

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Április 6.

14. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések *bérmertve*
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A katolikus autonomia.

A vatikáni katolicizmusnak gyógyíthatatlan rákfénéje, hogy önmagával van legtöbb baja; önmaga önmagának legveszélyesebb ellensége. Felgyújtja saját házát azon számítással, hogy vele a szomszédok is elégnék; tüzet kiált, lármát csap, s a zavarban ügyes raffineriával tévútra vezeti a közvéleményt. E lármából hangosan kihallatszik a «katholikus autonomia» követelése. Fel-tűnő, hogy «katholikus autonómiát» követelnek, nem pedig a «kath. egyház autonómiáját».

Ebben semmi különös nincs; sőt, igen természetes követelése egy oly dogmatikai és egyházi rendszernek, mely céljának megfelelőleg, önkényűleg hol egynek veszi, hol megkülönbözteti a vallás, keresztyén vallás, hitcikk, egyház, katolikus egyház, hierárkhia, stb. kifejezéseket. De, különben is, tanításuk szerint, az egyház, már t. i. a római katolikus egyház, melyen kívül több nem létezik, tökéletes, autonom, azaz, önálló társaság; az autonómiát isteni jogon bírja, az kérdésbe sem tehető tehát, a katolikus egyház autonómiájáról szó sem lehet.

Nem lehet azért sem, mert az egyház egymástól lényegesen különböző tagokból, előljárókból, és alattvalókból álló természet-feletti társaság, üdvintézmény, mely teljesen kizárja a tagok egyenlőségét, egyen-joguságát, egyenlő kötelezettségét és felelősségét, mik az autonomia kardinális feltételei. Oly rendszerben, hol az előljárók, mint felsőbb lények, az isten és alattvalók között közvetítői állást foglalnak el, autonómiáról beszélni nem lehet, s a ki mégis erről beszél, ábrándozik.

Azonban, ha van katolikus filozofia, kath. historia, kath. természettan, kath. számtan, vagy, mit én tudom, miféle katolikus csoda-bogártan: miért ne lehetne kath. autonomia is? Gondolkozóba esik az ember a felett, hogy mi az; mi célja lehet, miért foglalkozik vele a püspöki kar; a világi elem; a kormány-férfiak; kitől kérik; ki adja azt a kato-

likus autonómiát? A kérdéseknek végetlen sora merül fel, melyek feletre várnak.

Legérthetlenebb a püspöki kar állás-foglalása. A püspökök nagyon jól kell hogy ismerjék egyházuk dogmáját s kánonjait, s így tudniok kell azt is, hogy a római katolikus egyház tökéletes, autonom társaság, Krisztustól és nem az államtól bírja a rendi (potestas ordinis) és a joghatósági (potestas jurisdictionis) hatalmat, alkot törvényeket, hoz bírói ítéleteket, büntet, szóval, a joghatósági hatalmat is önállólag gyakorolja, s így megvan az autonómiája: miért epekedik tehát olyan után, minek birtokában van? Azt fel nem tesszük, hogy a püspöki kar valaha beleegyezzen abba, hogy a potestas jurisdictionis megoszssa a világi elemmel, azaz, befolyást engedjen neki a törvényhozói, bírói, és végrehajtói hatalom gyakorlásában, mert ezen esetben egyfelől elvetné azt a kardinális dogmát, hogy a miképpen az egyházat a világiak nem alapították, úgy annak kormányzásában sem vehetnek részt; másfelől, elfogadná azt, hogy az egyház kormányzata emberi, társadalmi, állami alkotás, s így a társadalmi, állami kormány-idomhoz kell simulnia, a mi megint katolikus dogmába ütközik.

Miféle autonomia lehet tehát az, mely ez úton lehetetlen. Azt akarják, a mi lehetetlen. Ez fel nem tehető.

Bármikint legyen a dolog, annyi minden esetre áll, hogy oly valamit akarnak megszerezni, mivel eddig nem bírtak, s melynek bírása reájuk nézve élet-kérdés. Ezt a valamit nevezik katolikus autonómiának. Hogy mit értenek alatta, azt még ez ideig nagy bölcsen elhallgatták; de a törekvések, irányzatok, meglehetősen világosan értelmezik. Alig lehet kétség benne hogy az ultramontán szabad gazdálkodást értik alatta. Ezt a szabad gazdálkodást, úgy vélekednek, az állam nagyon akadályozza. Az 1848-ik évi. XX. t.-cikk 2. §-sa kimondotta, hogy e «hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetre nézve, különbség nélkül, tökéletes egyen-

lőség és viszonyosság állapittatik meg; a III-ik törvény-cikk az addig csupán a fejedelemnek tulajdonított hatalmat a katolikus egyház felett a miniszteriummal osztotta meg; a 6-ik paragrafus szerint, minden egyházi ügyben ő Felsége a végrehajtó hatalmat ezentúl kizárólag a magyar miniszterium által fogja gyakorolni; a 7-ik paragrafus szerint, az érsekeknek, püspököknek, prépostoknak, apátoknak kinevezése mindig az illető felelős magyar miniszter ellenjegyzése mellett, egyenesen ő Felségét illeti. Mindezek a katolikus egyházon elkövetett jog-sértések. Ebbe a kategóriába esik az 1868-ik évi 53-ik törvény-cikk 12. paragrafusa, és ezzel kapcsolatosan minden állami intézkedés, mely a katolikus egyházat a többi felekezetekkel egy rangba helyi. Ez abszurdum, kiálltják. A u t o n o m i á t k é r ü n k !

Engedjék meg, ha kérdésbe tesszük, hogy vajjon nem azért áhítoznak-e kath. autonomia után, hogy a nép-fenség elvét, a mely a jog forrását a nép-akaratba helyezi, s az ezen alapra fektetett 1848-iki törvényeket elvessék, mert «a t h e i s t i k u s o k», a mint a Szent-István társulat hit-tudományi folyóiratában hirdetik?

Kitől kéri az autonómiát? Az államtól. Itt megint egy érthetetlen katolikus problémával állunk szemben. (Ha ugyanis már mindent katolizálni akarnak, ám, legyen ez az érthetetlen probléma is katolikus.) Dogmatikus alapon ugyanis elismerik és hirdetik, hogy az állam éppen úgy, mint a katolikus egyház isteni jogon alapuló, bár különböző természetű és célú, de tökéletes társaság. Ezekon kívül, egyetlen tökéletes társaság sincsen. Azonban, a két tökéletes társaság között, melyek egymással nem a subordinatio, hanem a coordinatio viszonyában állanak, rangfokozat van, s e rangfokozatban a római kath. egyház áll első helyen. Ez a rangfokozat azt követeli, hogy az állam, mint alsóbb rendű, tényleg tartozik segíteni a fensőbbet, a katolikus egyházat mindabban, a mit ez, mint saját céljára szükségest, tőle követel; de, ez nem tartozik hasonlót tenni, s a mit teszen, legfőlegbb szeretetből teszi; a status conflictus esetében, azaz, akkor, ha az egyház és állam összeütközésbe jő, mint most az egyházpolitikai kérdésekben, akkor a magasabb rangfokozatu társaságnak, azaz, az egyháznak kell győznie, annak kell, hogy az állam engedelmeskedjék. Látni való, hogy mennyire ellentmond önmagának a katolikus fel-fogás, midőn az egyházat és államot koordinált viszonyba állítja ugyan, de tényleg az államot az

egyház alá subordinálja, a rangfokozat elméleténél fogva, és ettől a subordinált társaságtól kéri az autonómiát, azaz, szabad kezet, mint egykor a fejsze kért nyelet az erdőtől, hogy az erdőt kivághassa. Szóval, midőn a püspöki kar a kath. autonomia mellett kardoskodik, azt árulja el, hogy az államban szabad kezet akar nyerni a szabad gazdálkodásra. Ennek hangjai elég érthetően kivehetők a katolikus gyűlések lármájából, s a püspöki konferencia által elfogadott Schlauch váradi püspök-féle laboratóriumból.

Nem kevésbé érthetetlen a katolikus világi elemnek, a katolikus egyház alattvalóinak magatartása. Ők, a mint mondják, jó katolikusok, az egyháznak hűséges, engedelmes gyermekei; de, ezzel azt is kimondották, hogy nekik önálló véleményük, akaratuk, törekvésük nincs; hanem, minden fontolgtatás nélkül, csatlakoznak az egyház előljáróinak, a püspököknek véleményéhez, akaratjához, törekvéseihez, s a kath. autonómiát veszik úgy, mint ezek. És ha mégis összegyűlnek tanácskozni a kath. főrendek, képviselők, s más kath. notabilitások, az legalább is elárul annyit, hogy a kath. autonómiát illetőleg nincsenek egy véleményen előljáróikkal; a kik ezen felül még azt kívánják, hogy a kormány egyházpolitikai programjába vegye fel a kath. autonómiát, éppen bizalmatlanságot árulnak el a hierárkiával szemben; de, azt ők sem mondják meg, hogy mit értenek a katolikus autonomia alatt? Ha az a céljuk, hogy a kath. egyház oly alkotmányt nyerjen, melynek értelmében az egyház fentartásában és kormányzásában a világiak is részt vegyenek, ez egészen keblü ügy, s csak annyiban tartozik az állam-kormány hatáskörébe, a mennyiben annak elkészítésére megszerzi az engedélyt, s megerősítését kieszközli ő Felségétől, nem pedig az, hogy az alkotmány-tervet ő dolgozza ki. Ha pedig megelégszenek a világi elemek oly mérvű és tartalmu befolyásával, mint az az erdélyi kath. egyházkerületben el van fogadva, ez a kath. autonomia nagyon is vékony eredmény azon lelkesültséghez viszonyítva, mit oly nagy buzgósággal hangoztatnak. Tehát, itt sem tudtunk meg semmi pozitívumot.

(Vége következik.)

Megengedhető-e a gyermekeknek a biblia olvasása?

Azon könyvek közt, melyek napvilágot láttak, melyek az emberiség vallás-erkölcsi kifejlődésére kiszámíthatatlan hatást gyakoroltak, kétségen kívül, a biblia foglalja

el a legelső és a tiszteletre legméltóbb helyet. Herder az atya és a menyasszony szavaival hasonlítja össze a bibliát, mivel ennek szava bátorságot nyújt a küzdelemben kifáradt emberi léleknek, s vigasztalást a szenvedések között. Góthe kezességet vállal a biblia jövőjeért, mely múltjához méltó leend, mert, minél magasabbra emelkedik a tova tűnő századokkal az emberi műveltség, annál inkább magához ragadja a biblia a főszerepet a vallás-erkölcsi növelésben, melynek egyfelől valódi fundamentuma, másfelől leghatalmasabb eszköze. De, bizonyos az, hogy csak a komolyan gondolkozó egyének méltányolhatják a biblia értékét. Lord Byron e könyvben találta fel a titkok titkát; Humbold egyedüli népies könyvnek a szent írást tartja, mely a költemények és történetek mellett, a valódi bölcsességet is felöleli. Tartalmát felfoghatja az egyszerű értelem, s megtalálhatja benne lelkének táplálékát oly mértékben, mint más helytt sehol. Nincs értelmi és kedély-hangulat, mely benne megfelelő viszhangra ne találna.

A bibliával részletesen foglalkozó tudósoknál az argumentumok egész seregével találkozunk, melyekben kimutatják, hogy a bibliát joggal illeti meg «a könyvek könyve» elnevezés. Humbold szerint, a biblia az eszméknek mindenki előtt nyitva tartott tárháza. Eszméi, gondolatai mindenkire illenek és alkalmazhatók, s a kevésbé művelt közönséggel is könnyen megértethetők. Tartalmában sok oly dolog van, melyek távol állanak az emberiség máj törekvéseitől, melyek az emberi küzdelmek különbözőségével a gondolat és érzés bizonyos egységével szemben foglalnak állást; felöleli a mindinkább szétforgácsolt egész szellemi világot, s egy közös alapra visszavezetve, adja elő. Szellemi életünk mai szétszakadozottságát senki sem vonhatja kétségbe. A különböző helyzetű, és foglalkozású emberek teljesen elzárkoznak egymástól. A tudós a legtöbbször számba sem veszi a nem-tudományosan képzett egyént, a művelt a kevésbé műveltet, a szellemi munkás a kézművest. A munka-felosztás, melyre idő- és erő-kimélés tekintetéből elkerülhetetlenül szükség van, inkább egyoldalúvá tesz ma mindnyájunkat, mint az elmúlt időkben. Mindenki csak ön-magára és övéire gondol, s a foglalkozásához szükséges követelmények megszerzéseért küzd. A társadalmi élet figyelmes szemlélője lemond arról, hogy magán-beszélgéseiben fölemlítse azon égetőkérdéseket, melyek szoros összefüggésben vannak a napi eseményekkel, mivel még a hasonló képzettségűek és állásuk között is kevesen vannak, kik a fölvetett kérdés megoldásában részt vennének, vagy megértenék. Nem sokára oda jutunk, hogy ön-magunkat sem értjük meg. Ezért vannak meg a társadalmi válaszfalak, melyek a szétszakadozottságot növelik. Egyik osztálynál a kicsinylés, másikonál a féltékenység az, mely elválaszt egymástól. A tér-szűke miatt, nem foglalkozhatunk e kérdéssel részletesen, de azt bátran kimondhatjuk mégis, hogy hiányzik a máj társadalomban az érdekeknek bizonyos közössége, hiányzik főképp egy közös eszme, s ezért nagy szükségünk van a bibliára, mint közös kiindulási pontra, mivel e könyv, ha okosan használjuk, magasabb szellemi életünk megteremtője, felvirágoztatója leend, s megszünteti legalább az egy vallás-felekezethez tartozók között a társadalmi szétszakadozást.

Ennek elérésére kétség kívül nem elég a bibliát csak becsülni; hanem szükség, hogy tanulmányunk tárgyává

téve, elsajátítsuk belőle mindazt, a mi lélek, a mi megelévenit. De hát, olvassák-e ma a bibliát? Pedig olvasása szükséges, mert csak ez által győződhetünk meg fontosságáról. Tekintsünk a biblia-társulatok működésére, mert azon tevékenység és áldozat, melyet azok a biblia kinyomatása, és terjesztése körül kifejtének, legfényesebben bizonyítja fontosságát. A társulatok működéséről szóló jelentésekben láthatjuk, hogy egyedül a porosz biblia-társulat évenként 100,000 teljes bibliát, s 50,000 újtestamentumot ad az emberiség kezébe. Az angol, és más biblia-társulatok hazánkban is óriási szorgalommal hordatják házról-házra. A biblia eddig 263 nyelven látott napvilágot, melyből 120 eredeti fordítás. E számok hangosan beszélnek, ha meggondoljuk, hogy azok folyton emelkednek. Kérdés azonban, hogy a biblia ily nagy elterjedése mellett, annak használata megfelel-e a máj követelményeknek? Kérdés, szabad-e a serdülő kor végeig a gyermekeknek a bibliát úgy, a mint van, a maga egészében olvasni?

Megengedhető-e a gyermekeknek a biblia olvasása? Vannak sokan, kik ifjúságukban többször átolvasták a bibliát s lelkük telve van azon kincscsel, melyet abból merítettek. Tisztelettel tekintünk az ilyen egyénekre s hasonló tiszteletet érzünk a szent könyv azon példányai iránt, melyeknek minden lapja tele van jegyzetekkel, aláhuzásokkal, melyek a tulajdonos vallásosságát s firkésző gondolkozásmódját bizonyítják. De, bizonyos az is, hogy ezen emberek a leggyakrabban alárendelt viszonyok közt éltek távol a világi műveltség sokszor igen káros kivételeitől s ennek lehet tulajdonítani kedélyük, értelmük, és jellemük azon magas kiképzését, mely csodálatra ragad s melyet egyenesen a biblia olvasása által szereztek. Hány egyszerű földművelő ember van székely hiveink között, kik vallásos ismereteiket nem az iskolában szereztek, hanem a biblia olvasása által; hány, ki élete végnapjaiban kiválasztja a textust s elküldi papjának, hogy halála alkalmával abból kiindulva, tartson halotti beszédet? Itélet-képesebb, belátóbb és tapasztaltabb embereket alig találunk, mint ezen egyszerű biblia olvasók. Dacára azonban mindezeknek, egy percig sem habozunk «nem»-mel felelni ezen kérdésre: megengedhető-e a gyermekeknek a biblia olvasása? Nem habozunk, mert a biblia, a maga egészében, úgy a mint jelenleg van, nem való gyermek kezébe.

Órködő szülők, és gondos nevelők óvakodnak a gyermekek kezébe adni a bibliát, még pedig egyfelől azért, mert sok dolog van benne olyan, mit a gyermek fejletlenségénél fogva meg nem érthet, másfelől azért, mert egész fejezet-sorozatok vannak, különösen a profétai könyvekben, melyek csak úgy olvashatók sikerrel, ha az olvasó előtt ismeretesek azon kor történelme, s társadalmi viszonyai, melyekben azok keletkeztek. Sokszor még a felnőtt ember is, ha nem theologailag képzett, téved a gondolatok valódi értelmének kitalálásánál s a legtöbbször a gondolatok összefüggését sem érti meg. Az exodus, levitikus és numeri nagy része s a bibliában számos más hely, kronologiai, historiai és másféle ismeretet követelnek. Ajánlatos, hogy mindezen részek rejtve maradjanak a gyermekek előtt, mert az oktatás egyik főelve ez: semmi olyast nem kell a gyermek kezébe adni, mit megérteni, és elsajátítani nem képes.

Ha ez is lényeges didaktikai szempont, úgy még sokkal fontosabb a pedagógiai. Mindnyájan tudjuk, hogy a biblia s főleg annak ó-testamentumi része sok oly dolgot mond el egészen leplezetlenül, melyektől óvni kell a gyermekeket, legalább a serdülő kor végéig. Ilyenek p. o. a nemi dolgokról szóló részek. Ezekről terjedelmesen és sokat lehetne írni, de egy lap keretébe mozgó közleményben kifejtetni, egyfelől lehetetlen, másfelől pedig szükségtelen is. Ennélfogva, csak a figyelmet hívjuk fel, hogy azok, kik hivatva vannak, a kiknek talán elkerülte volna figyelmét, a dolgot megfontolva, igyekezzenek e bajon segíteni. Már azon körülmény is, hogy a biblia azon részei, melyek a vallás-erkölcsi élet előmozdítására, fokozására nagy hatással lehetnének, a legtöbbször a gyermekek lelkületéhez nem illő szakaszok által vannak szétválasztva s így a legszebb helyek közvetlen közelében fordulnak elő oly dolgok, melyeket kerülni kell, jogosan ébreszti föl az aggodalmat mindazokban, kik az «erkölcsiség jövődő zálogainak, a gyermekeknek» helyes oktatást törekednek adni, tejjel táplálni mindaddig, míg a nehezebben emészthető anyagok elfogadására is elég erősek lesznek. A biblia őszinte igazságszeretettel tár föl előttünk jót és roszt s ad tanácsot cselekedeteink véghezvitelére. Csak Hágárt említsük fel, kinek alakja bár művészek feldolgozására sokszor nyújtott alkalmat, erkölcsileg, a mi véleményünk szerint, nem kifogástalan és előadásában benne botránkoztató, az erkölcsi érzületet sértő, síkamlós, az érzékeket ingerlő, nyílt, vagy hallgatólagos kétértelműség, frivolság nincs, de gyermekek, kik még nem bírnak a biblia olvasásához szükséges ismerettel, könnyen egyebet olvashatnak ki belőle, mint a mi tulajdonképpen ott van. Ezért mondjuk mi azt, hogy a biblia úgy, a mint van, mint egész, nem való gyermek kezébe.

Nem mondhatjuk, hogy «tisztának minden tiszta» s hogy az ártatlan gyermeki szív, midőn tisztelettel veszi kezébe a bibliát, érintetlenül marad a kedélyéhez nem illő dolgoktól. Sok, igen sok függ a szív tisztaságától, de nem kell felednünk, hogy az egy szelid növény, melyet nem lehet, nem szabad idő előtt az élet fagyának, viharainak és kísértéseinek kitenünk. Sokan vannak a gyermekek közül, különösen nagy városokban, még más veszélyeknek is kitéve, mert e helyeken legtöbbször egész meztelenségében lépik föl a bűn s mint csábító piaci áru pöffendez a tapasztalatlanok szeméi előtt. A gonosztúl, a bűntől, mivel azt egyszerre meg nem semmisíthetjük, legalább teljes erőnkben tartjuk távol a minden iránt fogékony gyermekeket. Így kellene cselekednünk s ha megfigyeljük az iskolában a biblia használatát, azt fogjuk tapasztalni, hogy éppen az által nyitunk utat a gyermekek szívében a bűnös gondolatoknak és érzelmeknek.

Sokan azt állítják, hogy egy értelmes, elővigyázó tanító mindezeknek útját vághatja. Állításuk azonban tévedésen alapszik. Nézzük csak. A vallástani tanítója reá parancsol mindenik gyermekre, hogy bibliát vigyen magával az osztályba. Abból egyes részeket felolvastat s ha oly hely következik, melyek a gyermeki értelemhez nem illenek, egyszerűen elhagyja. Az egyik gyermek esetlegesen, vagy kíváncsiságból átolvassa a kihagyott helyet. Az óra eltelt, a gyermekek összesugnak, csaknem kárörvendő mosoly ül arcaikon, mivel azon gyermek, ki

a felfedezést tette, előbb szomszédjának, azután egy harmadiknak, negyediknek adja tudtára a kihagyott hely tartalmát s rövid idő alatt tudja az egész osztály. A vássott gyermekek, mivel ilyenek minden osztályban vannak, a kedvtelés bizonyos nemével zsákmányolják ki tanítójuk távollétét s kezdik magyarázni a kihagyott hely tartalmát. Gondoljon csak vissza mindenki gyermek korára, és lehetetlen lesz tagadnia, hogy igazunk van. Hol van most az a tanító, ki az ilyen esetekért magára vállalná a felelősséget, vagy képes lenne, megakadályozni az ilyen eseteket?

Úgy hisszük, ebből következtethettük azon főnnebbi állításunkat, hogy a biblia, úgy a mint van, mint egész, nem való a gyermek kezébe. Ellenvethetik, hogy vannak kézi-könyveink, melyek a szent könyv legfontosabb elbeszéléseit magukban foglalják s a tanításnál egészen kielégítőek. Elismerjük, hogy ezen könyvek az elemi osztályokban elégségesek, de a felsőbbekben (az I. II. gimn.) s ugyancsak a polgári leányiskolákban is már szükségessé válik a zsoltároknak, evangéliumoknak és a páli-leveleknek olvasatása. Itt tehát ismét nincs egyéb hátra, mint hogy a tanító a bibliát kezükbe adja, a mit nem volna szabad megengednünk.

Itt kell a mentő és a vallástani tanításánál az eddigiek-nél nagyobb sikerrel biztató, s minden veszélytől védelmező eszközt keresni. Ez az eszköz pedig nem más, mint egy iskolai bibliának készítése, mely felöleli a szentírásból mind azt, mit a jelenlegi vallás-erkölcsi élet a tizenhatodik élet évig megkövetel, mely a gyermekeket megismerteti a «könyvek könyvének» drága gyöngyeivel s kizár minden olyast, mely szükségtelen, sőt káros.

Az iskolai biblia gondolata az, mely véleményünk szerint, egyfelől a vallásos oktatásnál a sikert biztosítaná, másfelől pedig a jelenleg uralkodó tarthatatlan állapotot megszüntetné.

Ezen iskolai biblia készítése nem is adna nagy munkát, mert Erdélyben a szász lutheránusok használnak egy ilyen bibliát: «Családi biblia» címen, mely ha minden tekintetben irányadó nem is lehetne, de mintául minden esetre szolgálhatna. Szászországban 1875-ben jelent meg egy ilyen forma munka. Svájcban 1887—1892-ben dolgoztak ki egy ilyen iskolai bibliát. Poroszország számára pedig, a hírlapok szerint, a berlini rektor-professzor Vöcker, készített egy kitünő munkát a közoktatásügyi miniszter felszólítására, mely a napokban fog megjelenni. Ezek a készítésnél elég útmutatást nyújtanának.

Ha ezen ohajtásunk a jelenlegi vallás-tanítás megváltása végett megvalósulna, akkor bátran adhatjuk ezen bibliát a gyermekek kezébe Augustinus szavaival: «Vedd és olvasd!»

A népiskolai vallás-tanításról.

A népoktatás ügye, az utóbbi pár évtized alatt, óriási haladást tett. Úgy az állami, mint a felekezeti tanterv egész a túlterhelésig fokozta minden tantárgynak tanítását, s azok a szegény nemzet-napszamosok mind a mellett, hogy a megélhetés nehéz gondjaival kénytelenek küzödni, oly lelkiismeretes, oly szakszerűen dolgozzák fel a kiszabott anyagot, hogy elmondhatjuk, hogy iskoláink ma már jók, a népnövelés általánosan virágzóban van.

És még sem örvendhetünk lélekből népiskoláink ezen

állapota felett. Nem élvezhetjük teljes gyönyörrel e virágzást, mert nincsen benne kellőleg kifejlődve az a szín, mely nélkül az egész hiányos, s nem tölti be egészen lelkünket.

A midőn örömmel szemléljük, hogy a népiskolában minden tantárgy hova-tovább mind újabb és tökéletesebb módszer szerint, s mind nagyobb eredménnyel tanítatik, ugyanakkor szomorúan kell látnunk, hogy a tantárgyak koronáját, a vallást, ma is azon módszer, azon tankönyvek szerint, épp azon terjedelemben s eredménnyel tanítják, mint tanították évtizedekkel ezelőtt. Ma, midőn egy 7—8 éves gyerek jobban ír, olvas és számol, mint évtizedek előtt egy 15 éves; s egy 10—12 éves, csaknem minden tantárgyból, felülmulja az akkori 3—4-ik k. oszt. tanulót, azt látjuk, hogy a vallásból a népiskolai tanuló csak annyit és csak azt tudja ma is, a mennyit és a mit 20—30 évvel ezelőtt tudott az akkori.

Óriási a haladás a népiskolában mindenben, csak a vallás-tanítás nem tesz egy lépést sem előre.

Ez elmaradásnak okait 12-évi tanítóskodásom alatt a következőkben tapasztaltam:

1. Ma, midőn minden tantárgy tanításához jónál jobb vezérkönyvek vannak, a vallás tanításához egy sincsen. S midőn a tankönyvek ezerével lepték el a könyvpiacot, vallási kézikönyveink a Sz. K. és N. P. bibliai szent történeteire, s a N. P. kátéjára szorítkoznak. És ezek is már régen várnak az átdolgozásra, mert a tanítónak, ki a dogmát nem ismeri, csaknem megáll az esze ezeknek mikint használata felett.

Tanítóink legtöbbször állami tanítóképzőből kerül ki, hol úgy elméletileg, mint gyakorlatilag, a lehető legjobban kiképezik minden egyébből, csak a vallásból nem. Az életbe lépve, tovább képzik magukat egyébből, de ebből nem; mert ezt nem is tekintik hivatásszerűnek. Mit csináljon az Éva csábitójával, a Jézus kísértőjével, a disznó-csordába beleűzött ördögökkel, a bukott angyalokkal, stb. az ilyen tanító, ha iskoláját minél felvilágosítottabb szellemben akarja vezetni? Ha ezeket a tankönyv szerint tanítja, a mint írva vannak, akkor a protestáns szellem ellen vét, s még annak is kiteszi magát, hogy növendékei, a mai gyerekek, lenevessék, a mi által mindent kockáztat. Ha pedig egyéni felfogása szerint: az Éva kigyóját asszonyi kíváncsiság, a Jézus kísértőjét emberi nagyravágyás, stb. köntösébe öltözteti, akkor nem tudja, hogy nem követ-e el vallás elleni hibát? De, még így is meggyül a baja a disznókba kergetett ördögökkel, kitaszított, bukott angyalokkal, stb.-vel. És nem kevesebb baj ennél az sem, hogy ha minden tanító egyéni hitét, meggyőződését kezdi hirdetni, úgy minden iskola mást-mást, és igen sok hirdethet hamis tant is.

2. Sok helyen papok tanítják a vallást, a mint rendelve van. S így jól is van, hiszik sokan, mert ők tudják, hogy mit és hogyan kell tanítani.

Kétségbevonhatatlan, hogy a papok, kiknek hosszú a tanulói pályájuk, sokat tanulnak, s nagyon sokat tudnak. De legyen szabad, kimondanom, hogy én nem látok e pályán egyetlen olyan pontot sem, hol a népiskolai kisdetek növelését, s mikénti oktatását megtanulhatnák. Mert, a privát tanítás, melyet mint fiatal, s inkább saját dolgukkal, mint komoly tanítással törődő tanulók folytatnak: vagy a középiskolai köztanítótság, hol serdülő

növendékekkel foglalkoznak: nem adják meg a népiskolához kívántató azon gyakorlatot, mely által hasznosan, áldásosan lehet tanítani a népiskolában. S nem adja meg ez idő szerint sem a theologia, sem azon oklevél, melyet a tanítóképzőben az elméletből szereznek. Vannak ugyan sokan, a kik tanulói pályájuk végeztével, vagy éppen papi pályájuk folyamán, kedvező körülmények közé jutva, megszerezhetik e gyakorlatot, de mindenki nem részesülhet e szerencsében, sőt az ilyenek csak kivételesek. Bármily nagy tudomány mellett, lehet az ember gyenge tanító, ha nincs meg a gyakorlata.

De, még a kellő gyakorlat mellett sem lehet a pap eredményes tanító, mert egyházi halaszthatatlan teendői, (esketés, keresztelezés, betegek látogatása, hivatalosan kért anyakönyvi kivonatok sürgős kiállítása, stb.) épp akkor tarthatják vissza az iskolától, midőn vallás órája van. Hát ha még hozzá vesszük, hogy a falusi papok legnagyobb része gazdaságot is folytat, s az ezzel járó teendők is sokszor elmulasztják a tanítási órát!

Ilyen esetekben rábizza a tanítóra. És így a vallás-tanítás olyan mostoha gyermekké leend, a kinek két apja is van, s egyik sem édes. Olyan dologgá, a mely a papnak is, a tanítónak is dolga. Egy angol közmondás szerint pedig: a mi mindenkinek a dolga, az senkinek sem a dolga.

Mivel tény az, hogy mindenki csak a maga helyén lehet egész ember, csak ott működhetik sikerrel, s így a pap a templomban, a tanító az iskolában: a vallás-tanítást is a tanítókra kellene bízni. Minthogy pedig a munkakedv, mely a jó siker biztosítója, a munkadíj arányában fokozódik: a tanítókat a vallás-tanításért illő tiszteletdíjban kellene részesíteni; mert hisz «a munkás érdemes és méltó a maga bérére.»

Továbbá, minthogy a tan módszer megváltoztatásának, a tananyag helyesebb beosztásának, a tankönyvek átdolgozásának és egy vezérkönyv kiadásának ideje nagyon elérkezett: haladéktalanul kellene intézkedni az iránt, hogy:

a) irassék az ev. ref. elemi iskolák számára egy vezérkönyv a vallás tanításához;

b) a meglevő tankönyvek ennek megfelelően dolgoztassanak át, vagy helyettük mások irassanak.

Igy aztán vallás-tanításunk is kimozdul mai veszteglő helyzetéből s majd a jövő évtizedek több eredményt látandának e téren, mint mi jelenleg. De ha e módosítások most meg nem történnek, úgy évtizedek után is csak az lesz az eredmény, a mi ma, s a mi volt évtizedekkel ezelőtt.

A vezérkönyvre és a tankönyvek módosítására vonatkozó nézeteimet majd egy más alkalommal leszek bátor megtenni. Most csak egy részletet hozok fel káténkből, az általam óhajtott módosítás szükségességének megerősítésére.

A tizparancsolat oly könnyen érthetőleg van leírva, hogy melléje szükségtelen minden magyarázat. De mindenik parancsolat után van még olyan magyarázat, a mely csakugyan magyarázatra szorul. Pedig, ha már szükségesnek vélték a megírott magyarázatokat, mennyivel könnyebb és hasznosabb lett volna, azokat ily egyszerűen tenni: 1. Senkit és semmit sem szabad a jó istenen kívül imádni. 2. Az isten képét nem lehet lefesteni, mert láthatatlan. A képeket és szobrokat imádni, nem szabad, mert azok nem istennek a képei, csak képzeleti, hamis

képek. 3. Isten nevét átkozódásra, káromkodásra ne használjuk, mert megbüntet. 4. Vasárnap és más ünnepnapokon ne dolgozzunk, hanem menjünk templomba s imádkozzunk; mert isten megérdemli ezt tőlünk. 5. Szülőinket tiszteljük; nekik engedelmeskedjünk, mert csak így élünk sokáig, stb. stb.

De, szerintem, még az ily egyszerű magyarázatot sem kell leírni a tankönyvbe, csak is a tanító kezébe adandó vezérkönyvbe.

A tananyagot oly arányban kell felvenni és beosztani, hogy a két alsó osztályban a biblia, a két középsőben a káté egészen feldolgozható legyen; hogy a két felső osztályban még erkölcsstan és egy kevés egyházi történelem is tanítható legyen. Természetesen, csak a növendékek fejlettségéhez mért arányban, s csak ott, a hol hat oszt. van. A mostani viszonyok közt a hat osztályú iskoláknál az 5—6-ik osztály, az ismétlő iskola és konfirmálandó növendékek folytonosan ismételnék. Öt évig ismételni pedig azt, a mit négy alatt eltanultak, igen sok.

Ha vallástani kézi-könyveink módosítása megleend, akkor vallás-tanításunk előbbvitelére vonatkozólag egyéb óhajunk nem maradna fenn, mint az, hogy ha, igen helyesen, tanítókra bizatik a népiskolai vallás-tanítás, akkor a tanítóképzőkben nagyobb gondot kell fordítani; ha pedig papokra bizatik, akkor a gyakorlati theológiára be kell hozni a gyakorlati tanításokat, hogy a papjelöltek sajátíthassák el a tanítási gyakorlatot; s kötelezni kell őket a tanítóképesítési vizsga letételére. Ez azért is szükséges, mert néhol a papok tanítók is, és másutt ők az iskola ellenőrzői, felügyelői, fejei. S vajmi nehéz és kényes dolog lehet az, hogy egy szakembert egy nem szakember ellen őrizzen s az adja meg a szükséges utasításokat.

Külföldi egyházi szemle.

A Harnack-féle apostolikum-vita megindítója tulajdonképpen nem Harnack, hanem az az egyszerű württembergi pap, Schrempf, ki állásával fizetett szabadelvüségéért, meg azért, hogy lelkiismeretével nem tartotta megegyeztethetőnek, olyan egyház szolgálatában állani, melynek hitelveit nem tudja vallani. Schrempfnél ugyan több volt az oszttentáció, mint a józan meggyőződés, de azért tiszteletre méltó az az elvi elmentés s ennek teljes kiélesztése, a hová ő emelte azt a kérdést, melyhez meggyőződését kapcsolta. Schrempfet a württembergi egyháztanács letette hivatalából, mert ő maga akarta így. Most ugyanez az egyháztanács, mint a tartomány legfőbb egyházi fenhatósága közzé tette azt a kötelező határozatát, mely minden egyes lelkésznek meghagyja, hogy esküt tegyen a bibliára, meg az ev. egyház ama hittételeire, melyek szerint azt magyarázni kell. A tudományos munkálkodás folytatható, de ez nem jöhet ellentétbe az egyház hitelveivel. Az

igaz, hogy elengedhetetlen, hogy a papok amaz egyház érdekeit mozdítsák elő, melynek szolgálatáért élnek; hogy csak egy Krisztus volt, a ki meghalt és feltamadott a mi váltáságunkra; hogy Schleiermacher szerint, az egyházi élet célja a vallásos érdekeknek az a cirkulációja, melynek középpontját a pap teszi, tehát ezt megóvni, minden papnak kötelessége: de vajjon, ha ezt csak esküvel kell a papnak magára kényszeríteni és nem vérévé és husává lett meggyőződésével vállalni, mint a hogy a tanítványok vallották Krisztust isten fiának lenni; mint a hogy e hitért az első századok közvetlenül meggyőződött keresztyénei életüket dobták oda: akkor jobb lenne, se esküt nem tenni, se Krisztust nem ismerni, legfeljebb olyan «mórnak» tekinteni, ki, ha szolgálatát megtette, elmehet. A szellemiség uralma diadalma lesz-e mindenha az emberiségnek, vagy tán korunk győz, mely már is halott?

A szászországi egyetemes egyház a nemrég mult időben bocsátotta nyilvánosságra közelebbi zsinatának határozatait. E határozatok egyfelől azért fontosak, mert rendkívül óvatos és körültekintő munka eredményei, a mi abból is megtetszik, mert a zsinat maga csaknem két évig tartott, 1890—1892-ig. Másfelől, mert azok a határozatok olyanok, melyek minket is közelebbtől érdekelhetnek, lévén a tárgyak éppen az, a mi a magyar ref. egyházi életet is nyugtalanítja. Tulajdonképpen maga a zsinat nem is egyéb célért tartatott, mint éppen ezért, vagyis, hogy az anyagi megerősödést, a pénzügyi kibontakozást segítse elő és megoldja az egyházi szolgák helyzetének nagyon is nehéz kérdését. A cél ugyan éppen teljesen nincsen még elérve s nem is lesz egyhamar, de tagadhatatlan, hogy azt az irányt találták el, a mi a legheylesebb, t. i. az erők szétforgácsolása helyett, azok egyesítését, s a közös erőnek akcióját. Nagyon fontos és messze kiható intézkedése a zsinatnak a lelkeszi nyugdíjintézet, az özvegyek és árvák ellátásáról intézkedő végzések is, melyek ha életbe lépnek s ez megtörténik, mihelyt a kellő szentesítés meg lesz, a német lelkipásztoroknak a mieinkhez képest rendkívül irigylendő helyzetet fognak teremteni. Egyéb érdekes határozatok is vannak e zsinat végzéseiben, melyek üdvösségét nem csak a következmény fogja igazolni, a minthogy nem is csak azok helyeslése kísérte, kik nézeteikre nézve csak a jövő belátására appellálnak, hanem a melyek már azért is jók, mert olyanok, hogy kellő eredményüket egyáltalában nem fogják eltéveszteni. Vajjon, mikor lesz a mi magyar egyházunk is abban a helyzetben, hogy róla, mint a külföldiekről, csak jót, csak bámulatra méltót jegyezhetünk fel? És miért kell annak megtörténni, hogy a mi szemünk csak a külföld felé fordulhat, ha igazi életet akarunk látni s nem megfordítva, hogy mi is példánykép lehetnénk? Mi hiányzik a magyar egyházi életből? Vagy tán ennek csak az a sorsa, hogy folytonosan egyéb se legyen, mint szünet nélküli fájdalom óhajta annak, a mi nincs; annak, a minnek lenni kellene?

TÁRCA.

Hegedüs Sámuel, mint eszthetikus.

Egy kiváló férfiú emlékét akarom felújítani, ki úgy is mint professzor, úgy is, mint egyházi szónok, egyiránt méltó arra, hogy a feledés homályából kiemeltessék. E férfiú: a nemes gondolkozású és ideális törekvésű Hegedüs Sámuel.

En ez alkalommal őt, mint eszthetikust mutatatom be halotti beszédei alapján.

Az ember lelke úgy van teremtvé, hogy mindenben a szépet keresse, a szerint érezzen és cselekedjék. (Az igaz ember házának virágzása, gr. Toldalagi L. f. 25 l. (Nehéz

ugyan a szép lényegét meghatározni, de csak akkor, mikor a tárgy az emberek fenlélését illeti. A valódi szépség nem egyéb, mint az a rend és összhang, melyet isten a mi okosságunkkal együtt teremtett. (i. m. 7 l.) Az erény is csak egy része annak az eredeti szépségnek, mely az örökkévalóságban tisztán fakadván, onnan az időnek szűk határait átöleli. Szépnek tetszik nekünk a természet, mert azt isten az ő változhatatlan plánuma szerint úgy alkotta, hogy még látszólagos rendetlenségei között is soha kiszabott utjától el nem tér. (Az öreg ember az időnek tanítványa, Fodor Mózes f. 18 l.) Szép az az ember, kinek arcáról fenséges nyugalom, vidámság, világos értelem és jó szív sugárzik, mert ezek azok, melyek a szívet tiszteletre indítják. (Egy bölcs asszony képe, gr. Toldi Sára f. 16 l.) Szépnek tetszik nekünk egy meghatározó ének, mert abból a szív választja ki a maga hangjait. (Az igaz emb. h. v. gr. T. L. f. 7 l.)

A természetben semmi sincs cél nélkül. A nőnek azért adta a természet a szép külsőt, hogy a férfi szívet meghódítsa. Ezt nem csak a világfi, hanem a stoikus is elismeri. (Egy bölcs asszony képe, gr. T. L. f. 15 l. és A menyasszony menyegzői ékességében, Sándor József f. 7 l.) A külső szépség szüli és tartja ébren a szépérzést. Azonban, a legszebb külső forma is belső (erkölcsi) szépség, nemes szív és jó cselekedetek nélkül, nemcsak hogy nem egyéb egy képnél, hanem még rossz érzést kelt az, hogy a mi oly szép célra van rendelve, csak egy félig bevégzett munka. Igen! A külső szépség csak egy kép, melyet a természet elkezdett és bevégzetlenül a kezünkbe adott, hogy tovább folytassuk és csak a belső szépség adhatja meg annak igazi becsét. (Egy bölcs asszony képe, 15 l.) A pároszi márvány vakító fehérségében szép ugyan, de nem ébreszt fel egy magaslatos gondolatot sem, egy nemes érzést se gyúlaszt az emberi kebelben. Ha pedig a művész vésője alá veszi s bele leheli abba a maga lelkét, előáll az eszményi szép, az ideál. (A menyasszony menyegzői ékességében, 7 l.) Mindezekből következik, hogy a valódi szépség, mely fölemelt és nemes érzést kelt bennünk, a lélekben van. A külső szépség csak egy fátyol, mely annál értékesebb, mennél több sugárai jönnek azon keresztül a lélek szépségének. És ha szomorú is az életnek vége, mégis vigasztaló az a gondolat, hogy a szép élet széppé teszi a halált és az ember erényei díszére vannak az ő koporsójának.

A földön minden mulandó. A külső szépség a virágokkal egy természetű; egyiknek sincs állandó becse. A virágok elhervadnak, a külső szépség eszményei mind túl élnek önmagukat, mert a legnagyobb emberi erő sem képes arra, hogy valamit az enyészettől megmentsen. (A menyasszony, stb. 4 l. és Az öreg ember, stb. 17 l.) Tegyük fel bár, hogy a testi szépséget az idő hosszasan megkíméli, mesterséges úton sokáig fenttartható, de a hosszas szemlélés mindennapivá, érdektelenné teszi azt. Csupán ennyit ér a külső forma önmagában, ha belső szépséggel nem párosul, hogy figyelmünket állandóan lekösse. szépérzésünket állandóan ébren tartsa. (A menyasszony, stb. 8. 9 l. és Egy bölcs asszony, stb. 15 l.) A belső szépség örökké tartó; olyan, mint a téli zöld, mely nem ismeri a hervadás halálát; elenyészhetetlen, mert nincs a mulandóság hatalma alatt. (Az öreg ember, stb. 17 l. és Az igaz ember, stb. 4 l.)

A szép a képzőművészetekben nyer kifejezést. Az emberek eleitől fogva tisztelettel adóztak a képzőművészetek iránt, mert azok az emberi törekvés és munka teremtményei. A méhben a sejtek, a hódnál a lakás készítésében nagy intelligenciát látunk, de munkájukat csak az állati ösztönre vezetjük vissza. Az embernél az értelem lép előtérbe; ennek segítségével állítja elé a műremekeket, a szépnek mindmegannyi megtestesüléseit. A képzőművészetek egy szellemi kincs, melyben a kor szelleme, izlése, műveltsége van leábrázolva. Azok a romok, melyek az idő viszontagságaival megküzdve, fenmaradtak az utókor számára, a régiségbuvárok és hisztorikusok előtt annak az időnek szelleméről, melyben épültek, a műveltség akkori állapotáról s a tudomány állásáról ékesen beszélnek. Tagadhatatlan, hogy a képzőművészetek az emberiség tökéletesedésének legszebb bizonyosságai és a kik azokat mívelik, az emberiség mívelésén fáradoznak. (Az igaz ember, stb. 8 l.)

Minden nemzet, mely életrevaló, két fokon jut a műveltség állapotára. Egyik a had, másik a tudományok és képzőművészetek. A míg csak hadakozó egy nemzet, addig nem egyéb, mint egy vad horda, mely vérrrel írja be nevét a történelem lapjaira és csak akkor ér el a műveltség első fokára, mikor kardját a tudományok templomába felakasztva, többé nem mészárlásra, hanem az emberiség jogainak védelmére veszi le s a muzsák barátja lesz. A kard ekevassá válik és az a kéz, a mely fegyvert fogott, a földet kezdi mívelni s azt a szívet, mely addig csak a hódolat indulatát ismerte, a családi élet kellemei bilincselik le; a harci kürt a muzsák hárfájával cserélődik fel, a táborhelyek városokká alakulnak. Az új életmód új szükségeket teremt. Az egyesített emberi erő ki akarja azokat elégiteni és az által megteremti a képzőművészeteket, de csak lassankint, észrevétlenül. Hosszú idő folyt le, míg ott, hol hajdan legelő volt, Róma felépült és a míg ott, hol cserfa volt, rostrum emelkedett, honnan Cicero a hazafiak lelkét megrázta szavával és ékesszólásával elbájolta a «patres conscripti»-k szívet. (Az igaz ember házának virágzása, stb. 9. 10 l.) Eképpen alapította meg az észnek világa és a szívnek melege a művelt társadalmat az által, hogy az egyik az értelmet fejlesztette, a másik pedig az embert nemesen érezni megtanította. (A közhasznú prof. és hist. Herepei Ádám f. 23 l. és A főkörmányon ülő férfinak érd. és jut. Bánffy György f. 68 l.)

Minden nemzet életében van egy fényes korszak; és ez akkor van, mikor a tudományokat és képzőművészeteket pártolják. Ekkor születnek a zsenik; egyik a másikat tanítja; ezért van, hogy az ilyen századok a többinek tanítói szoktak lenni. (Az igaz ember, stb. 11 l.) Igaz, hogy tudós és művész nem lehet mindenki, de tudomány és művészet kedvelő mindenki lehet és mennél nagyobb ez a tudomány- és művészet-kedvelés, annál nagyobb arányú és nemesebb a műveltség. (A közhasznú prof. és hist. stb. 23 l.) A természet nem tiltotta meg, sőt jogot ad arra az embernek, hogy a képzőművészetekben élvezetet, gyönyört találjon. Nagy befolyással vannak azok reánk hasznossági szempontból is, mert az életet nyugodtabbá, kellemesebbé teszik; de jelentékenyek erkölcsi szempontból is, mert a szívet és lelket mívelvén, kiemelik azt a földnek porából és magasabb szárnyalást adnak a léleknek az erény szépsége felé. Ez a magyarázata annak, hogy a ki a természetben és

a képzőművészetekben gyönyörködik, mindig jó ember szokott lenni, mert nemes gondolkodásával az érzékiség határain felülemelkedik és már az erkölcsiség határába átlépett. A fősvénynek hiába mutatjuk a csillagos eget a maga fenségében, mert pénzes ládájához kötött lelke nem lát ott semmit, még a természet urának alkotó kezeit is alig ismeri meg. A buja nem gyönyörködik a nap feljöttének ragyogó szépségében, mert bujaságba merült lelke nem érzi azt. Egy szóval, a mindennapi tapasztalás bizonyítja, hogy a tudományok és képzőművészetek az erkölcsöt művelik és az embert jobbra teszik, mert azokban az ember mintegy játszva fofadja el az igazságot és az elmének nem megfeszítését, hanem csak bizonyos könnyűségét kívánják. Hogy mekkora befolyása van az ifju lélekre egy jeles költő műveinek olvasása, vagy egy komoly irányú szindarabban az erény és bűn következményeinek látása, azt senki sem tagadhatja. (Az igaz ember házának, stb. 11—13 l. és Egy bölcs asszony, stb. 19 l.)

De, elég! Csak az volt célom, hogy megemlítem, hogy a képzőművészetek az emberiség tökéletesedését munkálják. Igaz, hogy némelyek azt az ellenvetést teszik, hogy a képzőművészetek hozzák be a társadalmi életbe a fényűzést és a fényűzés ezer meg ezer rosszat szül. Ez az ellenvetés igaz, de csak annyiban, a mennyiben minden dolog, még a legjobb is, visszaélés által, ártalmassá lesz. Az arany oka-e annak, ha egy részrehajló bíró kezében értékét elveszti? A hangok között levő összhang oka-e annak, ha a nő a zene hatására az anyai nevet és hitvesi kötelességeit elfelejti? A költészet oka-e annak, ha egy romantikus regény a meg gondolatlan ifjut kalandorrá teszi? Vagy a színház oka-e annak, ha a látogatók legtöbbje nem az emberek esztelen-ségeivel igyekszik megismerkedni, hanem csak a szerelem intrikáit és a tettetett érzelmeket tanulja meg belőle? Nem! Maga az ember itt a hibás. (Az igaz ember, stb. 13—14 l.)

(Vége következik.)

Különfélék.

= **A lapunk 6-ik számában kiirt** és a március 31-én letelt határidőig a következő pályaművek érkeztek: 1. A bitang, elbeszélés; 2. A háládatlan, értekezés; 3. A háládatlan, elbeszélés; 4. A háládatlan, erkölcs-filozófiai párbeszéd, jelige La charité est la vertu par excellence; 5. A háládatlan, jelige A nevelés balirányt veszen elvont házi körben, stb. Cucor; 6. A háládatlan, jelige Ha test szerint éltek, meghaltok, stb. (Róm. VIII 13.); 7. A háládatlan, jelige: A föld terhe a háládatlan; 8. A hála nemes, de ritka kincs, jelige: Az urnál utálatosak az álnok szívű emberek (Péld. XI. 20.); 9. A háládatlan, jelige: A háládatlanság kezdete minden szemtelenségnek, stb. (Xenoph. Cyropaid 1. 2. 7.)

A beérkezett pályaművek megbirálására ahhoz értő férfiakat fogunk felkérni, és mindent el fogunk követni, hogy a pályázat sikeres, vagy sikertelen volta feől mielőbb megtehessük jelentésünket.

Kolozsvártt, apr. 4. 1893.

Szász Gerő.

= **A vallás- és közoktatási miniszterium** költségvetésének tárgyalása alkalmával a protestáns képviselők ismételten felszólaltak a nagyobb állami segélyezés érdekében. Különösen, ifj. Szász Károly, püspökünk fia, m.-igeni képviselő, Thaly Kálmán és Eötvös Károly mutattak rá arra az aránytalanságra, hogy a sokkal kevesebben levő gör. kath. és gör.

keletiek sokkal nagyobb javadalomban részesülnek, mint az ev. reformátusok, hogy az erdélyrészi ágost. hitvallásukat ne is említsük. Gr. Csáky Albin miniszter a legnagyobb készséggel ismerte el a felszólalók jogos kívánságát, és fogadkozott, hogy a protestáns egyházak méltányosabb, tehát magasabb dotálását kezdeményezni fogja. Örömet megbizunk a miniszter ígretében; de még sokkal inkább örvendénk, ha az 1848-iki idevonatkozó törvények életbe léptetését kezdeményezné és meg is valósítaná. Nagyon is rászolgált már a kálvinista tiszta magyarság erre az igazság-szolgáltatásra, holott Magyarországnak nincs biztosabb fundamentoma, mint a minők mi voltunk, és vagyunk.

= **A vallás- és közoktatási miniszter** által az autonóm felekezeti középiskolák tanári nyugdíjintézete tárgyában egybehívott értekezlet első ülését április 8-án délelőtt 11 órakor fogja megtartani Budapesten, a közoktatási miniszterium épületében. Az előzmények után, melyek jókora terheket állítottak előtérbe úgy a tanárok, mint az iskola-fentartó testületek vállaira, kíváncsian várhatjuk az eredményt.

= **Megjelent és hozzánk is beküldetett:** A magyarországi középiskolák újabb szervezete történeti megvilágítással; írta dr. Klamarik János. A 640 oldalra terjedő vaskos kötetnek, mely a mű első fele, ára 6 forint. Igen becses, tájékoztató munka, melyet még a szakértők sem nélkülözhetnek, a nem-szakértők pedig éppen haszonnal forgathatnak. Az ára azonban lehetne valamicskével mérsékeltebb, mert nehezen hisszük, hogy ily magas ár mellett szélesebb körben is elérjedhessen.

= **Kolozsvári könyvkereskedő,** Horatsik János, hozzánk is beküldötte «Theologiai Ismeretek Tára» cím alatt megjelenendő vállalatának első füzetét. Az egész mű 12 füzetből fog állani, melynek előfizetési ára 5 forint, egyes füzetenkint 50 krajcár.

= **Egy közérdekű indítvány.** Egyházi törvényeinkben világosan ki van mondva, hogy az egyes testületek határozatai ellen a felfolyamodás gradatim történik. Ennek mel-lőzésével, az újabb időben nagyon divatossá kezdett lenni azon anomalia, hogy egyes testületek s még inkább személyek, az alsóbb hatóságok határozatai ellen, azoknak negligálásával, kikerülésével, egyenesen a püspökhöz, Igazgató-Tanács-hoz, vagy pláne a kerületi közgyűléshez adják be felfolyamodásukat és a felsőbb hatóságok elfogadván azokat, leküldik az alsóbb hatóságokhoz első foku illetékes ellátás végett. Mint-hogy pedig ezen eljárás nemcsak törvénytelen, nemcsak az egyes hatóságok autonomikus jogát sérti, hanem tekintélyét is aláássa, sőt az is megtörténik, hogy a határozat, ítélet, vagy választás már régen érvénybe is lépett, midőn a fele-bezésről tudomás vétetik, a mi aztán kiszámíthatlan kellem-telenségeket okoz, ezeknek alapján indítványozom, hogy: «Semminemű beadvány, felfolyamodás, mely nem az illetékes hatóságokhoz adatott be; illetőleg, annak elnöksége kikerülésével kerül felsőbb hatóság elé: el ne fogadtassék, hanem egyszerűen utasitassék vissza. S ennek alapján főtiszteletű püspök úr, illetőleg, az Igazgató-Tanács is kéressék fel, hogy az alsóbb hatóságok kikerülésével felküldött panaszokat ne méltóztassék elfogadni s az alsóbb hatóságokhoz illetékes első foku ellátás végett leküldeni, hanem utasítsa vissza az érdekelteknek azon figyelmeztetéssel, hogy az illető hatóságokhoz adják be.» A kiknek alkalmuk volt, s úgy hiszem, a pres-byteriumoktól kezdve a ker. közgyűlésig mindenütt előfordult, tapasztalásból megismerni a fenzelzett anomalia bénító hatását: azok előtt nem szükséges, bővebben indokolni ezen indítvány aktuális voltát; tehát csak elfogadását ajánlom. Földes György, e m. jegyző. (Mintán a felsőbb hatóságok mindig visszaküldik az ilyen folyamodásokat, felebbe-zéseket illetékes helyükre, elintézés végett: vajjon, helyes, méltányos, sőt igazságos volna-e cso-bitni a kérvényezési jogot? Szerk.)

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Április 13.

15. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A katolikus autonomia.

(Vége)

Lássuk a kormányt. Ez jelenben nagy bölcsen hallgat e tárgyra vonatkozólag. De, a múltban ez is foglalkozott a katolikus autonomiával, s két irányban adott életjelt magáról; egyikben Trefort, a másikban Csáky, vallás- és közoktatásügyi miniszter kezdeményezéséből. Közös jellegük, hogy mindkettő katolikus autonomiát tervezett, az egyik felülről lefelé fokozatosan, a másik alólról fölfelé ugyan csak fokozatosan. A Trefort-féle kezdeményezés, végeredményében, az állam és egyház összeolvadása, ha úgy tetszik, állam-egyház felé vegált oly formán, hogy az állam és egyház esetleges összeütközését, ellentéteket kompromisszumok által egyenlítsék ki, mint történt, többek között, az 1844-ik évi III-ik törvény-cikk 2-ik paragrafusában kimondott azon határozattal, mely a protestáns pap előtt kötött vegyes-házasságot is érvényesnek deklarálja, miután a püspöki kar és a kormány küldöttje, Lonovics József, csanádi püspök XVI. Gergely pápától kieszközölte a lambruschini-féle instrukciót. A Csáky-féle kezdeményezés az 1848-ik évi XX-ik törvény-cikk 2-ik paragrafusában kimondott és minden vallás-felekezetre vonatkozó tökéletes egyenlőség és viszonyosság alap-elvére támaszkodva, az állam főfelügyelete alá helyezett katolikus egyházi autonomiát tervezett. Egyikből sem lett semmi. Míg a kath. autonomia forrongásban tartja a kedélyeket, a nélkül, hogy valaki tudná, mi az alakja, mi a tartalma?

A tartalma még üres ugyan, de be vannak vezetve a csatornák, s csak fel kell vonni a zsilipeket, s azonnal megtelik. Akkor meg fogjuk tudni, hogy az a katolikus autonomia egy hatalmas katolikus politikai párt uralma, rendszere, konzervatívizmusa. Mi, protestánsok, etről az uralomtól nem sok jót várhatunk, sőt el lehetünk készülve a leg-szomorubb dolgokra.

Ez a katolikus párt van hivatva (?), úgy véle-

kednek, hogy az ő bűvös fegyverével, a katolikus autonomiával, helyre állítsa a békét, mit az állam, a protestánsok kivánságára (?), a 1868-ik évi LIII-ik törvény-cikk 12-ik paragrafusával megzavart, mivel a vegyes-házasságból származandó gyermekeket nemük szerint két vallásra osztotta. Ezzel az állam, mint a Szent István-társulat kiadásában megjelent hittudományi folyóirat hirdeti, túllépte illetékes jogkörét, egy rá nézve idegen jogtérre lépett át, s ha azon társaság (a katolikus egyház) részéről, melynek illetékes jogkörébe a vegyes-házasság szentsége tartozik, ellentállást tapasztal, az csak azért van, mert a valódi jognak kötelezettsége, szembe szállni a jog-sértésből eredt állapottal. A béke is a jogsértés megszüntetésével, azaz, az 1868-ik évi LIII-ik törvény-cikk 12-ik paragrafusának eltörlésével állhat helyre.

Most közönyösen, majd akkor, ha annak a pártnak hatalma alá jut az állam, keseregve, és tehetetlenül fogjuk olvasni az ilyen okoskodást: «A vegyes házasság szentség, s mint ilyen, az állam jogkörébe nem tartozik. A katolikus szülő tartozik, valamennyi gyermekét katolikusnak nevelni, a mely nevelés a keresztség szentségével veszi kezdetét a keresztyén életben. A protestáns szülő vallási tekintetben a szabad vizsgálat elvére támaszkodván, tulajdonképpen a gyermekére kénytelen hagyni a vallás-választást, ha az majd felnött, minthogy protestáns vallást csak felnött ember követhet. Mivel pedig katolikus féllal akar lépni házasságra, annak a lelkiismereti jogát a tekintetben, hogy az valamennyi gyermekét katolikusnak nevelje, annál kevésbé vonhatja kétségbe, mivel erre saját vallásának elveiben semmi alapja nincs. Tehát, a katolikus félnek a lelkiismerete követeli, a protestánsé pedig megengedi, hogy a vegyes-házasságból származott valamennyi gyermek katolikus legyen» De, nem csak olvassuk, hanem szomorú hatásait is fogjuk érezni az ilyen, és más hasonló hamis szofizmáknak.

A protestántizmus lényegében fekszik, hogy a nép-főnség elvén alakult államot is isteni intézménynek tekinti, s nem süti reá, mint a szillabus, az atheisztikus bélyeget. Sőt meg van győződve, hogy a nép összes akaratában is az isteni bölcsesség egy szikrája nyilatkozik meg, annak az istennek bölcsessége, ki az ő szentlelkének világságát nem szoritja kizárólag a vatikán falai közé, hanem részelteti abban azokat is, kik a Sándor-utcai országházban összegyűlnek tanácskozni az állam sorsa felett. Ebből következik, hogy a protestáns egyház, melyet az ultramontánizmus oly tökéletlen társaságnak hirdet, melylyel szemben az állam, mint felsőbb tökéletes társaság csak oly állást foglalhat el, mint pl. o. egy téglavető részvény-társasággal, mondom, a protestáns egyház, a mennyiben jogi alakulásra alkalmas, s magának alkotmányt adni képes, magát az állam alá rendeli, a nélkül, hogy vallásos lelkiismeretét, vagy a lényeges kegyelmi eszközök feletti intézkedést martalékul adná, mit egészséges alapokon álló állam nem is követelhet. Nem követelheti pedig azért, mert az egyház, még akkor is, ha katolikus értelemben üdv-intézménynek tekintjük, mit el nem fogadunk, az összes kulturai tényezőknél leglényegesebb, a szó teljes értelmében nélkülözhetetlen organuma. Éppen ezért a protestántizmus, mint Schweizer mondja, az egyház és állam teljes különválását külső organizmusában csak utolsó szükségben engedi meg, mert nem tartja kívánatosnak, hogy az egyház a kultura különbeni organumaitól elkülönítve, egyedül magáért és magában álljon fen, hanem hogy azokba behatoljon, s a mennyire lehetséges, áthassa. Egy evangyéliumi felsőség határozott befolyása, mondja tovább, értékesíteni tudja magát, s egy tisztán hierarkhikus kormányzat egyoldalúságait kiegyenlíti, a türelem, humanus érdekek védelmezése által jótékony befolyást gyakorol, mint a melyeket az állam képesebb megőltalmazni, mint a konfesszionális egyház. Az államtól egészen elkülönített, független egyházak rendszeren a legzsarnokiabbak lesznek, ki vannak téve annak a veszélynek, hogy kevés ösztönt érezzenek arra, hogy a kultura elemeit, a tudományokat, művészetet áthassák, vagy közvetítsék, uralomra jutnak a türelmetlen orthodoxizmus túlkapásai, a magát leélt ultramontán dogmatizmus követelései.

Egészen másképpen alakulnak a viszonyok, midőn az egymástól elválasztott egyházak egy oly felsőség kormánya alatt élnek, mely nem olvad fel sem a konfesszionálizmusban, sem az ultramontán dogmatizmusban, sem a hierárkhiában, hanem min-

deneknek egyforma mértékkel szolgáltat igazságot. Ez a viszony magával hozza ugyan, hogy az állam felekezetiellen, de nem egyszersmind azt is, hogy keresztyéntelen, vagy éppen atheisztikus legyen. Európának mivel államai keresztyén jellegűek, s az egyes egyházak autonómiaja nem abban áll, hogy azzal ok-mód nélkül, mint ellentétes hatalommal, kényök-kedvük szerint packázhassanak, hanem abban, hogy az egyház üdvös befolyásával, kultuszával, alkotmány-szervezetével, iskoláival, s minden alkotásaival ne csak az egyháznak növeljenek engedelmes, bigott tagokat, kik egyszersmind az államnak is tagjai, hanem valóban értelmes, erkölcsös, vallásos, önértetes, jellemes honpolgárokat. Az igaz, hogy ekkor minden egyes honpolgár, saját viszonyainak, helyzetének anyagi és vallás-erkölcsi szükségének megfelelőleg fogja fel és értelmezi a vallás-erkölcsi és egyházi dolgokat, de legalább becsületesen. Ez nem azt teszi, hogy e szerint annyi vallás-felekezet van, a hány személy. Korántsem; mert itt is beteljesedik Krisztus azon ígérete, a hol ketten-hárman együtt lesztek az én nevemben, ott leszek én is veletek. És a szentlélek ereje és munkálkodása ott nyilatkozik meg legteljesebben, a hol az a sok különböző értelmi, szellemi fejlettségű ember evangyéliumi érzülettel teszi meg alkotásait.

Mi részünkről óhajtjuk, hogy ez a tiszta evangyéliumi érzület szállja meg a magyarországi kath. világiakat és hierárkhiát, hogy evangyéliumi szellemen alkothassák meg, nem a «katolikus autonómiát», hanem a «kath. e g y h á z autonómiáját».

Hogy ha pedig az a katolikus autonómia olyan biztosítékot jelent, melynek segítségével egy hatalmas katolikus polgári párt a pápai abszolútizmus érdekében és szolgálatában elég erősnek és biztosítottnak érezheti magát az állam kormányát átvenni, akkor a protestánsok is készüljenek, hogy a gonosz időben készületleneknek ne találtassanak.

Nem vallás-háborúról van szó, hanem különböző elvek, és irányzatok küzdelméről. Úgy látszik, az első keresztyén század küzdelmeihez némileg hasonló jelenséggel van dolgunk. Mint akkor, a jeruzsálemi partikuláris zsidó keresztyénség Péternek tekintélyére támaszkodva, azt követelte, hogy mindenkinek a körülmetélkedés által előbb zsidónak kell lenni, s csak azután idvezülhet, miképpen ez a partikuláris irányzat vádolta, üldözte, megkövezte, s mindent elkövetett a Pál-féle univerzális keresztyénség ellen, mely azt tanította, hogy a pogányoknak nem szükség magukat körülmetéltetni, s ez által előbb zsidóknak, s csak azután

keresztyéneknek lenni, és valamint az a Péter-féle zsidó keresztyénség Páltól még az apostoli címet és jogosságot is megtagadta: azonképpen a vatkáni katolicizmus, a csalhatatlan pápa tekintélyére támaszkodva, üldözőbe vett mindent, mi a protestántságból fakadó liberálizmus alkotása, törekvése, aspirációja. A haladás, fejlődés, műveltség, a társadalmi ember minden élet-jelensége a család, állam, egyház, társadalom csak akkor jogosult, ha előbb római katolikus; a tudomány, művészet, sajtó csak a szillabus álláspontján működhetnek, és így tovább. A Péter-féle zsidó keresztyénség más néven, más alakban, mely nem akar, nem is tud kibékülni a felvilágosodott korszellem világnézetével, szükségleteivel, követeléseivel: tagadja, és nem ismeri el a protestántságot, s az ezzel karöltve járó liberálizmus jogosultságát, mikint nem ismerte el hajdanában a Pál-féle pogány keresztyénség universzalizmusát. Régi nóta, új kiadásban; a vatikáni katolicizmus küzdelme a felvilágosodott korszellemmel. Kíváncsian várjuk, hogy a katolikus autonómiát e küzdelemben miféle szerepre osztják be. De, azért készüljünk, hogy készületlen ne táltassunk.

10,000.

Az erdélyi egyházkerület községei, önmaguk megterhelése nélkül is, a legkevesebb ennyi tőkének évi öt százalék kamatait fordíthatják a Kolozsvártt felállítandó theologia javára, s ezzel is elősegíthetik e nagy horderejű terv mielőbbi megvalósítását.

Előre bocsátom, hogy e tőke évi kamatainak fedezhetése végett, nem szükséges sem a lelkészek, sem az egyházak jelenben is meglevő terheit egy új adóval növelni; sőt, nagylelkű alapítványok tétele sem kívántatik. Ehhez egyéb semmi sem kell, mint egy kevés buzgóság a lelkészek és jó-indulat a preszbiteriumok, illetve, egyházak részéről, mely ama határozat hozatalában nyilvánuljon, mely szerint az egyház ezután a Kolozsvártt felállítandó theologia javára fizeti azt az összeget, melyet ezelőtt községi pótdó címen a községnek jogtalanul fizetett; mert ezzel az erdélyi református egyházak évi legkevesebb 500 forintot biztosíthatnak a nevezett célra, mivel ennyire tehető azon összeg, melyet évenként a községeknek jogtalanul adtak rovatul, vagy községi pótdóba.

Ugyanis, az erdélyi egyházkerületben ötszázra tehető azon lelkészi és tanítói állomások száma, hol kánonika porció van, melynek egyenes, vagy királyi adóját az egyház fizeti a hasznélvezők terhére, mivel díjlevelükbe fel van számítva. Ezen egyenes adó után az egyház terhére irt községi pótdó is a hasznélvezők terhére számítandó, mivel az általuk hasznélvezett kánonika adója alapján iratott elő.

Mínthogy az italmérsi jogkártalanítási összegének felosztása következtében, mely a községek legfőbb jövedelmi forrását tette, a községi adó is szaporodott annyira,

hogy az mindenik lelkészi és kántor-tanítói állomás javadalmainak egyenes adója után átlag legkevesebb egy forintra tehető, melyet, mint az egyenes adónak pótdóját, az egyház fizetett, pedig ezzel nem volt köteles, mert az 1886-ik évi 22-ik törvény-cikk 138 paragrafus felmenti a lelkészeket és tanítókat a községi adó fizetése alól, «azon javadalmaik után, melyeket kizárólag az illető egyházközségben viselt hivatalok után élveznek».

És mik teszik a lelkészeknek és tanítóknak ezen községi pótdó mentes javadalmait? Nemde, azon kánonika porció, melyet hasznélveznek; azon legelő, melynek jogán legeltetnek; azon erdő, mely a fát, vagy ennek értékét szolgáltatja; ha pénzfizetésük van, azon tőke, melynek kamatait élvezik; vagy pedig azon közvetlen az egyház kezelése alatt levő ingó, és ingatlan vagyon, melynek jövedelméből az egyház nem csak lelkészét és tanítóját fizeti, hanem helyettük a javadalmaik után járó egyenes és pótdókat is, mint földadó, házadó, tőkekamatadó, stb. Tehát, ezen javadalmak után községi adó, törvény szerint, nem vethető ki sem a hasznélvező lelkészre és tanítókra, sem a tulajdonos egyházközségekre. És így volt ez? Nem, mert ezen javadalmak után is előíratott a községi adó, nem ugyan a hasznélvezőkre, hanem helyettük a tulajdonos egyházakra, a nélkül, hogy ezek az ellen tiltakoztak volna.

Ime, ily módon adtak ki az erdélyi egyházkerület községei évi legkevesebb 500 forintot, mely 10,000 forint tőkének öt százalék kamatát teszi.

Ezen összeget, ha jövőre megvonják a községtől, és a Kolozsvártt felállítandó theologia javára fordítják akkor a fönnebbi tőkét adták oda a nélkül, hogy jelenben levő terheiket bármi kevéssel szaporítnák, vagy háztartásuk meglevő egyensúlyát veszélyeztetnék. Ezt pedig megtenni, annyival is inkább kötelessége mindenik egyháznak, mivel egyfelől semmi áldozattal és nehézséggel nem jár; másfelől, az idő intelmei is erre ösztönözik, ezt megkívánják!

De, hogy ezt megtehessék, mindenk előtt szükséges, az egyházak terhére jogtalanul előírt községi pótdót törölni, a következő módon.

Mínthogy a községekéről szóló 1886-ik évi 22-ik törvény-cikk 139. paragrafus alapján a községi adó kezelésére is kötelező az egyenes adók kezeléséről szóló 1883. évi 44. t.-c. tehát, a jogtalanul előírt községi adót az egyháztól, ennek útatisítása szerint, töröltesse a gondnok, ki ez ügyben is «személyes mentesség»-et élvez, mint az egyház vagyonának igazgatója, kezelője, a «Bélyeg és illetéki díjjegyzék» 85-ik tételének 2-ik pontja alapján, s így bélyegtelen beadvánnyal folyamodhatik.

Ezen beadványában tüntesse ki

I. Mennyi a lelkészi és tanítói javadalmak évi egyenes adója, és ennek alapján, az egyház terhére jogtalanul előírt és törölni községi adó. Ez azért szükséges, mivel az egyháznak kizárólag saját céljára jövedelmező vagyona, ha van ilyen, községi pótdó-mentességet nem élvez.

II. Mennyi azon összeg, melyet a megelőző három év alatt az egyház jogtalanul fizetett, s ezt kérje vissza, mert a községnek visszafizetni kötelessége az

1883. évi 44. tc. 90. paragrafusa utolsó előtti bekezdése szerint. A három év előttiéek elévültek.

A folyamodási időre vonatkozólag szem előtt tartandó

a) ha az egyház a megelőző évben is fizette a jogtalanul előírt községi adót, úgy a kivetési lajstromnak a közszemlére való kitétele napjától;

b) ha nem fizette, úgy a leróvási könyvecskebe eszközölt előírás napjától számított tizenöt nap alatt adandó be a felszólalás (1883-ik évi, 44. tc. 16. §. a. b. pont) a községi előljárásság útján I-ső fokozaton a községi képviselő testülethez, II-ik fokozaton a megye közigazgatási bizottságához, III-ik fokozaton a belügyminiszteriumhoz.

Ezen határidő azért tartandó meg, mert ennek lejárta után a felszólalás hivatalból is egyszerűen visszatámasztható.

Megjegyzem, hogy ennek beadására a lelkész, vagy tanító csak abban az esetben illetékes, ha az általa haszonélvezett javadalomnak egyenes és pótdadót közvetlenül ő fizette; de, ez esetben a bélyegmentességet nem a lelkészek részére a «Bélyeg és illetéki díjjegyzék» 85-ik tétele 16. pontjában adott «Személyes mentesség» alapján élvezi, hanem annak 14-ik tétele p. pontja alapján «Községi adóügyben», mint magán-személy.

Ezekre kívántam felhívni először a lelkészek figyelmét, azért, hogy győződjenek meg, hogy a törvényben biztosított egy jogukkal nem éltek, illetve, községi adómentességet nem élveztek, mert helyettük azt az egyházak fizették; másfelől, hogy tévednek azok, kik a községi pótdadómentességet a IV-ik osztályú kereseti adóra vonatkoztatják, mert ezen adónem után, ha az 25 forintnál kevesebb, még általános pótdadó sem vehető ki, az 1875-ik évi 31-ik tc. szerint; tehát, községi annál kevésbé. De, nem vonatkozhatik erre azért sem, mert kétszeresen egy adótárgyat, egy időben, ugyan azzal az adónemmel megadóztatni, nem lehet; már pedig, ez az eset következne be, ha a lelkészi és tanítói javadalmakat egyszerre és z e i b e n a tulajdonos, másodszer e g é s z é b e n a haszonélvezők útján terhelnék meg községi pótdadóval, melyek közül ha az utóbbit felmentené az 1886. évi 22-ik tc. 138. paragrafusa, az első mégis megmaradna, s így még sem élveznének a lelkészek és tanítók községi adómentességet; ezt pedig kell, hogy élvezzék, mert a törvény rendeli.

Fel kívántam hívni másodszer az egyházak figyelmét is, azért, hogy győződjenek meg, hogy jogtalanul fizetik a községi adót, mit ezután ne is tegyenek; sőt, a mennyit az utolsó három év alatt a községeknek fizettek, azt is kérjék vissza, s az így megtakarítható évi összeget a dják a Kolozsvártt felállítandó theologia javára, mert ezzel, önmaguk megterhelhetése nélkül is, legkevesebb 10,000 forint tőkét adtak kamataiban azon intézet részére, mely hivatva lesz, századokon át a protestantizmus érdekeit védeni, a tiszta erkölcsöt és igaz vallást terjeszteni, a tudatlanság homályát oszlatni, s ezek által szeretett magyar hazánk és nemzetünk mivelődését, fejlődését, erősödését, és fenmaradását előmozdítani.

A felekezeti középiskolák nyugdíjintézete.

(Szaktanácskozmány.)

Az autonom felekezetek, törvényhatóságok, községek és alapítványok által fentartott középiskolák számára tervezett orsz. nyugdíjintézet ügyében gr. Csáky Albin miniszter elnöke alatt f. hó 8-án szombaton d. e. 11 órakor a vallás- és közoktatásügyi miniszterium épületének tanácstermében értekezletet tartottak.

A miniszterium részéről jelen voltak: dr. Berzevicy Albert, államtitkár, dr. Klamarik János, min. tanácsos, dr. Bonc Ödön és dr. Csorba Ferenc, miniszt. titkárok; a pénzügyminiszterium részéről Gubovics Ede, min. titkár. A meghívottak közül a következők jelentek meg: báró Prónay Dezső, az ág. ev. egyház egyetemes felügyelője. Tisza Kálmán és br. Bánffy Dezső, ev. ref. egyházker. főgondnok, Péchy Tamás, Fabiny Teofil és Radó Kálmán, ág. ev. egyházkerületi főfelügyelők, Szász Károly és Szász Domokos ev. ref. püspökök, Váró Ferenc, nagyenyedi ev. ref. gimnáziumi igazgató, stb. stb.

Csáky Albin gr. miniszter megnyitó beszédében kifejti ezen, a kormány által mielőbb megvalósítani óhajtott intézmény fontosságát, jelzi a nehézségeket, a melyek eddig a megvalósításnak útját állták; üdvözli a megjelenteket és felkéri, hogy kívánalmaikat és szakszerű tanácsaikat terjeszszék elő.

Klamarik János, min. tanácsos, mint előadó, részletes szóbeli exposéban indokolja és világítja meg a már korábban szétosztott és a lapokban is közzétett tervvázlatot. Tíz esztendeje annak, hogy ez ügyet, melynek történeti részleteit is vázolja, rendezni akarja, de a pénzügyi helyzet csak most tette lehetővé a megvalósulást. A főoka annak, hogy e terv keretébe csak a középiskolai tanárok vétettek be, a kérdés történeti előzményein kívül abban van, hogy a segítség a tanárok ezen osztályának, a kiknek száma, a többiekét összeveve, messze túlhaladja, a legszükségesebb és hogy a fenforgó pénzügyi viszonyok közt csak úgy lehetett volna egyszerre valamennyi tanárra kiterjeszkedni, ha a biztosított nyugdíj kevésbé kedvezményesen állapított volna meg; ez azonban nem csak a középiskolai tanároknak, hanem miután ezen nyugdíjintézet a többi tanárok hason ellátásának ugyyszólva biztosítékát képezi, ez utóbbiakra is hátrányos lett volna. A tervezet három vezérelve abban van, hogy a) az iskola-fentartók kezén levő eddigi nyugdíjalapok be nem vonatnak; b) hogy a belépés nem kötelező, hanem önkintes lesz és c) hogy a tanárok teljesen ugyanoly kedvezményekben részesüljenek, mint ez törvény által az állami tanároknak biztosítva van. Részletesen indokolja, miért választottak a tervezetben megjelölt jövedelmi források és hogy minden egyes forrás miért vétetett az ott megállapított mértékben igénybe. Kifejti továbbá részletesen a tervvázlat többi pontjait. Mindezek alapján, utalással arra, hogy a középiskolán kívül álló tanárok érdekében a hason nyugdíj biztosítására szükséges előmunkálatok megindultak: ajánlja a tervezet elfogadását.

Utána Tisza Kálmán szólott, a ki köszönetet mond a miniszternek e nagy fontosságú ügy kezdeményezéseért, és hogy alkalmat adott az érdekletteknek kívánságaik elő-

terjesztésére. Szerinte, a tervezet általános vitát nem igényel, mert bizonyára nem lesz a jelenlevők között senki, a ki azt általánosságban örömmel ne fogadná el. Helyesnek tartja, hogy a nyugdíjintézetbe való belépés merőben önkéntesnek tervezetik, mert ennek kimondása veszi el a terv ellen való minden, bár mesterségesen keresett ellenkezést. Ugyane szempontból ő sem helyeselné azon, már az előadó által sem javasolt intézkedést, hogy a belépés, barcsak azon iskolafentartókra is, a melyek tanáraiknak a saját erejükéből a tervbe vett hasonlóan kedvezményes nyugdíjat adni nem képesek, kötelezővé tétessék. Helyesli azt is, hogy az iskolafentartók meglevő alapjainak a tervezett országos nyugdíjintézetekbe való bevonása nem kontempláltatott s a miniszteri tervezetnek megfelelőleg kívánja, hogy ezen nyugdíjintézet a régi tanároknak teljes visszaható erővel létesíttessék. A theologiai tanárok, szerinte, miután a vallás ápolása az állam előkelő érdekét képezi, állami szempontból is nem kevésbé fontos hivatást töltenek be, mint többi tanártársaik, mégis a nevezetteknek ezen intézetből való kihagyásához hozzájárul azért, mert nem tartja kívánatosnak, hogy az államnak a vallásoktatásra való ingerenciája a fennálló törvényeken alapuló mértéken felül emelkedjék. Szerette volna, ha a középiskolai tanárokon kívül más tanárok is, különösen pedig a tanítóképzési tanárok a tervezetbe szintén fölvetettek volna, de miután a tervezet kereteinek kitolása a terv megvalósításának elodázásával járna s miután amugy is tervben van, hogy a tanárok nyugdíjazásáról ugyancsak állami segélyvel külön gondoskodás történjék, e tekintetben is beéri most azzal, hogy kéri a minisztert, hogy a kihagyott tanárokról való tervbe vett gondoskodást lehetőleg mielőbb megvalósulás elé vigye.

Szász Károly, püspök, lényegében véve, hozzájárul a Tisza Kálmán által mondottakhoz. Főszerevétele abban van, hogy az iskolafentartókra róni szándékolt teher nagyobb, mint a mennyit azok szegénységük mellett elbírnak.

Dr. Baconi Lajos csak a belépés kötelező voltának kimondásával látná a kitűzött célt biztosítottnak.

Zelenka Pál szerint, tekintettel a patronusok szegénységére és arra, hogy a tandíjak felemelése a tanulók számának megapadását s ez pedig a fentartásra szolgáló jövedelmek további csökkenését vonná maga után, ez idő szerint, a midőn a fentartók még a tanári fizetések emelését is megvalósítani kénytelenek, a köteles szolgálati idő meghosszabbításában látja a kivétel leghelyesebb módját.

Kovács Albert a számra nézve 22 tanítóképző intézeti tanárt minden tárgyalás nélkül felveendőnek tartja a néptanítói nyugdíjintézetbe, mert az intézet alapja oly gazdag, hogy az e felvétel hátrányosan nem befolyásolná. A köteles szolgálati idő tartamát meghosszabbítandónak azért nem tartja, mert a tanári működésben megkívántó energia, 30 évi szolgálat után, már meglehetősen lankadt lesz.

Szász Domokos utal az erdélyi viszonyok sajátságaira s különösen arra, hogy ott a középiskoláknak fentartójuk, oly értelemben, a mint ez Magyarországon van, nincsen és hogy így e fentartókra róni szándékolt befizetéseknek ott már szereplő okokból nem akadna gaz-

dájuk; de különben is az ország erdélyi részében levő ev. ref. középiskolák fentartására szolgáló alapok oly szegények, hogy az ezek terhére róni szándékolt, mintegy évi ötezer forintnyi összeget semmi esetre sem bírnák meg, s így az iskolák a nyugdíjintézetbe biztosan csak akkor léphetnének be, ha a fenjelölt terhet, vagy annak legalább egy nagy részét a tanárok vállalnák magukra.

Kovács János szerint, az unitárius gimnáziumokban, a hova nagyobbára szegény székely fiúk járnak, a tanulókat díjak fizetésével terhelni, alig lehet; s miután a fentartók is szegények, vagy pedig a már biztosított 60,000 frt. évi államszegélyt méltányos aránykulcs szerint egyszerűen ki kell osztani az intézetek között azon kötelezettséggel, hogy az 1885. évi XI. törvénycikkben részletezett nyugdíjnak megfelelő nyugdíjintézetéről gondoskodjanak. Ez esetben az egyéni áldozatkészség forrásai nem apadnának el s ettől lehetne várni azon összeget, a melyet a fentartóktól és a tanulóktól hiába várnak.

Ezután gróf Csáky Albin miniszter felfüggesztette az ülést és annak folytatását április 9-én vasárnap délelőtt 11 órára tűzte ki. (P. H.) (Vége jövő számunkban. Szerk.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. április 9-én.

Elnökölt: Dr. Kolosvári Sándor, elnök-helyettes. Jelen voltak: Dr. Szász Béla, Szász Gerő, dr. Vályi Gábor, Parádi Kálmán, Domokos Antal, dr. Sárkány Lajos, Bodor Antal, Deák József, Márkus János, titkár, és Kádár János, s. titkár.

Az időközben elnököleg ellátott folyó ügyek bejelentése és jóváhagyó tudásul vétele után, titkár aa. előterjeszti a kolozskalotai egyházmegye tanácsának meleg ajánlata kíséretében a kajántói egyház kérését, a melyben utalással arra, hogy máshová megválasztott papja eltávozásával, a mostani csekély javadalom mellett, még reménye sem lehet arra, hogy papot nyerhessen, a papi javadalomnak 200 forintra való állandó javadalmazását, és a papilak felépítésére 500 forint segélyt kér. Igazgató-Tanács, tekintettel véve azon egyházközség felekezeti és nemzetiségi exponált helyzetét, és a hivek teljes szegény állapotát, a papi javadalomra az államszegélyből 100 frt. egyelőre tíz évre terjedő, de szükség esetén tovább is folyó segélyt szavazott, utasítván az esperest, a díjlevél kiállítására, és a papi állás betöltése iránti szabályszerű lépések megtételére.

Az abrudbányai egyház tanítója elhalálózásával, annak özvegye egy félévi fizetés illetékért az egyházat beperesítvén, az egyház utasított az ügynek bíróságon kívül való békés kiegyenlítésére.

A nagy-sajói egyházmegyébe átkeblezett tekei egyház kepeváltság alapjából a régi gondatlan kezelés és biztosíték nélküli kikölcsönzés folytán, az adósok elhalálózása, vagy tönkre jutása miatt, a vagyoni viszonyok rendezése folyamán 1039 frt. 38 kr. összegnek felhajthatatlansága igazoltatván, ez összegnek, valamint ezen egyház saját alapjaiba tartozása, 2680 forintnyi összegének, a tőkék sorából törlése engedélyeztetett.

A sófalvi egyház papjának: Keresztes Gyulának, a néhai előde özvegyével szemben egy lóherés-terület felére támasztott igénye tárgyában, a nagy-sajói egyházmegye tanácsának elutasító határozata helybehagyatott.

A theologiai alap tulajdonát képező trencséntéri Plihál-féle házban tartott szállás bérletét a helybeli csendőr-parancsnokság ez évi október hóra fölmondván, a felmondás szerződés-szerű levén, tudomásul vétetett.

A muzsnai egyház torony-építése ügyében a műszaki előadó véleménye elfogadásával, az építés engedélyeztetett, a mely célra ezen egyháznak, a központban kezelt különböző rendeltetésű tőke-alapja, öt százalék kamattal való megtérítés köteletségének kimondása mellett, kiúttalattik.

A sepsi egyházmegye tanácsa, a szemerjai egyház volt kurátora, és az egyház közt felmerült ügyben, végrehajtási záradékkal ellátott ítéletet mondván ki, a közbevetett felelősekre az ítélet feloldatott, és útasított az egyházmegye tanácsa, hogy ne ítéletet, hanem a tartozást megállapító közig. határozatot hozzon; minek ha a volt kurátor eleget nem tenne, a per ellene a polgári bíróság előtt lesz megindítandó.

Ugyanezen egyházmegye határozata ellen, a sepsiszentkirályi kántor-tanítói állás betöltése tárgyában, Jancsó Sámuel és társai felelősekre élén, a határozat azzal a módosítással hagyatott helybe, hogy a kiirt új pályázat következtében, Keresztesi Pálnak is folyamodni kell. Különben a fizetés-javítást magában foglaló új díjlevél, a szokott fentartással, megerősített.

Az úgynevezett «Rikánbelői communitás» özvegyárvai alap szabályzata, a kívánt kiegészítésekkel ellátva, megerősített.

Az erdővidéki egyházmegye esperesének fölterjesztésére, a bölöni egyháznak engedély adatott a Barthaféle telek eladására oly feltétel alatt, hogy az egyházközség fennállott egész követelése és minden kamatai a vételárból levonassanak.

A vallás- és közokt. miniszter a tett sürgető fölterjesztésre arról értesíti Igazgató-Tanácsunkat, hogy az 1887-ben elhalálozott dr. Bukovinszky alapítványának sorsa iránt, az osztrák állam kultuszminiszterével végleges megállapodásra ugyan nem juthatott, de az alapítványnak 1037 frt. 90 kr. időközi kamatját, a bukovinai andrásfalvi egyház, iskola, pap és tanító javára kiutalta. A leirat tudomásul vétetvén, az ülés tartama alatt kézbesített összeg pénztárra utaltatott. Erről az andrásfalvi

egyház értesítettvén, fölhivatott annak kimutatására, hogy 1888-tól kezdve, kik és mennyi időtartam alatt szolgáltak amaz egyházban, miután a javadalom egy részére Láng Károly volt andrásfalvi, most szikszói pap is igényt formál.

Előterjesztetett a bécsi «Oberkirchenrath» átirata, a melyben a Bukovinában fekvő andrásfalvi egyház és egyházkerületünk közötti függőségi viszony tárgyában arról értesít, hogy az osztrák birodalmi törvénylapban közzé tett szabályok értelmében, arra beleegyezését nem adhatja, hogy az andrásfalvi papi állomás az ő közvetítése kikerülésével közzé teendő pályázat és kijelölés útján töltsék be; de a közhirre-tétel és az ő közvetítése melletti ajánlás ellen, az egyházközség választási jogának sértetlen hagyása mellett, kifogása nincsen, stb. Tudomásul vétetvén, a válasz tartalma az egyetemes konvent tudomására hozatik.

Az úgynevezett külföldi egyetemi segélyalapról, a marburgi egyetemen tanuló Tókos Jenőnek száz frt. Viski Gyulának és Biró Andrásnak, miután ezek marburgi stipendiumot is élveznek, 50—50 frt. és Kóbori János kolozsvári egyetemi tanuló ifjunak száz frt. segély határozatott.

Az orsz. néptanítói nyugdíjtörvény revíziója alkalmából, a nyugdíj illeték kiróvása és a nyugdíj-igény mértékének megállapíthatása céljából, az a miniszteri rendelet, a mely a mi kántortanítóinkra nézve, a tisztán kántori és tisztán tanítói illetékeknek külön kitüntetését és a hol e kétnemű fizetés elkülönítve nincsen, az egész javadalom $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{3}$ alapul vételét rendeli el, az egyházmegyékkel közöltetvén, a szilágy-szolnoki egyházmegye fölterjesztést tett, az aránynak $\frac{1}{3}$ — $\frac{2}{3}$ átváltoztatására. Válaszul megíratott, hogy a kérdéses rendelkezés nem az Igazgató-Tanácsé, hanem a miniszteré, de ez nem zárja ki, hogy az illető egyházmegyék ez irányban együttes akciót indítsanak folyamatba, a mire körrendeletileg föl is hivatnak.

A tanügyi előadó ajánló előterjesztésére Kappa Pálnak 1894. elejére a kolozsvári kollegiumban az V és VI. gimn. osztály tárgyaiból magánvizsga letehetése engedélyeztetett.

Végül az egyházkerületi képviselői választások eredménye kerülvén napirendre: az igazolások megtörténtek.

TÁRCA.

Hegedüs Sámuel, mint esztetikus.

(Vége.)

A képző-művészetek egyik ága az építészet (architectura). Az építészetben a hasznosság elve a széppel és az ártatlan gyönyörűséggel van összekötve. Hasznos a társadalomra, mert az észnek és a kéznek munkát ad; sok szegény nyer ez által segédelmet és megóvja őt a munkátlanságtól, mely miatt különben rosra vetemednék. Az építészetnek köszönhetjük a népes városokat, és a templomokat.

Az építészetet a szép iránti hajlam és munkásság jellemzi, mint a képző-művészetek más nemeit, pl. a festészetet, zenét, stb. Mindeniknél fő az eszme kifejezése, mindeniknél nem csak az érzés, hanem az értelem is működik.

Egy szép épületben a részek és az egész között való arányosságot, rendet és világosságot, melyek csak az értelem munkái, a durva kövek mintegy kifejezik előttünk. Az építészetben fő az egyszerűség. Szép ugyan

a korinthetai, vagy jóniai diszítés is, de fölöttük áll az egyszerű dóriai styl, mert egyszerűségével hat. A ki az egyszerűséget szereti, eltávolít abból minden cifraságot, mely főleg a goth stylt jellemzi. (A főkörmányon ülő férfi, stb. 9—12 l. és Az igaz ember házának, stb. 8, 15—16. l.)

Az építészet a maga fáradságát jobb célra nem fordítja, mint mikor templomot épít. A lakóházakban is kitűnik a művészet, a szép ezekben is érvényre jut, mert bennük is a léleknek az az ösztöne nyilvánul, mely összhangot és egységet keres a durva kövek összerakásában; de egy lakóházban, bárha az a legjobb tervezet után készült is, nem látjuk azt, a mi úgy megilletné szívünket, mint mikor egy szép templomot látunk. Itt megindul szívünk. Mert ez az a hely, melynek küszöbén túl nem mehet a szenvedés; ez az a hely, hol a szegény elfelejti bajait és a hol az ember élni és halni megtanul. Tiszteletreméltó a templom külsőjében is az emberi törekvés és az a méltóság, mely előmlik rajta; de ezeket az érzéseket nem a templom külsője kelti bennünk, hanem az,

a mi benne végbe megy, a cél, melyért építettett. E cél nem egyéb, mint istennek tisztelete. (Mi a templom? 5—7 13 l.)

A képzőművészetek egy másik neme a festészet. Ha egy szép képet látunk, figyelmünk lebilincselődik és szívünk nemes érzésekre gyulad. A képek a gondolatot a szemem keresztül küldik a szívbe. Ez az oka, hogy Miltiades képénél sokszó: születnek a Themistoclesek. (Az igaz ember, stb. 43 l.) A kép mindig másolata (copia) az eredetinek (originál). Ezért van az, hogy egy képnél nem annyira bámuljuk a festő ecsetének finomságát és a színek elevevességét, hanem azt, hogy mennyire felel meg eredetijének. Első feltétel tehát a festészetnél, a hűség. A festmény hűségével leköt s ha nem is látjuk, kedvesen emlékszünk mindenkor vissza reá. (Egy bölcs asszony képe, stb. 15 l. A főkormányon ülő, stb. 67 l.) Sőt tovább megyünk, a fántázia segítségével összedjük és állandósítani igyekezünk azokat a vonásokat, melyek nekünk olyan tiszta, olyan kedves gyönyörűséget okoztak. Másik követelmény a festészetnél, az erkölcsi irány, t. i. legyenek a képek erkölcsre tanító képek, hogy a vétket a maga utálatosságában, az erényt pedig a maga szépségében tüntessék fel, mert emezek első tekintetre az erény szeretetét ébresztik fel bennünk, amazok pedig a bűn iránti undort s ezt annál intenzívebben teszik, mennél láthatóbbak a bűn rettenetes következményei és mennél bevezettebb az erénynek képe. (A közhasznu prof. és hist. stb. 30 l.) Ugyanis, a léleknek olyan nagy befolyása van a testre, hogy egy gondolat és egy érzés sincsen, mely maga után jó, vagy rossz nyomot ne hagyja. Ezért kell a festőknek úgy tenni, mint a hogy tett Apelles, ki, midőn arra kérték, hogy a rágalmazást fesse le, a következő megragadó kép-csoportozatban tüntette fel a jó és rossz ellentétét: lefestette előbb a könnyenhivéseget hosszú fülekkel; feléje közeledik a rágalmazás, egyik kezében fátylát tart, a másikkal pedig az ártatlanságot, mely szelid ifju képében van ábrázolva, ki kezeit égre terjeszti, mintha azt hívná bizonyásgul, hogy ártatlanul szenved, hajánál fogva hurcolja. A háttérben áll a megbánás gyászban és mindezeket lassu lépésekkel követi az igazság. (Az igaz ember házának, stb. 42 l.) Az ilyen festmények által éri el a festő, hogy az ifju fogékony lelke megragadja a kifejezett eszméket s érzéseket és még az öregség sem törülheti ki azokat szívéből. (A közhasznu prof. 22 l.)

A képzőművészetek közé tartozik, az ékesszólás felkentjének lenni, de nehéz. Nem az az ékesszólás, a mely kevélységen alapulva, a hallgatók tetszését vadássza s a mely mindennapi tropusokban és »viccekben« beszél. A ki így szól, szem elől téveszti az ékesszólás célját. Az ékesszóló meggyőzni akar, mivel csak ez a célja, s mikor meggyőzött, tetszik is. Nála a száj a szívnek teljességéből szól; mondani- valóját tisztasággal, renddel, logikával, s cifraság nélkül való csinnal adja elé és győz vele. Maga a természet mindenütt ékesszóló. Ékesszólás van egy szép mezőben; ékesszólás van az erényes ember szelid arcában, ha nem beszél is; ékesszólás van egy szenvedő ártatlanságában, szóval, ékesszólás van mindenütt, a hol ősszhang van. Ki tehát az ékesszóló? Az, ki ennek a szép összhangnak valódi tolmácsa.

Helyes a római szónoknak az az ítélete, hogy: «orator non potest, non nisi vir bonus.» Ebben segíti őt az a melegség, mely mindig szívből szokott szólni; ebben segíti őt az előadás (actio), a mely önmagában nem egyéb, mint minden affektálástól ment megegyezése a test külső mozdulatainak a szív őszinte érzéseivel; segíti ebben az, ha anyanyelvének egészen, a valódi klasszicitásig hatalmában van.

A történelem tanúsága szerint, minden nemzet akkor volt fejlődésének délpontján, mikor a zseni a maga nyelvén szólhatott. Ez a tehetségnek, a műveltségnek és a hazafui érzésnek a jele. Hajdan Athenaeben és Rómában a hazaszeretet volt az ékesszólásnak egyik nemes indító oka. Az orator az ékesszólás özönévei borította be a forumot, megrázta a Catilinákat, vagy egy demosthenesi erő felemelt szavával, fegyverre zúdította a népet, vagy lecsendesítette.

A mai világban két szép pálya nyílik az ékesszóló előtt: egyik a papi, másik a tanítói pálya. Mindkettő elég nagy teret nyújt arra, hogy a tehetség magát kitüntethesse. Mi lehet szebb, mint papnak lenni a nép között? Mi lehet szebb, mint Jézus tudományát megragadó ékesszólással előadni s a jó szívet iránta megnyerni? Mit nem tehet az ékesszólás terén az ékesszólás tanítója; mit nem folthat be korára oly ifjak tanításával, kik egykor erre a szép pályára lépnek? (A közhasznu prof. és hist. 36—39. 43 l.) Mindezek a kérdések olyanok, melyek bizonyításra nem szorulnak.

Ezekben ohajtottam Hegedűs Sámuel, mint esztetikust felmutatni. Ha célokat elértem, fáradságomat megjutalmazva találok.

Sámuel Aladár,
a Bethlen-kollegium széniora.

Külömfélék.

== «Magyar keresztyének Imádságos Könyve».
Egy esztendei minden vasárnapi és ünnepi alkalomra való Imádságok. Irta Bitay Béla. Csikvármegyei lelkipásztor. Ez alatt a cím alatt kaptunk egy könyvet a napokban, melynek külső fénye, pazar gazdagságu kiállítása már az első pillanatban a lehető legkellemesebben érintett. A könyv Szász Domokos, püspök aának van dedikálva. Azt elejétől fogva tudjuk, hogy Bitay Bélának neve ott van a legjobbak, a legjelesebbek között, a mikor az egyházkerület lelkipásztorait emlegetjük. Egy gondolkozni tudó, és valóban, gondolkozó ember. Egy ember, kit nem elégitnek ki a régi, megszokott chablonok. Úgy érzi, hogy a keresztyénség nem szentimentalizmus; nem világ-fájdalom, hanem valami egyéb, valami tünemény, melynek alapja a biblia. És megírta ezeket az imákat. Örömmel jelezzük, hogy jól megírta. Lesz alkalmunk, keritünk rá időt, hogy elmondjuk azt a kedvező benyomást, melyet ránk tettek, és jelezzük azt a helyes felfogást, melyet szerző barátunk imáinak megírásánál megvalósítani törekedett. Most egyszerűen kérjük paptársainkat, hogy e szép könyvet 1 forinttal minél többen rendeljék meg a szerzőnél, Csikszeredában.

== A vajda-szentiványi egyházban husvét-harmad napján volt a papválasztás, melyen a népes és gazdag első osztályu egyház majdnem egyhangulag választotta meg nyolc pályázó közül Benedek Árpád, eddig s.-szentkirályi pap aát. Benedek Árpád eddig a s.-sz.-györgyi kollegiumban is tanította az éneket és zenét, és hir szerint, ritka szakértelemmel. Most, a mint halljuk, mozgalmat akarnak megindítani Sz.-Györgyön, hogy ott szervezzék a kollegiumi papságot, s illetoleg, a vallás-tanárságot, hogy ezen az úton Benedek Árpád barátunkat ott foghassák. Annyi bizonyos, hogy minden ember a maga helyén volna ember; de nem hisszük, hogy ez a különben egészséges terv oly hamar sikerülhessen, hogy azt akár a v.-szentiványi egyház, akár Benedek Árpád bevárhatná; és Benedek Árpád valószínűleg fog arra is gondolni, hogy két szék közt a pad alatt ne maradjon. Mi egyelőre gratulálunk a szentiványi egyháznak, és új lelkipásztorának, kit olyannak ismerünk, hogy ha munkára veti kezét, lépteihez fog ragadni az általános szeretet, és a közbecsülés. Ezt kívánjuk is, ohajtjuk is, követeljük is.

== A lozsádi egyházközség, a közelebről megtartott papválasztás alkalmával, Kovács Lajos, bukaresti segéd-lelkész választotta meg lelkészének. Adjon isten a fiatal lelkésznek pályáján szerencsét, munka-kedvet, hogy eredményel munkálkodhassék az erkölcsi-vallásos élet mezején!

== Gönci Lajost, udvarhelyi kollegiumunk tanárát, és igazgatóját, szavakban ki nem fejezhető csapás érte. Neje, szül. Kovács Emma, folyó hó 8-án, életének 37-ik évében meghalt. A kálvinista papi és tanári, tanítói pálya azokhoz tartozik, a melyeken a hozott áldozatokért némelyes jutalmat, rekompenzációt, az öntudat mellett, egyedül a családi életben találhatunk. Itt dicsőítette meg a gondviselés irántunk való nagy szeretetét, és tárta fel azt a menyországot, mely egyenérték nélkül áll a világ-egyetemben. S ha ez összetört, ha ez el-

veszett nincs oly vesztes a teremtésben, mint mi vagyunk. A föld a veszteséért nem adhat vigasztalást, és csak ha istenhez emelkedünk, remélhetünk enyhületet. Az özvegy férj, az

árva gyermekek, a gyászoló család csak tőle várják a vigasztaló hangot, és a fájdalukat őszintén megosztó jók, és nemes szívek részvételétől.

HIVATALOS RÉSZ.

3728 — 1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollegium Méltóságos t. Elöljáróságának.

A sárospataki Irodalmi Kör legközelebbi kiadványából, szabályszerű átvizsgálás után, felvettük a használható tankönyvek sorába:

a) Búza János: Ásványtan és Geologia, vegytani előismeretekkel. A gimnázium IV. osztálya számára. Második javított kiadás. 1891. című tankönyvét;

b) Dezső Lajos: Olvasókönyv, az elemi népiskolák II. osztálya (1891. ára kötve 24 kr.) és Olvasókönyv, az elemi népiskolák III. és IV. osztályai számára. Második kiadás, 1892. Ára kötve 60 kr. című műveit;

c) Maklári Pap Miklós: Magyar nyelvtan, népiskolák számára. 1892. Ára kötve 40 kr. című tankönyvét;

d) Nagy Sándor: Magyar ABC és olvasókönyv, második javított kiadás, 1892. című művét s illető iskoláink részére nem csak engedélyezzük, hanem használatba vételüket melegen ajánljuk.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. márc. 28.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

934 — 1893.

FELHIVÁS,

az országos ref. közalapozó segélyért folyamodott egyház-közösségekhez, papokhoz, s mindenik egyházmegyénk nagytiszteletű Espereséhez.

Az orsz. egyházi közalap végrehajtó bizottságának közlése folytán, értesítjük az érdekelteket, hogy a folyó évben segélyért folyamodott egyház-közösségek és egyházi tisztviselők közül az alább felsoroltak részesítettnek a kitüntetett összegű segélyekben:

I. Egyházak: Vajda-Hunyad 70 frt. Alpestes 50 frt. Nagy-Rápoly 50 frt. Zalathna 50 frt. Maros-Kapud 50 frt. Maros-Gezse 50 frt. Szász-Ujfalu 100 frt. Miriszló 50 frt. Szent-Mihályfalva 50 frt. Damos 50 frt. Jákótelke 30 frt. Pata 50 frt. Érkávás 50 frt. Leclmér 30 frt. Hagymás-Lápos 80 frt. Baca 50 frt. Kudu 50 frt. Sófálva 60 frt. Somkerék 80 frt. Tacs 50 frt. Szász-Máté 60 frt. Oroszfája 50 frt. Erdő Szengyel 50 frt. Kőbölkút 80 frt. Erdő-Csinád 50 frt. Szentgerice 60 frt. Csóka 50 frt. Vadasd 80 frt. Harc 30 frt. Székes 50 frt. Ny.-Szt.-Benedek 40 frt. Gyalakúta 40 frt. B.-Besnyő 50 frt. Asszonynépe 80 frt. Szász-Vessződ 80 frt. Alsó-Sófálva 50 frt. Sárpatok 80 frt. Sándorfalva 40 frt. Nagy-Ajta 80 frt. Bibarcfalva 50 frt. Miklósvár 50 frt. Szacsva 80 frt. Eresztevény 50 frt. Papolc 80 frt.

II. Lelkészek: Albert Imre, n.-pestyéni 40 frt. Pap István, sz.-kocsárdi 30 frt. Pap Dávid, n.-laki 30 frt. Péter Antal, lőrincrévei 50 frt. Barta Antal, koppándi 30 frt. Sófálvi Miklós, damosi 50 frt. Kis Péter, patai 50 frt. Barabás Árpád, m.-kereki 50 frt. Benedek Ferenc, mérai 40 frt. Ferenci Endre, monói 40 frt. Szilágyi János, leclsméri 30 frt. Kovács Ferenc, t.-szántói 50 frt. Nagy József, kéri 40 frt. Vadas Albert, választói 40 frt. Almási Sámuel, f.-tőöki 50 frt. Gáspár Samu, szováti 30 frt. Gáspár Lajos, visai 50 frt. Szentkirályi Lajos, balázsfalvi 50 frt. Szegedi Miklós, m.-n.-fülpösi 40 frt. Jánosi György, tompai 30 frt. Veres József, galambodi 50 frt. Simon Imre, cserefalvi 40 frt. Vass István, havas-adorjáni 40 frt. Kövendi Kálmán, torboszlói 40 frt. Málnási Ferenc, kendői 40 frt. Simon Elek, vadasi 50 kr. Szócs Ákos, jeddi 30 frt. Vizi János, iklandi 40 frt. Kiss Pál, h.-bodoni 40 frt. Bogdán József, gyalakutai 40 frt. Benedek József, harcói lévita 25 frt. László János, m.-szt.-annai 25 frt. László Simon, lapádi 40 frt. Horváth István, bürkösi 60 frt. Kelecsényi Károly, alamóri 80 frt.

Menyi János, süköi 40 frt. Bencédi János, ocfalvi 40 frt. Kádár Domokos, égei 40 frt. Bőjthe Sándor, szolokmai 40 frt. Gál Gergey, dobói 30 frt. Borbáth Márton, bodosi 70 frt. Bartha Imre, szárdobosi 40 frt. Demeter Mihály, szotyori 50 frt. Bartos László, eresztevényi 50 frt. Havadtői Gerő, körösi 50 frt. Jancsó Elek, pákei 50 frt. Szakács János, karatnai 80 frt. Benedek Ignác, bitai 70 frt.

Ennélfogva, fölhívjuk a fenn elősorolt t. pap aait. s megnevezett egyház-közösségeinket, hogy a segély fölveteléről szóló szabályszerű nyugtáikat, folyó évi május végéig mulhatatlanul terjesszék be illetékes espereseikhez, kik is az egész egyházmegyéből beérkezendő nyugtákat, maguk részéről láttatva, folyó évi június végéig kötelesek egynázker. keblü pénzárunkhoz fölterjeszteni, a segély-összegek kifizetése végett.

Az 1894. évben tartandó egyetemes konventhez benyújtandó országos közalapú segély-kérvények beadási határidejét 1893. évi november 1-re tűzzük ki.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. ápril 5.

Márkus János,
titkár.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

962 — 1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erd. ev. ref. kollegium mélt. és t. Elöljáróságának.

A közoktatási m. kir. miniszterium f. é. március 23-án, 9071. sz. alatt kelt leiratban tudatja, hogy a nagykarolyi kath. főgimnázium VII. és VIII. osztályai részére a nyilvánosságot s ezen felül a tanintézet részére az érettségi vizsgálat tartásának jogát az 1892/93-dik tanévre is folytatólagosan megadta

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. ápril 9.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

377 — 1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyház-közösség főhatósága alá tartozó bukaresti egyház-közösség segéd-lelkész-tanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadamom: a központi pénztárból 300 frt. három havi előleges részletekben; b) a bukaresti egyház pénztárából évi 480 frank, havi utólagos részletekben; c) egy szobából álló bútorozott lakás. Kötelelességei: a népiskolában hetenkint 25 órán tanítás; a rendes lelkész akadályoztatása esetén, mindennemű papi teendőt végezni; az esperesnek az irodai munkában segédkezni.

Pályázati határnap: ápr. hó 30. Folyamodványok az ev. ref. püspöki hivatalhoz intézendők, Kolozsvárra.

Kolozsvártt, 1893. ápr. 11.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

374 — 1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a sepsi egyházmegyébe kebeleztetett komollói egyház-közösség papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadamom: tisztességes lakás, kerten és gazdasági épületeken kívül, egyházközségi becslés szerint, 407 frt. kr. értékben kepe és kanonika porció haszonélvezete.

Pályázati határidő: ápril 30. Folyamodványok nt. Zágoni Pál, esperes aához, Nagy-Borosnyóra, küldendők.

Kolozsvártt, 1893. ápril 11.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Aprilis 20.

16. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A protestáns pap multja és jelene.

Ez ország legelső protestáns papjai, a magyar reformátorok, koruk műveltségének színvonalán álló, világ-látott, irodalmi magas képzettségű emberek, sőt majdnem kivétel nélkül írók, költők, és doktorok voltak. Magyarországon egy-két püspök, egy-két humanista főúr kivételével, ők képviselik a nyugati kulturát. Nem csoda, hogy ily emberek hatása rendkívüli. Lebilincselik az elméket, foglyul ejtenek mindenkit egyiránt, a népet úgy, mint a nemességet. A főnemességet ügyök pártfogóivá, pátronusokká teszik. Műveltségük, tudományuk, világ-jártasságuk biztosítja számukra ezt az uralkodó osztályt, kinek kezében jog és hatalom; de másfelől, erős nemzeti érzésük, lelkesültségük, a nép nyelvén prédikált ige által a nép táborait is magukévá teszik. Nem csak a magas körökben otthonos, kedvelt személyek, hanem egyszersmind nép-emberek is. Főurak bizalmasai a nélkül, hogy a nép ezt gyanus szemekkel nézné, és a nép emberei a nélkül, hogy durvább erkölcsök, pórias szokások, demagog hajlamok ragadnának lényükhöz, a mikért velük az előkelők szakítottak volna. Ettől megőrizte őket egyfelől külföldi műveltségük, másfelől, hogy ők is túlnyomóan a nemesség gyermekei voltak. Tudományukat a külföldről hozzák és még sem külföldieskedők, germanizátorok; sőt, ellenkezőleg: a nemzeti Magyarország legelső fecskéi, a nemzeti nyelvnek és irodalomnak a szó egyenes értelmében megteremtői.

Bámulatos, hogy annyi ellentétet oly nemes harmóniába képesek hozni személyükben és működésükben. Ebben áll rendkívüliségök titka, a melynek nem állhat ellent senki, a mely előtt a katolicizmus pár évtized alatt összeroskad, a mely nekik fejedelmek előtt is nagy respektust szerez.

Ilyen a protestáns papság a reformáció első századában. Hatalmas, tekintélyes, befolyása nagy fenn és lenn egyiránt, érdemei felszámíthatatlanok úgy vallási, mint általános emberi tekintetekből.

Alkotnak egy országos evangéliumi egyházat, teremtenek egy nagy nemzeti irodalmat, megteremtik Magyarország népnövelését és felsőbb oktatását a legszélesebb alapokon a nélkül, hogy maguk politikusok lennének; csinálnak új nemzeti politikát, a mely összefűzi a magyart a külföld nagy protestáns nemzeteivel, s kiváló tagjává teszi a világ-politikának. A reformátorok által alkotott politika nagy eredményeket felmutató módon irányozta a nemzet életét a XVIII-ik század elejéig, és nem halt ki ma sem.

A XVII-ik század első felében a protestáns papság helyzetében változás áll be. A sajtó, irodalom és népnövelés feletti kizárólagos uralmát meg kell osztania a katolikus főpappal és a jezsuitákkal. Ezek is megszerzik sajtóikat, szervezik iskoláikat, s megindítják a versenyt. A polemikus irodalom élén egyfelől a Pázmányok, másfelől az Alvinci Péterek és Magyaraiak állanak. E nagy küzdelemben mindegyre a kard váltja fel a tollat. A jezsuiták is megcsinálják politikájukat, a melyet elfogad az uralkodóház s a nemességnek hozzákapcsolt, vissza-nevelt része. Az oly sok dicsőséggel vívott küzdelemben a protestáns papokat ott látjuk a harcoló Bethlenek és Rákócziak oldalán. Fejedelmek tanácsosai, midnyájan nemesek, pásztorai nem csak a népnek, hanem az országos főembereknek is; a régi próféták önérzetével hágnak szószékeikbe, a honnan megmosdatják a fejedelmek fejét. «Ha az Acháb palotájában prédikáltam volna azokat, a melyeket ebben a palotában tizenöt esztendőktől fogva prédikáltam, ugyan istentelen ember volt Acháb király, de bizony, meg tudtam volna téríteni». Nagy pártemberek, a kik az Ézsaiások modorában és merészségével teszik meg fenyegető profeciáikat «Te hamis hitű fejedelem, hamis, hitszegő, istentelen gonosz urak! Az isten általam nektek azt izeni, a hiteteket, kit a töröknek adtatok. meg ne szegjétek, mert különben elveszti isten mind a fejedelmet, mind urakat, mind az országot!»

Ez a fejedelmi korszak református papja.

Ez idővel részint összeesik, részint annak követője a mártírium kora. Az élet logikája, hogy az az osztály, mely annyira azonosítja magát a kor törekvéseivel, a mely nem pusztán szelid prédikátori rend, hanem mindenben kovász; a mely a nemzeti élet minden terén, a politikában is, magasfoku agitást fejt ki a legnagyobb mértékben ki legyen téve a politikai élet nagy változásainak, kedvező, vagy kedvezőtlen hullámzásainak.

Az élet e logikája rettenetesen bételt a protestáns papságon.

A mint a Bethlenek és Rákócziak által «békeség traktája szerint felállított magyarok szabadsága naponkint romol és szállton száll», úgy romlik ki a dolognak ereje kezéből a protestáns papságnak. Ott látjuk őket a bujdosók, a száműzöttek között. Hajlékaikból kiveretve, ott vannak a rengetegeken a kurucok között. Ott hirdetik az ígét, törlik meg a szent kenyeret, s míg felmútatják az úr vérével a kelyhet, az ő vérök is áldatlan harcokban ömlik. A kivert vadakkint bujdokló csapatokkal együtt elhullanak szám nélkül és névtelenül, hogy vérükkel öntözzék, a kik elültették, a szabadság virágát.

«Itt már a szegény református magyarokkal, írja az idők krónikása, úgy bánának a jezsuiták, mint farkas a báránnyal, mikor a farkas maga zavarván meg a forrást, a bárányt megöle és megévé a húsát. Nagy dühösséggel és baromi zélussal kezdék persequálni őket.»

Mikor a magyar birodalom jobb részét a török magának kaparítá, a más része német kézbe esék, s magyar uram a sok ámbició, kompetencia mellett jobbagyságra juta, a protestáns pap sem volt egyéb, mint hajlékából, templomából kivert földönfutó, törvény elé hurcolt hazaáruló, s felségsértő, vártömlöcre vetett, gályákra láncolt rab.

Ez elvadult korban lángok és vér jelzik a jezsuiták útját, bosszujok főtárgya a protestáns lelkesek, a kik ekkor valóban a vallási és nemzeti szabadság mártirjai.

És minő mártírok! Homlokukon még ott de reng a korábbi nagyság fénye. Tudósok, kegyesek, és rettenthetetlenek, az elítéltetésre nemes fönsséggel felelik Kajafásáiknak: «Jó szívvel elszenvedjük, gyönyörködven abban, tudván azt: vagyon a mi istenünknek hatalma, hogy minket a gályáról is, a mikor akar, ki tud szabadítani!»

Már az a tény, hogy a katolikus reakció emez új húrok feltalálásával, a protestáns prédikátorok kiirtásával, mindent elérni remélt, elég jellemző a protestáns papok súlyára és nagyságára abban az időben.

Mikor a nagy forradalmi korszak átjajlott az országon, olyan volt a nemzet, mint krízis után mélyen pihenő nagy beteg. Mélyen, és hosszan aludt. E mély álm között csöndesen ültek a prédikátorok is, a régi költőgetők. Ültek, «száraz ágon, hallgató ajakkal».

Kiszolgáltatva az ellenfél tudatlan papjainak, megosztva rezolúciókkal fejteitől, forumaitól, megalázva, néma megadással tűrte sorsát.

Tudománya megmaradt, de magába rejté; álmothozó méhesében olvasgatta Tacitusát, Senecáját, hanem, mint költő, író, úgy, mint a nemzet teremtő szellemi munkása, többé nem szerepel. A múlt század protestáns papja elveszti mozgékonyosságát. Midőn mindent vesztettek eklézsiáikon, s iskoláikon kívül, főtörekvésük az volt, hogy legalább ezeket megtartsák kizárólag a maguk birtokában. E törekvés összeütközésbe hozta őket a világi protestánsokkal, a kik szintén elveszítve mindent, be nem fogadva az udvartól, leszorítva a magas politikáról, egyházban és iskolában keresték a működési tért. A protestántizmus, a mely eddig országos dolog volt, kebli ügygyé törpült, s a kik a jobb napokban együtt küzdöttek, a nagy vagyonban együtt osztozkodtak, a kebli ügyek terén, e megmaradt kicsiny hagyatékon hajba kaptak. Világiak és egyháziak nem tudtak testvéri osztályt csinálni.

Mekkora különbség ez idők papja és a reformátori korszak prédikátora közt a társadalmi tevékenység, az emberekkel való érintkezés tekintetében! A ki elveszti mozgékonyosságát, magába zárkozik az elveszti érintkezési képességét is és így jártak a múlt századbeli protestáns papok. Tudománya lelki kevélységet növelt benne, mikor megvetette a világ, egyetemi barangolásából külföldieskedés maradt rajta életmódjában, viseletében; a korábbi évek nagy megpróbáltatásai után, bizalmatlanná lett. Lassankint beállott az a helyzet, hogy a nép sem rajongott értte, az urak sem szerették, és így egészen önmagára volt utalva, mi által bizonyos testületi érdek-közösség fejlett ki közöttük, konzervatív hajlamokkal, ósdi szokásokkal életmódban, papolásban, egyház-kormányzásban.

Mint ez a kor a megyék fénykora az országos politikában, úgy a traktusok ura ma az egyház életében. Országos egyház nem létezett, a szuperintendenciák jogköre megtört a traktusi érdek-szövet-

kezetek falán. Szeniorok és grapsa papok pátriárkális kormánya osztott igazságot eklézsiáknak és papoknak. A mozdulatlanságból kifejlődött a vas-kalaposság.

(Vége következik.)

Az iskolán kívül.

Bár rég elhangzottak ama szavak: «Magyarország fenmaradása, s a magyar nemzet léte: kulturánk kérdése», mégis csak most kezd igazi érdeklődés mutatkozni a magyar kultúra alapja, a népiskola, s ennek munkásai, a nép-tanítóság iránt, kiknek foglalkozása minden foglalkozások között egyike a legszembeknek, és legfontosabbaknak.

De, ezen érdeklődés most is csak a jobbak részéről mutatkozik, s nincs meg a nagyobb tömegnél, a melyet felemelni, még mindig a nevelői feladatok legfőbbje. De, megérti és méltányolja a néptanítónak iskolán kívüli működését, mellék-foglalkozását. A népnevelői hivatásnak pedig egyik legfőbb ága levén, hogy a felnőtt népet oda idomítsuk, hogy értelmes, erkölcsös, takarékos emberek legyenek; erős oszlopai az egyháznak, a társadalomnak, s jó honpolgárai a hazának; s minthogy a népet csak a közvetlen érintkezéssel idomíthatni, a mit leginkább az iskolán kívül való mellék-foglalkozás ad meg az iskolán kívüli foglalkozás szükséges, mint nevelői segédeszköz.

De, jut-e ideje a nép-tanítónak mellék-foglalkozásra. Hiszen, az iskola, s az iskolai teendők azon része, melyet az iskolán kívül kell elvégezni, a társadalmi érintkezés, a hallgatóknak ügyes-bajos dolgaiban gyakori bekopogása, stb. annyira fölemésztik idejét, hogy önképzésre is éjszakai álmátul kell elrabolnia annyit, a mennyit egészsége fentartása megenged.

A költő azt mondja «Az erős akarat elől még a halál is meghátrál, s nem meri rátenni kezét, míg az dolgát be nem végezte». Az élet azt mondja «Az idő pénz úgy kell azt beosztani, hogy elég is legyen, s maradjon is; a kicsiny kárt a nagy haszon mellett nem kell figyelembe venni». «Rend a lelke mindennek». Ezt tanítja a népiskola a beszélni kezdő gyermeknek. Akarni kell tehát, s rendszeren osztani be az időt, akkor folytathatni mellék-foglalkozást.

Trefort miniszter mondotta volt egykor «Ismertem nép-tanítókat, kik oly nemes módon töltötték be hivatásukat, oly szép műveltséggel rendelkeztek, hogy képesek lettek volna nem csak tanfelügyelői, hanem miniszteri állás betöltésére is.» Az ilyen nyilatkozat csak azon tanítókra vonatkozhatik, kik nem úgy cselekesznek, mint a harang szavára vakoló kanalát eldobó kőmives, hanem a kik önképzés által megszerzik azt, a mit a négy középiskolai, s négy képző-intézeti tanfolyam meg nem adhat.

Mellék-foglalkozást is, erkölcsi és anyagi haszonnal, csak a képzett egyén folytathat. Az iskolán kívül folytatható mellék-foglalkozás, tekintettel az erkölcsi és anyagi haszonra, többféle lehet, a szerint, a mint különböző az egyéni hajlam, a test és szellem alkata, a vidékek geográfiai fekvése, földtani alkotása, stb. Azért, e különbözők közül felsorolom azokat, melyek legtöbb erkölcsi és anyagi hasznot ígérnek, s melyet a néptanítói állás leginkább megtűr.

Mivel Magyarország geográfiai fekvésénél, s földtani alkotásánál fogva természetó ország; mivel lakóinak legnagyobb része ős-termelő, s mivel az ős-termelők csaknem mindannyian földművelést folytatnak: azért, kiváló gondot igényel a nemzet-gazdász, mert a nemzet vagyosodásának, anyagi jólétének érdeke követeli ezt. A nagyobb birtokosoknál ma találhatunk is minta-gazdászatot; de, a nép az ma is oly kezdetleges módon gazdálkodik, a mint apjától tanulta. Ma pedig, egy egyszerű földművesnek több igénye, s ebből kifolyólag több kiadása van, mint hajdan egy király-birónak. A több jövedelmet pedig az okszerű gazdászattal teremtheti meg.

Milyen szép munka-kör vár e téren a néptanító. «A népoktatás feladata: a nép erkölcsi és szellemi, egészségi és gazdasági állapotának javítása. A hol ezt elérni nem tudják, ott a tanítás felesleges, s a reá fordított költség sárba dobott pénz.» (Trefort.)

Tantervünk szerint, be is van hozva a népiskolába a gazdaságtanok tanítása. Felállították a gazdászattal kapcsolatos polgári iskolákat; fel a vincellér, földműves, stb. iskolákat; de, ez mind kevés az okszerű gazdászati meghonosítására. Közvetlen példa kell a népnek. Ezt pedig nem adhatja meg az a kevés egyén, kik az oly szakiskolákból kikerülnek. Nem adhatják meg a nagybirtokosok sem, mert nekik azt feleli a nép «Van pénze az úrnak, beszerezheti a szükséges eszközöket.» S így példájuk nem hogy követésre találna, hanem irigységet szül ő irántuk, és gazdászattuk iránt.

Ki adhat hát példát más, mint a néptanító. Az ország legtöbb tanítója ma is olyan, kiknek fizetését (fájdalom) a kánonika porció egészíti ki. Anyagi érdekük követeli, hogy ezt úgy miveljék, hogy jövedelmük emelkedjék. Ha tehát az ilyen kánonika-porciós tanító okszerűen gazdálkodik, emeli a saját jövedelmét, s közvetve igen a községek lakóit is, mert reá hallgat, őt követi a nép; s így olyan foglalkozást üz, melyből úgy neki, mint községek lakóinak anyagi haszna leend. S ha az okszerű gazdászati meghonosítása érdekében hallgatóinak szakszerű előadásokat tart, köztük az újabb gazdasági eszméket, szak-könyveket, lapokat terjeszti; ha gazdasági együletet, szövetséges társulatot alkot, az eszközök beszerzése céljából; s végre, ezek által hallgatóit elvonja a szünnapi semmit-tevéstől, avagy korcsmázástól: úgy e foglalkozása erkölcsi hasznot is hozand.

Nem mondom én ezzel, hogy a tanító, mint, fájdalom, sokan cselekesznek, ásót, kapát, kaszát vegyen a maga, s adjon a családja kezébe, mert tudom, hogy ez által magát és családját lealázná a tenyeres napszámos sorába. S azt is tudom, hogy Jézus nem így értette az alázatosság fogalmát. Az okszerű gazdászathoz, melyet kis birtokban is lehet folytatni, nem a gazda keze, hanem esze és szeme szükséges.

Gazdászattot, barom, baromfi, fa- és gyümölcs-tenyésztés nélkül, képzelni sem lehet. Ezek adják a gazdának egyik, legfőbb jövedelmét. Ma már az állam nagy gondot fordít mindezekre. Ezekhez most segéd-eszközt eleget talál a gazda-közönség, csak hogy kell egy közvetítő, ki által ezekhez juthasson. S ez ismét csak a tanító. Csak hogy vigyáznia kell a tanítónak, hogy úgy ne járjon, mint az egykori híres idealista író, ki ötven pár ökrét pusztította el a gyakorlatlan gazdának. Mindeneket megpróbáljatok, s mi jó,

azt adjátok a népnek! A barom-, baromfi-tenyésztésre vonatkozó iratokat is át kell tanulmányozni; az azokban adott utasításokat kicsinyben megkísérteni, s a mi haszonnal bevált, csak azt adni át a népnek.

(Vége következik.)

A felekezeti középiskolák nyugdíj-intézete.

(Vége.)

A közoktatásügyi miniszterium tanácsstermében ápr. 9-én délelőtt 11 órakor folytatták azt az értekezletet, melyet a miniszter az autonom felekezeti, törvényhatósági, községi, és alapítványi középiskolák tanárai számára tervezett országos nyugdíj ügyében összehívott. Az értekezleten gróf Csáky Albin közoktatási miniszter elnökölt.

A mai értekezlet első szónoka, Fabinyi Teofil lényegében egyetért azokkal, a miket a tegnapi gyűlésen Tisza Kálmán és Szász Károly fejtettek ki. Nem hiszi, hogy az intézmény a tanároknak a fentartó hatóságokhoz való viszonyát meglazítaná. Célszerűnek tartja, ha azoknak a díjaknak mértékét, melyeket a fentartóknak és a tanulóknak kell befizetniök, apasztanak.

Ha azonban ennek nem volna meg a várt eredménye, nem idegenkednék a szolgálati időnek harmincöt évben való megállapításától. Arra kéri a minisztert, hogy tegye lehetővé, hogy a főiskolák többi tanárait, különösen pedig a tanítóképzői tanárokat, kiknek a gimnáziumi tanárokkal való kapcsolata legerősebb, a nyugdíj-intézetbe szintén fölvegyék.

Dóci Imre úgy vélekedik, hogy ha a tanulók hozzájárulását egy forintnál és a fentartókat pedig tanáraik törzsfizetésének három százalékánál magasabb összegben állapítanák meg, a tervbe vett törvény, a fentartók és tanulók szegénysége miatt, csak papíron fog maradni. A köteles szolgálati időnek harminc éven túl való meghosszabbítását perhorreszkálja és azt kívánja, hogy az esetben, ha a belépésre az egyes fentartókat nem köteleznék, mondják ki a törvényben, hogy a belépési kötelezettségtől csak azok a fentartók menttek, a kik tanáraiknak a tervezettel hasonlóan kedvezményes nyugdíj-biztosítását tudják kimutatni.

Poszvégh Sándor bővebb számításokkal igazolva, szintén apasztandóknak tartja azokat a terheket, melyeket a fentartókra és a tanulókra ki akarnak róni.

Fejes István hozzájárul ehhez a nézethez, már azért is, mert kétségtelennek tartja, hogy a már is teljes nyugdíj-igénnyel bíró tanárok, rövid időt számítva, öt év alatt fogják fokozatosan igényüket érvényesíteni. Az akadémiai tanárokat a nyugdíj-intézetbe be kell venni, mert féltő, hogy különben épp a legtekintélyesebb főiskolák vonakodnának a belépéstől, a minek előreláthatólag olyan erkölcsi hatása volna, mely a tervezet célját meghiusítaná. Ő az akadémiai tanárok alatt a theologiaiakat is érti. Elfogadja azt az eszmét, hogy a tanítóképzői tanárokat most azonnal minden további eljárás nélkül a néptanítói nyugdíjintézet körébe vonják, mert ennek az intézetnek alapja jórészt a szóban levő tanítóképzők fentartóinak megterhelése révén lett oly fölösen gazdaggá.

Ludmann Ottó a tervezetnek azt az elvét, hogy a nyugdíjazás mindenben az 1885. évi XI. tc. szerint tör-

ténjék, főképp országos szempontból mindenáron megóvándónak tartja. A fentartókra háruló nagy előnyökre való tekintettel a reájuk rótt teher mértékét elfogadja, de nem akarja, hogy a tanulók díját fejenként két forintnál magasabb összegben állapítsák meg.

Dr. Bartha Béla arra utal, hogy a kormány épp csak a közelmúltban tervezte az akadémiai tanárok létszámának, valamint kvalifikációjuknak a magántanári habilitáció megszerzésével való emelését. E törekvéssel az akadémiai tanároknak a nyugdíjintézetből való kihagyása merőben ellentétben áll. Biztosítékot kíván, hogy fentartók a reájuk nehezedő terhet ne háríthassák a tanárookra.

Baró Prónay Dezső a 60,000 frtnyi összegben kontemplált állami hozzájárulást csekélynek tartja a közvetlen érdekelt tényezők terhére számbavett 81,000 frttal szemben. Azt véli, hogy vagy az állami hozzájárulás mérvét kell legalább oly összegre felemelni, mint a mennyit a többi tényezőktől kívánnak, vagy a 60,000 frtot egyszerűen ki kell adni a szóban levő iskolák legtöbb egyházi hatóságainak. Ezek bizonyára módját tudnák ejteni, hogy a jelölt állami segély kiadásához fűzött feltételnek eleget tegyenek. A meglevő helyi alapok mikint való felhasználása tekintetében perhorreszkálja a kormány mindennemű ingerenciáját.

Bogyó Sámuel a szükségletet csak abban az esetben tartja visszaállíthatónak, ha a törvénybe olyan intézkedést vennének fel, hogy a már is teljes nyugdíjra igényt tartó tanárok 65 éves koruk előtt ne kérhessék nyugdíjaztatásukat.

Tóth Sámuel a gimnáziumon kívül álló tanároknak az intézetbe való felvételét kéri.

Böhm Károly főleg a tanulókra kiróni szándékolt illetékeket tartja túlzottaknak.

Tisza Kálmán az autonomia teljes csorbíthatatlansága s a más felekezeteket illetőleg támadható apprehenziók és komplikációk eleje vétele szempontjából, ragaszkodik ahhoz a már kifejtett nézetéhez, hogy a theologiai tanárokat a nyugdíjintézetbe ne vegyék be, hanem részükre az egyház hatáskörében történjék a többiek részére biztosított nyugdíjjal legalább egyenlően kedvezményes gondoskodás. Annak kimondását, hogy az önkintesen be nem lépő iskola-fentartó hatóság a jelen nyugdíjintézettel hasonló nyugdíj adására kényszeríttessék, annál is inkább ellenzi, mert ez tulajdonképpen nem lenne egyéb, mint a kényszernek leplezett alakban, kerülő úton való alkalmazása. A tervezetnek a meglevő helyi alapok felhasználását illető paszusát teljesen kielégítőnek találja. A tanügynek érdekében a törvénybe egy átmeneti intézkedés felvételét kívánja, a mely szerint a már teljes nyugdíj-igénnyel bíró tanárok a törvény életbe léptetése után igényeiket tömegesen és egyszerre ne érvényesíthessék. Kérdi a minisztert, vajjon, nem volna-e lehetséges, hogy a theologiai tanárok kivételével, a többi akadémiai és tanítóképzői tanárt az intézet körébe bevonják? Azt óhajtja, hogy a fentartók járulékát tanáraik törzsfizetésének öt százalékról három, vagy legföljebb négy százalékra, a tanulók befizetését három frtot egy, legföljebb két frtra, szállítsák le.

Gróf Csáky Albin miniszter megnyugvással konstatálja, hogy a tervezett nyugdíjintézet létesítését nagyjában és körülbelül oly alakban, a hogy a tervvázlat elő-

terjesztette, az egész értekezlet szívesen látja. Ő a nyugdíjintézetbe való belépést kezdettől fogva önkéntesnek tervezte, mert e téren, a kényszer alkalmazását az autonómia szellemével ellentétben állónak látja és mert azt hiszi, hogy kényszer mellett a viszonyok rendkívül nagy különféleségéből eredő nehézségeket csak úgy lehetne legyőzni, ha a legszegényebb intézet állapotát vennék mértékül. Ez azonban gyakorlatilag az összes terheknek az állam által való átvállalását jelentené, a mi pedig, nemcsak hogy pénzügyi szempontból nem lenne kivihető, de bizonyára egyetlen érdekelt hatóság sem igényelné. Ennek megfelelőleg, annak kimondására sem hajlandó, hogy a nyugdíjintézetbe be nem lépő iskolák hasonlóan kedvezményes nyugdíjról való gondoskodásra köteleztessenek. Örömmel látja, hogy minden felszólaló elismerte azt, hogy ő a leggondosabban kerülte mindazt, a mi az autonómia sérelmével járónak látszatott volna. Az állami hozzájáruláson kívül szereplő jövedelmi források elkülönítve, csupán a számítások alapján készült tervvázlatban szerepelnek s hogy kölcsönös arányuk megállapítását a fentartók diskreciójára is lehet hagyni. A tervvázlat elkészítésénél egyik főszempontja az volt, hogy a szóban levő tanárok helyzetét a közvetlen rendelkezése alá tartozó tanárokéval az országos tanügy érdekében lehetőleg egyenlővé tegye s épp ezért, ő semmi esetre sem fogadná el azt az ajánlatot, hogy az intézet körébe tartozó tanárok kötelező szolgálati idejét harminc évnél többre állapítsák meg. Azt hiszi, hogy az értekezlet meg van győződve arról, hogy ő a maga részéről mindent megtett, hogy az állami hozzájárulás mérve a lehető legnagyobb legyen. Megjegyzi, hogy az intézet címében szereplő országos szó nem annyit jelent, hogy egy állami intézetet komtempláltak, hanem azt jelenti, hogy ez intézet az ország összes illető iskoláira kiterjed. Az oly sok érdeklettre kiterjedő szervezet természetéből folyik, hogy a kezelés munkáját a kormány vállalja magára. Ő a nyugdíj mérvének megállapítását sem tartja szükségszerűleg a kormány hatáskörében megtartandónak s mikor a közigazgatási bíróság életbe lép, nem lesz észrevétele az ellen, hogy a bíróság ez ügyekre is hatáskört nyerjen. Azt a törvénybe mindenesetre be fogja venni, hogy tíz év leforgása után a szerzett tapasztalatok alapján a szükséglet mérvére nézve új számítást és mérleget készítsenek. Végül, összefoglalja azt a három kívánságot, melyet az értekezlet zöme kifejtett, hogy az állami segínyt kivéve, a tervbe vett hozzájárulások mérvét apaszszák, hogy a gimnáziumi tanárokon kívül lehetőleg a többi összes tanárokat, legalább az akadémiai és tanítóképzési tanárokat a nyugdíjintézetbe már most felvegyék, hogy oly átmeneti intézkedést vegyenek a törvénybe, a melynek erejénél fogva a már teljes nyugdíjra igényt szerzett tanárok ezen igényüket, feltéve, hogy még a szolgálatra képesek, nem azonnal és tömegesen, hanem csak fokozatosan, bizonyos idő múlva érvényesíthessék. Végül, a miniszter köszönetet mond az értekezlet tagjainak ügybuzgalmukért és szakszerű tanácsaikért és igéri, hogy a tervezetnek mielőbbi törvénynyé emelkedésén buzgólkodni fog s az értekezletet berekeszti.

Tisza Kálmán az értekezlet tagjainak nevében köszönetet mond a miniszternek. (P. N.)

Külföldi egyházi szemle.

Ázsiai Törökországban, különösen ennek nagyobb városáiban, Cesareaban, Marsovanban újra felütötte fejét a keresztyén-üldözés. A muzulmánok nap-nap után nagyobb és nagyobb heveséssel intézik támadásaikat az ártatlan keresztyén lakosok ellen. Már egészen a vérengzésig elmentek, és áldozataik száma folytonosan gyarapodik. Sőt, a muzulmán lakosoknak még a városi hatóság is segít, nem hogy megakadályozná a lázongókat. A keresztyének hiában fordulnak segélyért bárkihez is, nincs, a ki meghallgatná és megvédelmezné őket. Az egész tartomány lázadásban van és sokszor még menekülésre is alig engednek időt a lakosoknak, annál kevésbé arra, hogy kevéske javaikat megmentse és magukkal vigyék. Hivatalos okul e tényeknél azt adják, hogy a lakosok, t. i. az arminiánusok, összeesküvést szerveztek úgy a politikai hatóságok, mint általában az itteni mahomedánok ellen. Ez azonban teljesen alaptalan, hiszen a keresztyének itt oly csekély számban vannak, hogy akár egy hajóra felpakolhatják őket minden dolgaikkal együtt. Nincs itt egyéb ok, mint a mohamedánok régi gyűlölete a keresztyének ellen, mely minduntalan fel-fellobban, mint egy kevéske szabad levegő ér hozzá, melynek rendszere nem az, hogy magába absorbeálja az idegen elemeket, hanem hogy kiirtsa és így törölje el őket a föld színéről. A legérthetlenebb az egész üldözési dologban csak az, hogy az európai államok képviselői, kiknek pedig tudomásuk van mindeme tényekről, egyetlen szót sem emelnek a porta divánja előtt ez égreaktáló igazságtalanság megtorlása végett. Mintha nem is keresztyénekről, nem felebarátaikról, nem emberekről volna szó, és megnyugodnának tényeken a fatalista törökökkel együtt és szentesítnék a mohamedanizmust, melynek van ugyan rendszere, de mint a tények mutatják, ez örület. Mikor jut el a mohamedanizmus oda, hogy ismerje azt az embert, kinek, mint ilyennek, fokozott értéke, istenre emlékeztető becsé és szellemiségében olyan ereje van, melynek tiszteletben tartása által magunkban ismerjük el az istenképet? Vagy pedig eipusztul előbb, mintsem magasabb elveket lenne képes kifejleszteni?

*

A római pápa hiveinek körében rendkívül nagy izgalmat keltett közelebből az a tény, hogy az angol uralkodó ház néhány tagja Olaszországban léte alkalmával meglátogatván a pápát, csak egyszerű utcai viseletben, nem pedig a pápai udvar etiquettejéhez alkalmazottan jelent meg a vatikánban. Istentelen tettnek, mélyen bealázó jelenségnek, és egyéb a római politika hírlapjainak obszenitásától kitelhető cselekvénynek nevezik ezt a dolgot, melyen fel kellene habrodni az egész egyháznak. Hová süllyedt, kérdik, a pápai méltóság és dicsőség, hogy így mernek vele szemben viselkedni némely emberek? Mentsük meg, szólnak tovább, a római udvart jövőre minden ilyen kellemetlenségtől és szerezzük vissza a világi uralmat, hogy ne forduljanak elő többé hasonló események! Az igaz, hogy a világtörténetben sok olyan beszéd hangzott el, melyek a képtelenségeknek olyan láncolatát tüntetik fel, hogy méltán kétségbe eshetünk az emberi agy helyes szerkezetét illetőleg, de az is igaz, hogy a világegyetemnek anatómiája, ha egyéb nem, mindig meg tudta valósítani a maga törvényeit; hanem, vajjon lehetséges-e az, hogy az ember eredeti természetét, mint a párdúc a maga foltjait, levethesse? Hiszik-e ezek az emberek, a mit hirdetnek; vagy tán erkölcsi alapjuk csak annyi, hogy e nélkül is cselekedhetnek és építhetnek terveket?

TÁRCA.

Egyháztörténeti adalékok.

I.

A magyar-régeni templomot a kiküldött fejedelmi biztosok a reformatusoknak ítélik az artikulus értelmében, mint numerosior parsnak.

A. 1673. die 11 julii.

Mi az mi kgl. urunk ő nga parancsolatjából Torda vármegyében Magyar-Régenben megjelenván az ott levő templomban, u. m. a reformatus és lutheranus atyafiak között való kontroversiajoknak, mely volt prédikátorok és templom dolga végett, komissariusok, az holott a lutheranus atyafiak részéről Graffius Gáspár előállván, proponála kegyelmek részéről azt mielőttünk, hogy az szász kapitulumtól lévén függése ennek a magyar-régeni eklézsiaak is, jövődöben is ne szakasztnék el; melyre mi ugy deliberatunk: mivel az mi kgl. urunk ő nga parancsolatja nem céloz, mi azért ahoz nem szólottunk. Másodsor ilyen ellenvetése is lön: hogy ő kegyelmek volnának numerosior parsok. Melyre nézve az embereket mindkét részről mind reformatusokat, lutheranusokat is szembe elő hivatván, még asszony-állatokat is, jó lelki ismerettel, a ki mint deklarálta előttünk magát, renddel így vettük számba és irattuk fel. (A számbavevők és összeírók voltak: Teleki Mihály, Bánfi Boldizsár, Alsó János, Kölcsi István és Sáfár János.)

Elsöbben a reformatusok így következnek: Asztalos György, Takács Mihály, Körösi András, Ferenci János, Tekző György, Tekző János, Fazakas Ferenc, Szigyártó Márton, Utcás András, Dési János, Dési Mihály, nótelen, Borbély András, Székely György, Sopronyi Márton, Forrai András, Pataki János, László András, Mihály Mester, Tóth Mátyás, Sopronyi György, Mezei Mihály, Nagy János, Rác János, Bíró Péter, Pap Mihály, Hatházi János, Fazakas Péter, Sándorházi János, Kis Mátyás, Lakatos János, Csörvási Márton, nótelen, Kis György, nótelen, Szél Mihály, Szilágyi Mihály, Nagy Mihály, nótelen, Szilágyi Lőrinc, Szabó Jakabné, papista az ura, Nagy Annot, özvegy, Szabó Jánosné, özvegy, Szabó Mihályné, özvegy, sunt nro 40.

A lutheranusok így következnek: Bürköz Mihály, Nagy Márton, Zöld György, Molnár György, Takács Keresztély, Halász Mihály, Szabó András, Lipsz János, Rápoti Márton, Rápoti Mihály, Asztalos Mihály, Sincel György, Deák Jakab. Ö z v e g y a s s z o n y o k: Molnár Györgyné, Kádár Gergelyné, Lipsz Györgyné, Forrai Mihályné, Abodi Bálintné, Kádár Jánosné, Gábos Györgyné, ura papista, Dési Jánosné, ura kálvinista, Bandi Andrásné, ura kálvinista, Kozma Mátyásné, ura papista, sunt nro 23.

Pápisták: György Mester, Gábos György, Kozma Mátyás, Nagy Tamás, Szabó Jakab, Raduly János, Nagy István, nro 7.

Unitáriusok: Konc András, György Deák, Ádám Deák, nro 3.

Kiknek számokat jó rendbe vévén és az artikulus a mi kegyelmes urunk ő nga parancsolatja szerint consideralván, mivel az reformatusok több számuaknak találhatnak, mint a lutheranusok, tehát az templom, ahoz való requisitumokkal, parokhiával az numerosior résznek, ugy mint a reformatusoknak adjudikáltatott, optio engedtetvén a lutherana religion levőknek, ha templombeli helyet kívánnak, adatik és

de facto ki is mutattatik; ha hol pedig az szász-régeni parokhiához akarják magokat szabni, oda ereszkedni, szabadságokban hagyatik az ő részökről esendő jövedelmekkel. Bejövén a lutheranusok részéről Graffius Gáspár, így replikaltanak: Nem itelik elégségeseknek magokat s az reformatusok segítségével által is, hogy más templomot építenének; de mi is az artikulus mellől semmiben nem akarván elmennünk, templombéli helyet mutattunk. Dilatitot is kívántak volna az deliberatum után, de nem recedalhattunk ez iránt is az artikulus mellől. Tőnek azért ily protestatitot szóról-szóra: Mivel az dolog egész natitot illet, politica és ecclesiastica universitast, tehát ő kegyelmek magoktól végképpen nem determinálnak, artikulo tamen in vigore habito.

Haller János, m. pr.

Teleki Mihály, m. pr.

Cegezi Tamás, m. pr.

Fürth János, m. pr.

Eredetije a gróf Teleki-nemzetség közös levéltárában, M.-Vásárhelytt 2185. sz. a.

II.

A magyar-régeni reformatusok kérvénye Teleki Mihályhoz.

A méltóságos urhoz Tek. nemzetes Széki Teleki Mihály urunkhoz, mint kegyes patronusunkhoz magyar-régeni ref. eklézsianak instanciájok.

Akarók uram kglmednek, mint kegyes patronusunknak, értésére adni az mi gyenge eklézsiankba való nagy visszavonásokat:

1. A lutheranus atyafiak között még ötön vannak, a pápisták között hárman vannak, a kik velünk egyet nem értenek, se templomunkba nem járnak, sem pedig a kglmes urunk ő nga komissiojának semiben sem engednek, prédikátorunknak és mesterünknek nem akarnak fizetni, se templomunk építésében semmi segítséggel nem akarnak lenni, mégis azt akarják, hogy ha halottjok léssen, tisztességesen harangoztassunk neki; a ki legnagyobb, Szász-Régenből akarunk papot, deákot hívni halottjoknak eltemetésére.

A mely kevés tavalyi esztendőbeli pap-bérét kglmed templomunk építésére konferált volt, azt a buzát sem akarják a lutheranus és pápista atyafiak kezünkbe assignálni.

3. Az paterek gyakorta kezdenek eklézsiankba jöni, a mely ennekelötte a szász papoktól meg volt ellenezve s annak tanítására mennek az lutheranusok is, az mely nagy botránkozásunkra van.

4. Mivel az Isten ő felsége az mi eklézsiankba is jó lelkitanitót rendelt, emlékeztetjük uram kglmedet, mint kegyes patronusunkat, gyenge eklézsiankhoz való kegyes indulatjára, mivel ugy adatott értésünkre, hogy ha Isten jó lelki tanitót rendel közinkbe, annak sustentációjára gondot visel s a patronus urakat requirálja, hogy holmi kicsin beneficiummal lennének ő ngok s ő kglmek s mind pedig romlott templomunkhoz.

Azért könyörgünk uram kglmednek, mint kegyes patronus urunknak, mivel az Isten kglmedet rendelte eklézsiankknak dirigálására, az fenn megirt difficultásokat vegye istenes igazításba, hadd tudhassuk mi is, mihez alkalmaztatni magunkat. Kiért a szent isten áldja meg kglmedet, mint kegyes patronusunkat.

Datum nélkül. Teleki-levéltár 2184. sz.

Ezen kérelem 1-ső pontja megvilágítására ide jegyzem 1744. január 31-én tanuvalomások pár portját:

1. Magyar-Régenben a lakosok quartát fizettek minden terményből a ref. papnak minden vallás, vagy felekezeti különbség nélkül, és dézmát a birtokos uraknak.

A Szász-Régenben lakók ellenben a szász-régen nagy, v. szász papnak fizettek dézmát vallás különbség nélkül, s eklézsiái szolgálattételre kényszerítették.

3. A Szász-Régenben lakó reformátusok Magyar-Régenbe feljártak a templomba, de semmi eklézsiái munkára nem köteleztettek, sem bért nem követeltek tőlük.

4. A Magyar-Régenben lakó szászok lejártak Szász-Régenbe a szász templomba isteni tiszteletre; de sem itt, sem ott eklézsiái szolgálatot teljesíteni, sem egyéb tartozásokat, bért, quartát, sat. fizetni nem akartak.

Köli: Konc József.

Különfélék.

= **Márciusban pályázó cikkeinket irták**: «Elemi iskolai vallás-tanításunk», Csek me Ferenc; a «Konfirmáció», Péchy Árpád; «Fecsegések a parokhiáról», I. II. Bitay Béla; «Az egészségtan a népiskolában», Bartók László; «Vallásosság és hazafiság», Vajda Ferenc; «Internátus és konviktus», a s. s. z. györgyi Székely-Mikó-kollegium tápintézte; «Viszhang a segéd-lelkészségről című cikke», Nemes Ferenc.

Ezek közül az «Elemi iskolai vallás-tanításunk» című cikke szavazott Benke István, tanár, és Tavasz József, lelkész; a «Vallásosság és hazafiság» címűre, Kovács Ferenc, lelkész; a «Viszhangra» Kovács Albert és Lőrinci József, lelkészek; a «Konfirmációra» Nemes Sándor; az «Egészségtan az iskolában» című cikke id. Lészai Ferenc, egyházkerületi főgondnok; végül, a «Fecsegések a parokhiáról» című cikkekre szavaztak; Bartók László, rajztanár, Vajda Ferenc, Kóbori János és Bartók Jenő, segéd-papok.

E szerint, a 15 forint pályadíjat elküldöttük Bitay Béla, csikvármegyei ref. lelképásztor barátunknak azzal a bizonyos reménységgel, hogy ez az első, de bizonyára nem az utolsó méltó elismerés.

= **Az úgy nevezett generális**, vagy püspöki vizitációra ez esztendőben a szil.-szolnoki egyházmegye lett kijelölve. Főtiszt. püspök aa. ki minden alkalmat megragad, hogy személyesen jelenjék meg, a hol a szükség parancsolja, vagy a jó alkalom kínálkozik notifikálta a szil.-szolnoki egyházmegyét, hogy szíves meghívásának is engedve, kötelesség-szerűleg meglátogatja és személyesen győződik meg arról a kedvező eredményről, mely az adminisztráció révén úgy is köztudomású. E látogatás ideje, napja egyáltalában kijelölve nem volt; csak a cél és szándék volt jelezve. Annál mulatságosabb, hogy a Pesti Napló egyik közelebbi száma egész részletes programmal áll elő, közli az úttervet, a munka-felosztást, egész névsort ad az ünnepélyességekről, és így tovább, holott mindezek még hivatalosan megbeszélve sincsenek. A leghitelesebb forrásból mondhatjuk, hogy az egészből egy szó sem igaz. A ki ez adatokat szolgáltatta, vagy túlbuzgó, vagy visszaélt hivatalosnak vélt hallomásával, de minden esetre tapintatlan és kevés érzéket tanusított ama tiszteletből, melylyel a nyilvánosság iránt tartozunk, mert legalább is felültette egyházmegyéjét, az egyházkerületet és compromittálta hatóságait. A ki tette, rosszul tette; bánhatná is, szégyenelhetné is. Majd közölni fogjuk mi az egész hiteles programot.

= **A dunántúli egyházkerület harca**, melyet évektől fogva keményen, sőt élesen vívtak, hogy Pápán maradjon-e a főiskola, vagy Komáromba helyeztessék át: folyó hó 12-én, a Székesfehérvárt tartott rendkívüli gyűlésen eldöntött és pedig úgy hiszünk véglegesen, ötvenegy szavazattal tizenhárom ellen elhatározottat, hogy Pápán marad. Helyesen Komárom oltalmazza meg Magyarországot bevehetetlen várával Pápa meg adjon szellemi harcosokat hazánkknak. Hisz-

szük hogy ez a harc az utolsó volt, mert Pápát most úgy felépítik, és megerősítik, hogy röstelni fogják újabb kísérleteket tenni felbolygatására, és annál kevésbé, mert igen nagy számban gyűlnek az alapítványok, melyek mind Pápára szólnak s melyeket onnan elvonni, nem lesz szabad.

= **Kovács Ferenc, hód-mező-vásárhelyi** nagybirtokos, ki nevét alapítványaival is megörökítette, igen hasznos munkát, derék dolgot végzett, midőn az 1843—1844-diki országgyűlés kerületi üléséről szerkesztett nagy művét megírta, melyet sajtó alá adott. Ebből egy részt, mint külön-leNyomatot, már is közzétett e cím alatt: «Az 1844-dik évi országgyűlési tárgyalások naplója a papi javakról Valódi lelki gyönyörrel forgatjuk e fényes lapokat. Milyen ragyogó nevek! Palóci László, Szemere Bertalan, Vukovics, Pázmány Dénezs, Percel Mór, Beöthy Ödön, Szentkirályi Mór, Klauzál Gábor, Lónyai Menyhért! Milyen szellem! Mint a májusi levegő a tél dermesztő fagya után. És mennyi tudás! Hasonlítsátok össze a mostani országgyűlési tárgyalásokat az akkorival és csudálkozva fogjátok kérdezni ötven esztendő alatt honnan ez óriási visszaesés? Akkor a polgári és lelkiismeretbeli szabadság fuallata, ma elkeresztelési vita, ultramontanizmus, Zichy Nándor, katolikus népgyűlések és szövetezés ultra-neinzetiségekkel. Vajjon, halad az emberiség? Ne féljünk. Halad. Csak olykor sárba zökken. Most benne vagyunk.

= **Megjelent a «Prot. Szemle»** V évfolyam 2. füzete ugyanazzal a gazdag és változatos tartalommal, mint az eddigiek. Bolti ára 1 frt. 50 kr. — Ugyancsak, mint a Prot. Irodalmi Társaság kiadványa jelent meg Sztehlo Kornéltól «A polgári házasságról» című tanulmány, melyet fel is olvasott volt annak idejében Budapesten. Ára 20 kr. Ajánljuk olvasóink figyelmébe.

= **Pályázat.** A m.-szigeti államilag segélyezett ev. ref. Lyceumban, mint főgimnáziumban, egy természetrajzi és földrajzi tanszék betöltendő. A tanárnak kötelessége a természetrajzot és földrajzot, mint főtantárgyakat s esetleg valamely más rokon tárgyat tanítani s tagjává lenni a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi tanári nyugdíjintézetnek. Évi fizetése 1100 frt. 200 frt. lakbérrel. A kinevezés joga, a lyceumi pártfogóság felterjesztésére, a nagyméltóságú m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszter urat illeti. Az állomást elnyerni óhajtók, a kik, a nagyméltóságú közoktatási kormányhatalmától kötött szerződésnél fogva, csak ev. ref. hitvallásuk lehetnek, kérvényüket és végzett tanulmányaikról, képesítésükről és eddigi alkalmazásukról szóló bizonyítványukat folyó év június 30. napjáig a lyceum felügyelő-gondnokságához, Máramaros-Szigetre küldjék. M.-Szigeten, 1893. április 10-én. Szöllősy Antal, lyceumi felügyelő-gondnok.

= **Hálás köszönet.** Nem mulaszthatom el, hogy egyházam nevében hálás köszönetemet ki ne fejezzem nagys. Deák Lajos, tanfelügyelő urnak, ki midőn április 12-én a Magyarón tartott tanítói gyűlésre ment, átutaztatában figyelmesen megtekintette a holtmarosi ev. ref. egyház új iskoláját is; és ő, ki a nevelés ügyéért már eddig is oly sokat tett, tíz forintot volt szíves nekem átadni az új iskola belső berendezése költségei fedezésére ezen szavakkal legyen hála a jó istennek, hogy ezen igen szép és a kor igényeinek minden tekintetben megfelelő új iskola megtekinthetése által, egy nagyon rég táplált forró óhajtásomat értem el éppen ezért most oly örömet érzek szívemben, mit csak érezni, de szavakban kifejezni, nem tudok. A nevelés ügye iránt lelkesedni és áldozni tudó tanfelügyelő ur fogadja kis egyházam forró háláját és meleg köszönetét. Holt-Maros, 1893, április 14-én. Bóka György, holtmarosi ev. ref. pap.

= **Hálás köszönet.** Nagy. Betegh Imréné, született Betegh Ilona urasszony, ki ezen minden tekintetben exponált és eleitől fogva patronusok nélküli egyháznak és vallásában is gyakori kísértések által zaklatott népek hű öre, jóltevője, ezeltől három évvel egy nagybecsű szószék- és kenyér-, most újból egy művészileg készült, 50 frt. értékű urasztal-takaróval ékesítvén fel templomunkat: fogadja hiveim-

nek, általam nyilvánított, szívből jövő halás köszönetét. Fel-
Ór, 1893. április 9. Veres Márton, ref. lelkész

= **Hálás köszönet.** Farcádi ref. egyházamat kellemes meglepetés érte folyó hó 2-án. Ugyanis, e napon Lajos András egy diszes szószéktakaróval, ifj. László György és

Ferenc egy csinos urasztallal és urasztali takaróval; és végül, Györfi Gergely egy csinos papi székkal ajándékozták meg szegény egyházamat. A nemes adakozók fogadják hálás köszönetemet, a magam és egyházam nevében. Farcád, 1893, ápril. 10-én. Lőrinci József, ref. pap.

HIVATALOS RÉSZ.

955—1893.

KÖRLEVÉL,

*Valamennyi erdélyi evang. reform. iskolassék
t. Lelkess-elnökének.*

Mihez tartás, s további intézkedés végett, tudatjuk, hogy Miklós Gergely, budapesti állami gyakorló polgáriskolai tanárnak Természettan és Vegytan, Budapest, 1892. ára 44 kr. című tankönyvét szabályszerű bírálat alapján felvettük a használható népiskolai tankönyvek közé, s használatát népiskoláink V. és VI. osztályai, úgy szintén az ismétlő iskolák számára ajánljuk.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvártt, 1893. április 13.

Parádi Kálmán,
tanügyi-előadó.

Szász Domokos,
ref.püspök, mint elnök.

405—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett felső-boldogfalvi egyházközség IV-ed osztályu papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Tisztességes lakás, gazdasági épületekkel és egyházhatalosági becslés szerint, 405 forint, 17 kr. értékű kepe és kanonika-porcio hasznélvezete. Megválasztandó köteles egy évi javadalma felének 75 százalékát, s az évi járulékokat a gyámintézet javára fizetni.

Pályázati határnap, május 10. Folyamodványok nagytiszt. Menyhárt András, esperes aához küldendők, Kecsetbe, u. p Székely-Udvarhely.

Kolozsvártt, 1893. ápr. 17.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

400—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett nagy-ercsei pap-tanítói állomásra, melyhez a balai és unokai leány, a k.nyulási és m.királyfalvi fiók-egyházak tartoznak, ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Tisztességes lakás, melléképületekkel, a cinterem és az iskolai telek fele részével, az újított díjlevél szerint 595 forint, 62 krajcár, melyből kepeváltó-alap kamatai, 397 frt. 55 krajcár készpénz, a meg nem váltott gabona, és fa-kepe értéke 94 forint, és tizenégy hold, 667 négyszögöl kanonika hasznélvezete 43 forint, 97 krajcárt tesz; a többi munkatét, stóla és tandíj.

Megválasztandó az özvegyi kegyévi javadalom megtérítéséül 200 forintot az özvegynek tartozik átadni.

Pályázati határnap, május 14. Folyamodványok nagytiszt. Lénárt József, esperes aához, Magyaróra, u. p. Disznajó küldendők.

Kolozsvártt, 1893. április 17.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

394—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi egyházmegyébe kebelezett sepsi-szentkirályi egyházközség kántori állomására másodizben, fizetés-emeléssel, pályázat hirdettek.

Javadalom Tisztességes lakás, beltelek, veteményes, gyümölcsös kert és gazdasági épületeken kívül, négy hold, 940 négyszögöl kanonika-porcio, 58 forint évi jövedelemmel; a község helyéről járandó széna, sarju termény és egy hold erdő hasznélvezete 10 frt. értékben; a templomkörüli szántó és gyümölcsös 25 frt. értékű hasznélvezettel; ezen felül, 152 frt. 74 kr. készpénz az egyházközség pénztárából évnegyedenkinti előleges részletekben fizetve. Az egész javadalom egyházhatalosági becslés szerint, 245 frt. 74 kr.

Pályázati határidő, május hó 10. Folyamodványok Zágoni Pál, esperes aához, Nagy-Borosnyóra, küldendők.

Kolozsvártt, 1893. ápr. 17.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

401—1893.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett sáromberki kántor-tanítói állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Tisztességes lakás kerttel és mellék-épületekkel ellátva, és egyházhataloságilag 363 frt. 73 krajcárban megállapított fizetés, melyben tiz hold, 540 négyszögöl első szántó és rét hasznélvezete, 55 forint, 20 krajcár, az udvari patrocíniumok és tőkekamatok 133 forint, 52 krajcárt tesz.

Pályázati határidő május 14. Folyamodványok nagytiszt. Lénárt József, esperes aához, Magyaróra, u. p. Disznajó, küldendők.

Kolozsvártt, 1893. ápril. 17.

Szász Domokos,
erdélyi ev. ref. püspök.

318—1893.

KÖRLEVÉL,

A deési ev. ref. egyházmegye m. és tek. gondnok urait, egyházm. tanácsos urakat, a tiszt. urakat és általuk a világi képviselő, mind szintén a tanítók részéről megválasztott képviselő urakat, ezennel meghívom Deésre, a szokott helyre, folyó év május 7-ik d. e. 8 órára, egyházmegyei gyűlésre. Tiz óraker istentisztelet lesz, melyet t. Muzsnai Pál aa végez. Templomozás után folytatattik a gyűlés. Tárgyak: Esperesi előterjesztés; két ügyvéd fölesketése; a hiányzó házassági és törvényszéki bírák megválasztása; a még be nem kebelezett tanítók bekebelezése, és fölesketése, kiket lelkész aai értesítsenek; A «Prot. Közlöny» 15. számában a «10.000» feliratu cikkben foglalt ügy tárgyalása; egy pár új díjlevél; az özvegyi kaszsa számadása s ezzel az újabb szabály; jelentés az országos alapról az 1893. évben és több más apróbb ügy. Megelőzőleg, május 6-án, d. u. 3 óraker egyházm. tanácsot tartok, a hol az ügyek előkészítettnek. Elmaradni a gyűlésről részben nem szabad, részben nem illik.

Doboka, 1893. április 16.

Nagy Lajos,
ref. esperes.

158—1893.

MEGHÍVÓ.

A rikanbelöli ref. özvegy-árvai gyámintézet tagjait közgyűlésre van szerencsém összehívni folyó 1893-ik év május 1-ső napján d. e. 9 órára, Nagy-Borosnyóra, az iskola-házba, melynek tárgyai lesznek: a) Az alapszabályokban előirt ügyek ellátása. b) Intézkedés a mélt. Igazgató-Tanács által megerősített új alapszabályok kinyomatása és életbe léptetése iránt, c) Gyámintézeti elnök, jegyző, számvevő, és bizottmány választása.

Kelt Szörccsén, 1893, ápril 14.

Péter Károly,
gyámintézeti elnök.

157—1893.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Nagy Rebeka, papolci lakos, férjét, Pülzschler Gusztávot, ki ötet ezelőtt 14 évvel hűtlenül elhagyta, s kinek hollétérol azóta semmit nem tud, ezennel hirdetményesen idézti válóperbe, az orbai ref. egyházmegye házassági törvényszéke elé, kijelentvén, hogy ha mátol számítva, h a t hónap alatt meg nem jelenik is, ellene való keresetét meg fogja kezdeni és le fogja járatni.

Az orbai ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Szörccsén, 1893. ápril 10.

Péter Károly,
ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXIII. Évfolyam.

Kolozsvártt, 1893. Aprilis 27.

17. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY IVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A protestáns pap multja és jelene.

(Vége.)

A józsefi tolerántia, az 1790—91-iki törvény-cikk, s az utána megtartott zsinatok bármily fontosak voltak is, a papság helyzetében alig idéztek elő egyéb változást, mint a világiak nagyobb térfoglalását, s ezt sem az írott törvény, hanem az általános haladás hozta létre. A tekintélyes világi elem elfoglalja helyét a gyűléstermek padjain, a hová magával hozza szellemi kincseit, állásából és vagyonából származó befolyását s a papok mellett, gyakran ellenükre, a legüdvösebb munkát végzi az egyház életében. Tisztán nekik köszönhető a traktusi uralom megtörése, az új országos vallásügyi törvény, és az első lépések megtétele az egységes országos egyház megteremtése felé, a mitől papok és püspökök idegenkedtek.

A papság a világiak e működését rossz néven vette, s a két elem összesímulására évtizedek kellett. De hisz, mikor a világiak nem önkint kitárt ajtókon jöttek, hanem a bennülők tiltakozása dacára törtek be, nem csodálkozhatunk, hogy gyakran vasvilla szemek fogadták a jövevényeket.

E korszak papságát vádolhatjuk szűkkeblűséggel, féltékenykedéssel, hierarkhikus hajlamokkal, de magatartásuknak egy dologban igazat kell adnunk. Nem csak a jogok megosztását látták ők az új alakulásban, hanem, érezvén, hogy a világiakkal, ha egyszer bebocsátják őket, versenyezni nem képesek, befolyásuk teljes elvesztésétől tartottak; s tényleg, az egyház sáncaiba nyomuló világi elem csaknem megsemmisítéssel fenyegette a pap minden jogát. Volt egy másik ok is a bizalmatlanságra, az előbbinél nemesebb és tisztább, s ez az egyház féltése attól az osztálytól, a mely már akkor a túlzott racionálizmus hatása alatt állott. S nem tények bizonyítottak-é ez aggodalom alapossága felől, midőn az egyházban működő világi hivatalnok nem a pap munkája megosztásában, az egyház erejének,

tekintélyének emelésében látta feladatát, hanem az ellenőrzésben, a gáncsban, sőt egyház-ellenes támadásban és dogmák elleni izgatásokban.

Másfelől, az egyházi jogokat nyert nép is, a pap állásának gyöngítésével, az egyházi demagógiát tüzte ki célul. E forrásból, alólról ezerféle apró támadás illette a papot, a kire ily körülmények közt a legnyomorultabb sors várt. Pátronusai megtagadták a régi nagy javadalmakat, hívei a kepet feleértékű ócsúban szolgálgtatták be kelleetlenül; a polgári hatóság megtagadta a támogató erőt a nem-fizetők, rakoncátlanok, ünnep-rontók és botránkoztatók megfékezésében. Hajlékaiból kiverte őket a roskadó mestergerenda, mert az egyházi vagyon Csáki szalmája lett; a közmunka, kegyadakozások, rovatok megszűntek, s az ekklezsia adósságba merült.

A papság így, alulról is, felülről is folyton ostromolva, roskadozó házát, templomát csak maga védve, koldussá lett. Régi befolyása, tekintélye után, most már lassankint tudománya is elmaradt tőle; már csak nagyon keveseket illetett meg a «tiszteltes, tudós» címezés, a mit annak sem adtak meg, a ki megérdemelte. Elvesztette könyveit, megszakadt önképzése, ekét és kapát vett kezébe, hogy élhessen; sorba állt napszámosaival, hizelgett, süvegelte a parasztokat, hogy tengethesse magát. Szellemi munkásságát régiektől öröklött avas kéziratok váltották fel a szószéken, mik vagy érthetetlen dogmákat, vagy üres természeti festéseket tartalmaztak. A pap begyepesedett; nyomora elkeserítette; a szegénység cinikussá tette; nem hivatalának, hanem családjának élt, mert ebben találta örömét. Nyomortúl kisajtott könnyei öröm-könnyekké váltak, midőn gyermekeiben feláldozott életének istentől mintegy kárpótlás-képpen nyújtott jutalmát szemlélte.

A papi osztály újabbkori lesúlyedésének rajzánál azt sem lehet tekinteten kívül hagyni, hogy mivel koldus-tarisznyára senki sem vágyódott, csak a szükség, a tehetség-hiány, s a kevés igényűség

szolgáltatták a papirendnek az újoncokat, nem a hivatás, és az arravalóság.

A régi ároni családokból alig maradt tiz-husz. A pap, a legnagyobb erőfeszítéssel is, világi embert növelt fiából, s míg ezzel rendkívüli szolgálatot tett hazájának, oda adván neki a kitünő szellemi munkások, tudósok százait, addig ez erőktől egyházát fosztotta meg, sokszor még közvetve is, mert a növelés, vagy tehetség folytán más tudományos pályákra emelkedett pap-fiak nem éreztek hálás rokonszenvet azon intézmény iránt, a mely derék szülőiket az éhenhalástól is alig mentette meg.

Igy megszakadt az ivadékok folytonosságában, s az átöröklésben rejlő nagy szellemi és erkölcsi erő, a mely minden testületre nézve fontos, de egyiknél sem annyira, mint a papi testületnél. A régiek helyét elfoglalták a szegény osztály, a nép feltörekvő gyermekei, a kik a diploma mellett vagyont, családi összeköttetést, magasabb társadalmi jártasságot és némi születési előkelőséget, a mivel súlyt adhattak volna állásuknak, nem hoztak magukkal; sőt, némelyikét nagyobb ámbíció nem is vezérelte, mint a megélhetés, kaputos emberként, valamely ekklezsia papi állásában. Ez természetes is, mert hogy valaki egy intézményért, vagy osztályért mindent tenni tudjon, szükség, hogy ahhoz hozzáforrassza az idő, hogy azzal egynek érezze magát, s nem csak külső érdek, de lelkéhez nőtt érzelmek, tűzként égő vágyak sarkallják, a mik álmában sem hagyják pihenni. Ezt szülik a tradíció és az átöröklés, a hamilcári methodussal a szívbe befészelt gyermekkori vágyak, egyes családok folytonos és kitaró megállása egy szent hivatali körben. S ennek híjjával van a folyton igen nagy mértékben megfrissülő papi kar ma is.

Ennyi külső seb és belső vér-vesztések után érte meg a protestáns papság azt az időt, a melyben helyzete jelentékeny átalakuláson ment keresztül, s a mely átalakulás a legtöbb helytt éppen most van folyamatban.

A kedélyek kezdtek fogékonyokká lenni a vallás iránt; a mi korábban virtus volt, azt a megszilárdult nemesebb gondolkozás megbélyegezte «Papot, doktort ki nem fizetni, komizság». Humánus lelkek röstelkedtek a pap rongyai miatt, s agitációt fejtettek ki helyzete javításán. Az egyházi jövedelmek szigorú ellenőrzése lehetővé tette a parokhiák jobb karba hozását. Az egyetemes egyház nagy erő kifejtése is mindenfelé tekintélyt szerez, a melyből a papokra is esik egy kis sugár. A kik az egyházban tehetetlen múmiát láttak, s minden

szolgálatot megtagadtak, az ilyenekre a polgári hatóság készsége tette meg a hatást. A nemzeti politika is, a nemzeti ügy örökös vértanui: a magyar protestáns papok felé fordította a figyelmet, s becsülésével, filléreivel áldoz a hazafiság papnak és egyháznak, mint sok helyt a nemzeti ügy letéteményesének. Igen sok esetben magának a papnak életrevalósága, mozgékonyága, társadalmi szereplése vívta ki az általános elismerést. A világi elem, minél többet érintkezik, foglalkozik a papsággal, annál inkább meggyőződik, hogy ez osztályban, mely sokáig lenézetten, elszigetelten állott, ő rá és a népre, s általában a nemzeti mivelődésre nézve nagy mértékben értékesíthető kincs rejlik, s viszont a papság is folyvást növekvő örömmel szemléli, hogy a világiak az egyház-építés nagy munkájánál ma már nem a gáncs szerepét viszik, hanem a legjelentékenyebb munkások, egyház-kormányzók, papok mellett papok; ott vannak az egyházkormányzat minden fokozatán, az egyház-társadalmi élet minden nyilvánulásánál, keresik az egyházi hivatalt, kezdeményeznek és szerencsés kézzel keresztül visznek olyan dolgokat, a miért a papot hibáztatná a közvélemény. Szóval, a világiak közül való egyházi tisztviselő ma már nem karddal közeledik az épülő Jeruzsálem felé, hanem vakoló-kanállal; nem prémes mentét és affektáló arcot hoz az egyházi gyűlésbe, hanem sokszor több munka-kedvet, érdeklődést, egyház iránt való szeretetet, mint sok hivatalos. Vannak világiak, a kik születe: papok, s tesznek annyit egyházaikért, papjaikért, mint egy egész traktuális papság.

S ha ki kell mondanunk a legnagyobbat, ma nem volna országos református egyház, nem volna országos közalap, nem volnának királyilag szentesített törvényeink, ha a papságon múlt volna ez a dolog; s hogy a protestántizmus ma e hazában «hatalom és erő», melyen nem tud részt ütni a reakciónárius támadás, az első sorban nem az érte mindent tenni kész papságnak, hanem a világi protestánsoknak érdeme.

Mi tehát a protestáns papság ma

Vannak közöttük nagy püspökök, országos hírű tudósok és írók, vannak magas összeköttetésű, dús javadalmazásu, szokatlan széles látkörű tagjai de tény, hogy többségében ma is a szegénység rabja, képzettsége, munkája nem honoráltatik, s így a társadalom mártirja; sorsát, mikor mindenki kiállt: panem et circenses! ő néma ön-megadással tűri, s inkább magában keresi helyzete javításának eszközét; életmódjában kisszerű, megjelenésében

igénytelen, érintkezésében az emberekkel nehézkes, vagy túlalázatos, vagy érdes; tény, hogy sokan úgy nézik, mint közvetítőt a nép és úrrend között, a mi világosabban szerintük olyan formát jelent: hogy félig úr félig nem az; de tényaz is, hogy egy tekintetben nagyon helyes úton halad: a világi miveltemel való szövetség megalkotásában. Fenn ez már bevégzett dolog, de az alsó fokon most van folyamatban.

Igenis, legyen a pap közvetítő nép és úrrend között, hisz, ez volt a reformátori korszak papja is, de sohasem volt az a közép-lény, ki nem tudja megítélni, hogy helye hol van kijelölve. Legyen közvetítő, de abban a fensőbb értelemben, hogy bárki előtt áll, állása fontosságának és személyes értékének természetes nemes érzetével álljon.

Egy konventi ülésben történt a főrendiházi törvényjavaslat tárgyalásakor, hogy a mi püspökeink belépését ellenzők azt is felhozták, hogy a protestáns püspök az ő egyszerűségében fészélyezve érezné magát, s szokatlan jelenség volna a főméltóságok között. Püspökökről volt szó, de hátha egyszerű papokról lett volna! Sohasem feledem el, a mit ekkor a sziveket megbontó felindulással egy nagy alföldi város lelkésze mondott: «A protestáns papot, utódát azoknak, a kik remegést nem ismeretek, mikor a szentséges római császár nevében papifejedelmek gályát és halált mondtak fejökre, sohasem szédíthetik meg sem érsekék bíboros ruhái, sem aranyos menték, hogy egyszerű köntösében ott is ne az elődök nemes nyugalomával álljon!» Egyformán járni fenn és alant, a palotában, s a konyhában, elhiszem, hogy ez igen nagy feladat, hogy ehhez kell némi külső tehetség és nem kevés világias miveltség. E kettő pedig rendesen együtt jár, egymást maga után vonja; a kedvező vagyoni helyzet épp úgy megteremti a magasabb miveltséget, mint a miveltség a vagyoni helyzet javulását.

Add meg a papnak az egyiket, és megadtad mindkettőt.

S ha a pap egyszer megnyerte mindezeket, magától fog bekövetkezni, hogy a többi szempontokból is azzá legyen, a mi volt egykoron «tiszteltes, és tudós», «szokatlan bölcsességgel tündöklő», író és költő, a nemzeti kultúra harcosa, a kinek ábrázatján értelem és isten-félelem fénylik.

Ezeket akartam elmondani a protestáns pap multjáról és jelenéről. És mit látok a jövő felől? Látom én is, mint János, a hitküzdlemben győzedelmeseket. «És ime, a nyomoruság nem igen látszék vala rajtok, sem pedig a tudatlanságnak

homálya az ő homlokukon» És hallom a mennyei éneket, melyben isten az ő igazságaért magasztatatik.

Az iskolán kívül.

(Vége.)

A mezőgazdaság nélkülözhetlen kiegészítője a fa- és gyümölcs-tenyésztés is. A fák némelye nem csak hogy hasznat hajt gyümölcsével, levelével, virágjával, s nem csak hogy anyagul szolgál a tüzelésre és sokféle ipari célra, s eszközül a homok és süllyedős talajok megkötésére, a kártékony szelek mérséklésére: hanem, jótékonyan hat ember és állat egészségi viszonyaira, a föld termékenységére. A gyümölcs, ma, midőn nem csak nyers fogyasztásra, hanem sokféle ipari cikk előállítására is használtatik, egyik fő kereskedelmi cikkét, s így anyagi forrását képezi a gazdáknak. A kormány sokat tett és tesz a gyümölcs-tenyésztés érdekében is. Nem is ok nélkül, mert ha «egy kecskeméti kis gazda két holdnyi futó-homokból álló talajon száz akó bort, 600 forint értékben, s e mellett, 1000 forint áru gyümölcsöt termelhet, s így két hold földből 1600 forint hasznat vehet», úgy az ország, a gyümölcs-tenyésztés által, milliókkal emelheti évi jövedelmét. De, itt is legtöbbet a népiskolai tanító tehet. Faiskolájában minéi több és nemesebb fajú gyümölcsfának tenyésztése, s községének azzal leendő elárasztása által anyagilag, s a fa iránti szeretetet, a fatenyésztési hajlam fejlesztése által erkölcsileg emeli községének jólétét, s így ezzel is az iskolán kívül olyan foglalkozást üz, melyből úgy neki, mint községe lakóinak erkölcsi és anyagi haszna leendő.

Még az ó-kori népeknek hasznos foglalkozása volt a méh-tenyésztés. Már a bibliában számtalan hivatkozás van a méhre. A görögök K. e. már 1000 évvel foglalkoztak vele. Az egyiptomiak, schyták szintén tartottak méhet, s később a rómaiak is. Az akkori méhészet azonban nem levén okszerű, anyagi jövedelme nem volt olyan, mint ma. Az okszerű méhészet csaknem e század vivmánya. A tudomány emberei, a gyakorlat embereivel karöltve, csak e században kezdték kutatni a méhek szervezetét, élete titkait, s így lett lehetővé téve az okszerű méhészet, mely ma már a méhésznek, minden kas után, 10—12 forint évi hasznat adhat. Szűk a terem arra, hogy ez alkalommal leirjam a méh-tenyésztésnek, a méz feldolgozásának és értékesítésének módosításait; de, felhívom a néptanítók figyelmét e helyen is a méh-tenyésztésre, mint a legtöbb erkölcsi és anyagi hasznat hozó mellék-foglalkozásra.

Tanulmányozni kell a méh szervezetét, élete körülményeit, szokásait; mert okszerű méhész csak az lehet, a ki mindezekkel ismeretes.

A méhészet leginkább tanítóknak és papoknak való foglalkozás. Eltekintve attól, hogy a méz nem csak hogy kitűnő árban és bárhol értékesíthető, hanem cognac, bor, ecet, sütemények, stb. alakban is, a fellendült méhész-irodalom adta utasítások szerint, a rendelkezésünkre álló eszközökkel, könnyen feldolgozható levén, biztos és könnyen megszerezhető anyagi hasznat ad az erkölcsi haszon is oly óriási, melyért a néptanító méltán folytathatja a méhészetet. A méh szorgalomra, kitartásra, tisztaságra, rendre, takarékosagra szoktat. Szelidíti a szilaj természetet, erősíti

a gyenge jellemet, példát mutat a társadalmi, az állami életre; törvény-tiszteletre tanít. A méhészet tehát az a mellékfoglalkozás, melyet a néptanító, a hol a körülmények megengedik, legnagyobb erkölcsi és anyagi haszonnal folytathat.

«Az egyének boldogságának előmozdítására leg-hathatósabb eszköz: az egyének egyesülése közös célokra.» (Trefort.) Ez idő szerint az országban nagy lendületet vett a szövetkezés eszméjének megvalósítása. Községi, megyei, stb. szövetkezetek alakultak és vannak alakulóban az ország különböző részein, melyek hitel-, fogyasztási, bevásárlási, stb. címek alatt működve, emelik a nép anyagi erejét, szellemét és erkölcsét; mert «az anyag az alap, melyen a szellem felépül. «A lélek nyugalma, függetlensége az anyagi viszonyokhoz van kötve.»

Az ilyen szövetkezetek nem csak takarékosagra, önkormányzásra szoktatják a népet, hanem felkeltik a mások és a maga iránti önbizalmat; megszüntetik a pazarló könnyelműséget, mely a legtöbb bűnre csábít; s így nem csak anyagilag, hanem erkölcsileg is emelik az egyén, s a nemzet jólétét.

Ha tehát «csak a néptanítóktól függ egészséges gondolkozást, hasznos munkálkodási ösztönt, erkölcsöt önteni a népbe»: úgy a néptanítónak, a társulási jótékony eszmék terjesztése, anyagi és erkölcsi hasznot hozó egyletek, társulatok alakítása lehet azon foglalkozások egyike, melyeket az iskolán kívül erkölcsi és anyagi haszonnal folytathat.

A történelem, a nyelvtudomány, a természettudományok olyanok, melyek a nép rétegeiből szívják a táplálékot. Ha a néptanítónak nem csak az a hivatása, hogy a felülről jövő világosság sugarainak utat törjön a nép sötét tömegébe, hanem az is, hogy gondosan ápolja a tudomány ama fájának gyökereit, melyek a nép rétegeiből táplálkoznak úgy hasznos foglalkozása a néptanítónak mind erkölcsileg, mind anyagilag az is, ha a népnek, melynek körében él, történelmét, nyelvét, községének természet-világát, természeti tüneményeit, ásványait, stb. tanulmányozza s a tudósok figyelmét azok felé irányítja. Azok aztán hasznosan feldolgozzák az általa nyújtott anyagot s így magának és községének is haszna leendő belőle. Ezt irodalmi úton érheti el. Így tehát mellékfoglalkozása lehet a tanítónak az irodalmi munkásság is, mely még sok egyébre terjeszkedhetik ki.

«Isten az embert két jeles tulajdonnal ruházta fel, melyek közül az egyik kimutatja az utat, a melyen haladva, megközelíthetjük, vagy elérhetjük a célt, melyre hivatva vagyunk, viszont az ellenkező irányba vezetőt is: ez az okosság. A másik az, melynél fogva tetszésünk szerint választhatunk az okosság által kimutatott utak közül ez a szabadakarat.»

Az általam felsorolt és az iskolán kívül erkölcsi és anyagi haszonnal folytatható mellékfoglalkozások oly számosság, hogy azok mindenikének folytatására nincs fizikai idő. Hanem, azok egyikének, vagy másikának, avagy esetleg közülök többnek is kiválasztásánál segítségünkre van az okosság és szabadakarat. Ezek elseje kiválasztja, másodika pedig feljogosít a kiválasztottnak folytatására. Ezek bármelyike megadja úgy a tanítónak, mint községe lakóinak az erkölcsi és anyagi hasznot. Csak azt ne feledjük, hogy «minden alkotásnak föltétele: a célnak tiszta képe, tervszerű és kitartó munka. A mit az ősök meg

szereztek karddal, vérrel, tartsuk meg azt értelemmel, munkás kézzel.» Ha így cselekszik a tanító, könnyen megfelelhet dicső nevének. Csak így végezheti be haszonnal e földön áldásos munkáját. Csak így számolhat be majd a mennyei atya előtt: «Uram, a kiket reám bízta, egy is közülök el nem vezett.»

Ha időnként pontosan beosztva, lankadatlan erővel munkálkodunk, elveszhet bár testünk a nagy küzdelemben, de Nyári Pállal mi is elmondhatjuk, hogy «mi elvesztünk, de a mit elértünk, az meg fog maradni és nem hiában vesztünk el.»

Szerény megjegyzés, s egy kis ráadás a «10,000» forinthez.

E lapok folyó évi 15-ik számában «10,000» című cikk írója végtelen nagy szolgálatot tett a református papoknak, midőn figyelmüket az 1886-ik évi XXII. törvény-cikk 138. paragrafusára irányította, s útasítást is adott a törvényellenes követelések meggátolásának orvoslására. Bizony, fizették az egyházak a kánonika-porciók után is a községi pót-adókat, s a jegyző urak, minden mentesség dacára, a pót-adót kirótták, és felhajtották a papokon.

A fenn említett cikk utolsó-előtti bekezdésében az 1875 évi XXXI-ik törvény-cikkre való hivatkozás téves, mert az egészen másról, t. i. az 1874-beli XXXV-ik törvény-cikk végrehajtásáról szól; azonban, az 1875. évi XXIX-ik törvény-cikk 27-ik paragrafusa már ide vág, mely így szól: «Az állam hivatalnokai, katonai- és honvéd-tisztek, törvényhatósági tisztviselők, nép-tanítók, a községi adótól hivatalaik után járó jövedelmeikre nézve továbbra is adó-mentesek.» Ezt a községek rendezéséről szóló 1871-ik évi XVIII-ik törvény-cikk 124-ik paragrafusa egészíti ki, hol ez áll: «Hasonlólag, nem fizetnek pótadót a lelkészek sem azon javadalmaikról, melyeket kizárólag az illető egyházközségben viselt lelkészi hivataluk után élveznek.» Miután a papok a törvény által a községi pót- és vicinál útmunka-adó alól is (1890. évi I. ső törvény-cikk, 49. ik paragrafusa) felmentvék, ob analogiam legis, a megyei pótadó sem vethető ki rájuk.

Ezen értelemben intézkedett a kereskedelmi miniszter úr is 1892. október 20. 58,753. szám alatti rendeletében, midőn kimondotta, hogy az állam hivatalnokaira, a törvényhatósági tisztviselőkre, nép-tanítókra, stb. illetményeik után, kereset-adójuk alapján, az 1890. évi I. ső törvény-cikk 23-ik paragrafusban említett út-adó ki nem róható, s a fenn-említett adó-mentességet egyidejűleg az 1886-ik évi XXII-ik törvény-cikk 138-ik paragrafusnak második bekezdése alapján a lelkészekre is, illetőleg, ezeknek azon javadalmaira, melyet kizárólag lelkészi hivataluk után élveznek, kiterjesztette, s az 1891—92-re már kivetett, s fel is hajtott út-adók vissza-térítését elrendelte.

Az idei névkönyv szerint, egyházkerületünkben van 536 lelkészi állomás; út-adóba az 1890. évi I. ső törvény cikk 23-ik paragrafusa értelmében minden pap évenként legalább is 1 frt. 50 krajcárt, s így két évre 3 forintot fizetett, együtt $536 \times 3 = 1608$ forint. Kár lenne ezen szép összeget a fennnevezett rendelet értelmében vissza nem követelni. Annak tudatában, hogy többet nem kell fizetni, úgy hiszem, egy pap sem fogja sajnálni, az őt illető részt a theologiai szeminárium szent és üdvös céljára szentelni.

Az 58,753-ik számú miniszteri rendelet a «Kolozsvár» napilap 1893. év márc. 2-iki 50 ik számából lett kijegyezve. Sok ilyen fontos, s a papokat nagyon is közlő érdeklő közlemény jelenik meg szétszórtan, melyek figyelmünket elfutják, vagy ha elolvassuk is, elfeledjük! Bizony, nagyon is ideje lenne, azokat a különböző helyeken és időkben megjelent papokat érdeklő törvényeket és más tudni-valókat összegyűjteni. Úgy tudom, hogy egy öreg pap e kompilációt meg is tette, s a szerkesztő úrnak meg is küldte; ha e mű beválik, s a célnak megfelelő miéért késik, azt a papok kezébe adni? Többet érne ez egy pap kezében, mint száz exegetika, vagy más tudományos diszsertáció! (Csak türelem. Meglesz. Egyébiránt, úgy tudjuk, hogy az exegezis és más tudományok sem feleslegesek a papoknál. Szerk.)

Kalotaszegi.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár. 1893. ápril. 23—24.

Elnökölt főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. Jelen voltak: Dr. Kolosvári Sándor, dr. Szász Béla, Domokos Antal, Parádi Kálmán, dr. Sárkány Lajos, Márkus János, Deák József, Bodor Antal, Kádár János, segéd-titkár, mint jegyző.

Az elnökileg elintézett ügydarabok jegyzékének felolvasása, s a tett intézkedések jóváhagyó tudásul vétele után, tárgyalás alá vétettek és elintézettek a következő ügydarabok.

Mohai egyházközségünk, esperesi ajánlattal fölerkezett kérése, melyben iskolájának az állam részére való átadása tárgyában készített szerződést megerősíteni kérte. Minthogy e szerződés szabályszerűnek találtatott, Igazgató-Tanácsunk jóváhagyta.

Kolozsmegye kir. tanfelügyelőjének előterjesztése folytán, keszüi egyházközségünk előjárósága szigoruan útasítatni határozatott, hogy az iskola jó karba hozatala iránt, a lehető legrövidebb idő alatt, intézkedjék.

Ugyancsak fenti tanfelügyelő úr megküldvén tíz példányban Kolozsmegye térképét, ezeknek vászonba kötése, s e megye területén levő tíz szegényebb iskolánk között leendő szétosztása elhatározatott; ajándékozó tanfelügyelő úrnak pedig köszönet nyilvánított.

Felső-Sófalvi egyházközségünk ama szerződési okmánya, mely mellett iskoláját államilag segélyezendő községi iskolává való átalakítás végett átengedte, a vallás-és közoktatási miniszter úr által némi forma-hibák miatt, el nem fogadtatott, minélfogva új szerződést kellett kiállítania, melyet Igazgató-Tanácsunk megfelelőnek találván, megerősített.

Deák Lajos, kir. tanfelügyelő aa. előterjesztése folytán elhatározatott, hogy körlevélileg összes iskoláinkhoz kérdés intéztetik, hogy mely iskolák volnának a nyári szünet alkalmára gyermek-menedék házakká berendezhetők? A jelentések eredménye azután közöltetni fog a közokt. miniszter úrral, az óvók, vagy felügyelők kineveztetése végett.

Sepsi-Szent-Györgyi kollegiumunk előjáróságának kérése, Pap Lajos és Végh Endre, államilag kinevezett tanárainak az egyházkerületi közgyűlési tagsági joggal való felruházása tárgyában, ajánlattal fog a főtiszt. közgyűlés elé terjesztetni.

Szilágy-Csehi egyházközségünknek felekezeti iskolája

megszüntetése tárgyában hozott határozata, kiegészítésre visszaküldetett.

Torda-aranyosmegyei közg. bizottság megkeresése folytán, összes egyházközségeink útasítatnak, hogy a népoktatási törvénynek a tankötelesek iskoláztatására vonatkozó rendelkezéseit a legszigorubbán hajtsák végre. A megkeresés többi pontjait illetőleg értesítettik a közg. bizottság, hogy miután az iskolai hiányok csak általánosságban vannak feltüntetve, mindaddig, míg konkrét eset tudomásunkra nem jut, nem intézkedhetünk.

Horváth László, kir. tanfelügyelő aa. ama kérdése folytán, hogy vajjon a fejéregyházi egyházközség nem volna-e hajlandó az állam által kibérelt iskolaházát, a bérösszeg megfelelő emelésének kilátásba helyezése mellett, egy tanteremmel kibővíteni nevezett egyházközségünk útasítatott, hogy a tárgyalásokat a nevezett kir. tanfelügyelő úrral kezdje meg.

Nagyenyedi egyházközségünk közgyűlésének, a papválasztási jogosultság megállapítása tárgyában hozott határozata, a nyílt időben közbetett föllebbezések folytán, felülvizsgálás alá vétetett, s ennek eredményében a n.-enyedi ref. kollégium, mint pátronus, szavazati jogosultságának mily mértékben való gyakorlását illetőleg oda módosított, hogy az ez alkalommal megejtendő papválasztásnál nevezett kollegiumunk képviselője annyi szavazattal birjon, mint a hányszor nagyobb a kollegium által nyújtott papi javadalom a szavazati jog alapjául elfogadott egyházi adó legnagyobb tételénél.

Kis- és nagy-dobai egyházközségeink papi és kántori melléképületeinek terve és költségvetése, műszaki előadó aa. ajánlott módosításaival, elfogadtattak, a tervbe vett építkezések engedélyeztettek s e célból az egyházközségek tizedkárptólási tőkének, illetve, e tőkék kamatainak részben való fölhasználása engedélyeztetett.

A peéri egyház. leányiskola építési terve és költségvetése, a műszaki előadó aa. által javasolt módosításokkal, szintén elfogadtatott s az építés megkezdésére, valamint a költségek fedezhetése céljából régi iskola-telkének eladhatására engedély adatott.

Szelecskei leány-egyházközségünk imaház-építési ügye szintén rendben találtatván: terve és költségvetése jóváhagyatott.

Felfalusi egyházközségünknek, indokolt kérése folytán, a tervbe vett részleges kepeváltás végrehajtása engedélyeztetett s az ennek következtében módosult papi díjlevél, a főt. egyházker. közgyűlés jóváhagyásának fön tartásával, megerősített.

Führer József, budapesti háztulajdonos ajánlata került ezek után tárgyalás alá, melyben a Barcsay-utca sarkán fekvő három emeletes palotáját ajánlja egyházkerületünknek megvásárlásra. Beható tanácskozás után, Ig.-Tanácsunk szakértő bizottság kiküldését határozta el, mely az illető házat és esetleg más eladó házakat is megvizsgálni s a teendőik iránt véleményt nyilvánítani, lesz hivatva.

Tárgyaltatott és kebli műszaki előadó aa. véleménye alapján, elfogadtatott a koltó-katalini egyház. iskola-építési, a hadadi egyház. templom és torony renoválási terve és költségvetése, míg a völcsöki egyház. templom-terve főt. püspök aához tétetett át, hogy a közelebből

megtartandó püspöki vizsgálat alkalmával, az építkezés foganatosításának nagy akadályait, a helyszíni tárgyalások rendjén, lehetőleg elenyésztetni sziveskedjék.

Nagy-enyedi Bethlen kollegiumunk előjáróságának jelentése, mely szerint a kollegium jószágigazgatói állására Klein Árpád, szentesi birtokos, nyug. uradalmi gazdasztet választotta meg, jóváhagyó tudásul vétetett.

A brassói körlelkészi állomás szervezése tárgyában határozott ezek után, Igazgató-Tanácsunk, elfogadván tiszt. Molnár János, pap aa. nyugalmaztatása iránti kérését, s utasítván az egyházközséget az ujonnan rendszeresített körlelkészi és segédpapi díjlevelek kiállítására, hogy az illető állomások mielőbb betölthetők, s így a főtiszt. egyházközségi közgyűlésnek a körlelkészség szervezése iránti határozata végrehajtható legyen.

Egy beérkezett indítvány alapján tárgyalatott továbbá a kölcsönzési szabályzat I-ső rész, 8-ik pontjának kibővítése, s e tekintetben elhatározatott, hogy az idézett pont alatt csak a papok és tanítók részére biztosított kedvezmény, a főtiszt. egyházközségi közgyűlés jóváhagyásának főtartásával, a tanárok és központi tisztviselők javára is biztosittatik.

Dr. Deák Albert, helybeli ügyvéd, az egyházközségi ügyvédi állásra megválasztott.

Gyergyó-szentmiklósi egyházközségünk kérése folytán, az eddig is élvezett 50 frt. állam-segély, a templomozási helyiség bérének fedezhetésére, ez évre is kiutaltatni határozatott.

Végül, még néhány apróbb ügy intéztetett el és ezek után, a tárgysorozat ki lévén merítve: az ülés bezáratott.

TÁRCA.

Egy új evangéliumról és apokalypsiról.

A kánonnak, s általában az őskeresztység irodalmának történetére nézve nem csekély fontosságú az a lelet, melyet egy bizonyos U. Bouriant nevű francia tudós tett 1891-ben, Egyiptomban, egy kopt szerzetes mumiája mellett felfedezve egy 33 levélből álló kodexet, mely is érdekes fragmentumokat tartalmaz az őskeresztény írók, Eusebius, Origenes, Hieronimus által többször említett p é t e r i e v a n g y é l i u m ról és apokalypsiról. A nevezett francia tudós e kodexet kiadta Párisban a Mem. au Caire című vállalatban, s azóta többen foglalkoztak vele, a bécsi, francia, angol és német tudósok közül, de legbehatóbban és alaposabban H a r n a c k (Bruchstücke des Evangeliums und der Apok. des Petrus. von A. Harnack. Lipsce. I. C. Hinrichs'sche Buchhandlung), a kinek ismertetését ez érdekes iratokról röviden a következőkben foglalom össze.

Az evangélium-törredék a szenvedés történetét beszéli el az elítéléstől, és a föltámadás történetét a tanítványoknak Galileába való meneküléséig és Jézusnak Péter, András és Lévi előtti megjelenéseig. Az elbeszélés sok tekintetben megegyezik a kanonikus evangéliumokéval, mindamelltt több nemű és lényeges eltérés konstatálható. Így például a Jézus elítélését kizárólag a zsidóknak tulajdonítja, miben Justínus mártírral megegyezik. Általában, ez a rész egyszerűen és mesterkéletlenül van megírva, látható törekvéssel a szemléltetésre. Érdekes vonások benne Jézusnak a keresztján mondott végzavai, melyekből a «s z o m j a z o m» és «e l v é g e z t e t t e t t», stb. szavai egészen hiányoznak, s helyettük ez áll «én er ő m, én er ő m, e l h a g y á l e n g e m», melyek mutatják, hogy az író valószínűleg megbotránkozott Jézusnak isten által való elhagyatottságának kifejezésén, és ezért csakis e r e j e elvesztéséről akart valamit tudni.

Nevezetes továbbá, hogy a halál napját ez is Nizán hó 14-re teszi, mint János. Jézus megjelenéséről husvétkor nincs szó, csak is a sírból való kijövetelről és az angyal megjelenéséről van tudósítás. Ugyszintén hiányzik a Judeabeli megjelenés is (Máté).

Legönállóbban van megírva a föltámadás története; merészen, színezve, a mi a legenda-képződés előhaladottságáról tanuskodik. Mutatványul megkísértek egy pár verset lefordítani.

35. Azon az éjszakán pedig, mely az úr napjának fölkeltevel végződik, mialatt a katonák kettenkint őt állának, nagy szózat hallatszék az égből,

36. és láták az eget megnyilatkozni és két embert onnan ragyogó ékességben leszállani és a sírhoz közeledni,

37. a kő pedig, mely az ajtóhoz vala támasztva, elgördülie magától és a sír megnyilatkozik, és a két tanítványok belépnek vala.

38. Mikor pedig látták volna ezt a katonák, felkölték a századost és a véneket, mivelhogy azok (a vének) is, mint örök, jelen valának,

39. és miközben elmondák, a kiket láttak vala, látának ismét három férfit a sírből kilépni, kiknek ketteje támogatja vala a másikat, és egy kereszt követi őket.

40. és a kettőnek feje, a kit vezetének, az egeknél is magasabb vala,

41. és szózatot hallának az égből, mely mondá: «Predikáltál-e az alvóknak engedelmisséget?»

42. És a keresztéről hallaték: «Igen.»

A mint látszik, ugyanazt a forrást használta, a melyiket Máté, csak hogy a kidolgozásba messze túl megy azon.

A mi már a szerzőt illeti, ez nem más volna, mint Péter, a ki itt a tizenkét apostol személyében beszéli el a történeteket:

59. «Mi pedig az urnak tizenkét tanítványai sirtunk és gyászoltunk és mindenik, megszorodva a történetek miatt, méne az ő szülőföldére.

60. Én pedig, Simon Péter, és András, az én testvérem, vevők a mi hálónkat és menénk a tengerre.

Azonban, hogy nem Péter a szerző, az kétségen felül áll. Szerző ismerni látszik a kanonikus evangéliumokat, sőt sok helyen azokat, vagy azoknak forrásait szó szerint idézi. Aztán, nagyon is érzik rajta a doketizmus hatása és, mint már említém, a legenda-képződés előhaladott állapotban volt iratása korában. Harnack a II. századra teszi és semmi okunk nem lehet, a felfogást el nem fogadni.

Igen érdekes e kodex másik fragmentuma, mely a Péter apokalypsisének, melyről már Alex. Kelemen és Macarius Magnes azt mondták, hogy valami különösen fantasztikus, mintegy felét adja

A fragmentum Jézus beszédével kezdődik tanítványaihoz, a kik kéri, hogy mutassa meg nekik az ők elköltözött testvéreiket. Erre megjelenik két férfi, kiknek szépségét és méltóságát emberi nyelv nem képes kimondani. «Ezek a ti testvéreitek, monda Jézus, kiknek alakját ti látni akartátok.»

Majd, az ur az eget és poklot mutatja meg Péternek egyedül, és pedig amabban az igazak megjutalmaztatását, ebben pedig a gonoszok bünhődését. Különösen az elkárhozottak szenvedései vannak kissé túlzott, mindamelltt megkapó színekkel rajzolva. Harnack mondja, hogy a büntetések, melyeket a szemlélő a pokolban lát, furfangos módra vannak kigondolva, «és az egész érdekes anticipációja Dante Poklának, tizenkét századdal Dante előtt.»

Ime, mutatóul ebből is néhány versnek a fordítása:

21. És láték ezzel (a menynyel) szemben egy zordon helyet és ez vala a bünhődési hely és azoknak, a kik ott bünhődének és a büntető angyaloknak ruhája sötét vala, mint a helynek magának az arca.

És valának ott egy némelyek nyelvüknél fogva felakasztva, ezek azok valának, kik az igasságnak útját meg-

becstelenítették és alattuk ég vala fénylő tűz, mely őket mar-
dossa vala.

23. Mocsár is volt ott, nagy és megtöltve izzó sárral,
melyben emberek vergődtek, kik az igazságot elfordították
és az angyalok, mint kinzó szellemek, hajszolták őket.

24. De mások is valának ott, asszonyok, az ő hajuk-
nál fogva ama forró mocsár fölibe akasztva; ezek azok va-
lának, a kik magukat felékesítették a házasságtörésre; azok
pedig, a kik amaz asszonyok házasságtörésének hajlandóság-
ával magukat megundokították, a lábuknál fogva valának
felakasztva és fejük ama mocsárban vala; és én mondtam:
Nem gondoltam volna, hogy erre a helyre bemegyek.

25. És látám a gyilkosokat és azok cimboráit egy szűk
és férgekkel telt helyre vettetve és (látám őket) ama férgek
által marcangoltatni és e büntetés alatt vonaglni, de a férgek,
mint sötét felhők szálltak rájuk; a meggyilkoltaknak
lelkei pedig mellettök állának és látván gyilkosaiknak bün-
hődését, mondták: «Oh isten, igazságos a te ítéleted!»

Az egészet elolvastva, semmi hasonlóságot, vagy érint-
kezést nem találunk ez, és a mi apokalypsisünk között. Van-
nak azonban vonások, melyek igen emlékeztetnek a zsidó-
keresztény sybillákra, a Hermas apokalypsisére és mindenek
felett, a páli apok. több helyére. Harnack szerint, a pokol
fantáziája görög-orfikus eredetű. Kár, hogy a vég rajza, még
nincs felfedezve, mert ez igen frappánsul fejezné be ez apo-
kalypsis, mely, mellesleg, szoros viszonyban van a Péter má-
sodik levelével.

A fragmentumok szövege elég jó állapotban van és a
hol kissé rongált, ott a Harnack és mások konjekturái köny-
nyen eligazítanak.

Tárkányi György.
akad. theol.

Különfélék.

= **Az áprilisben lapunkban megjelent** cikkelyekre
hívjuk fel érdeklődő olvasóink szives figyelmét. Ezek a követ-
kezők: A katolikus autonomia. Megengedhető-e a gyermekek-
nek a biblia olvasása? A népiskolai vallás-tanításról. 10,000.
A protestáns pap multja és jelene. Az iskolán kívül.

Szivesen kérjük olvasóinkat, hogy szavazatukat május
10-ig beküldeni sziveskedjenek. Mentől többen lesznek, kik
érdeklődést tanusítanak, annál jobban fogunk örvendeni.

= **Az egyedül idvezítő katolikus egyház** megint
túl van egy nagygyűlésen, melyet ápr. 23-án tartottak meg
Komáromban, és a melyen megint ugyanazok szerepeltek, a
kik mindenütt ott vannak, a hol ilyen spektakulomok esnek.
Gr. Eszterházi Miklós-Móric, gr. Szapári László, gr. Zichy,
és tutti-quantum. Azután, telegrammok ő szentségéhez (!) a római
pápához, a királyhoz, a főmagasságu Vaszary hercegprimáshoz,
és így tovább, mint volt eddig, és lesz ezután. A gyűlésen
megjelent legalább 4—5000 ember leginkább a közel fal-
vakból betódult nép, ki szekéren, ki gyalog, kitől a mint tellett;
de pap, nő, az volt egy egész sereg. Azt írják, hogy a nagy-
gyűlés szép rendben folyt le; panasztak a katolikusok elnyo-
matása miatt; hoztak rezolúciókat; elhatározták, hogy min-
denütt szervezni kell a kath. egyesületeket; de azt nem mondták
ki (csak gondolták), hogy a protestánsokat, főleg a kálvinistákat,

és mindenek felett, Tisza Kálmánt ítélet nélkül, de minél hama-
rább, meg kell égetni. Egyébiránt, ha kimondták volna is, csak
úgy nevetnők erőlködésüket, mint így tesszük.

= **Egyházkerületünk kollegiumaihoz** az ez évi
érettségi vizsgák alkalmára biztosokul a vallás-, és közoktatás-
ügyi miniszter a következőket nevezte ki: a kolozsvári kollegium-
hoz dr. Hőgyes Endre, budapesti egyetemi tanárt; a zilahihoz,
dr. Ballagi Aladár, budapesti egyetemi tanárt; a m.-vásárhelyi-
hez dr. Felméri Lajos, kolozsvári egyetemi tanárt; a szászvárosi
és n.-enyedi kollegiumhoz dr. Csiky Kálmán, műegyetemi tanárt;
a sz.-udvarhelyihez, dr. Török József, debreceni főiskolai tanárt; a
s.-sz.-györgyi kollegiumhoz dr. Illosvay Lajos, műegyetemi tanárt.

= **Mint a magyar Prot. Irodalmi-Társaság** Ki-
adványa jelent meg, s küldetett be hozzánk is: «A protes-
táns egyház viszonya a társadalmi kérdések-
hez», írta és a Budapesten tartott felolvasások során előadta
Szász Károly, dunamelléki ref. püspök. Ára, 20 krajcár.
A másfél íves, díszesen kiállított füzet sokkal magasabban áll
annál, hogysem részekre boncolva, ismertessük. A tárgy oly
fontos, hogy kétségen kívül, olvasóink sietni fognak és megszerzik.

= **A Bethlen-kollegium előljárósága**, a januárban
elhalt br. Splényi Henrik helyébe, öt pályázó közül, Klein
Árpádot, gr. Károlyi Alajos nyugalmazott gazdatisztjét, választotta
meg jószág-igazgatónak. Hisszük, reméljük, és mindenek
felett óhajtjuk, hogy a jelentős állásra méltó ember jutott legyen,
a miben egy pillanatig sem kételkedünk.

= **Egyházkerületünkben mondhatni általános**
gyakorlat, hogy a konfirmációra való előkészítés és a növendé-
kek felavatása az egyházba a husvét és pünköst közötti időre
esik. Foly az előkészület, a tanítás, hisszük, e fontos dologhoz
méltó buzgósággal, mert majdnem úgy áll a dolog, hogy a
konfirmációval a nép vallásos növelése befejezést nyer. No hát,
gondoltak-e arra, hogy hát azután mi történik? Nem volna-e jó,
hasznos, üdvös, hogy a növendékek előtt e különben is fontos
napot valami látható jelben megörökítsék? Nem volna-e szép,
hogy azok az egyházak, melyek megtehetik, és melyik ne tehetné
meg, minden egyes növendéknek egy újtestamentumot adna
e szép napnak emlékeül, s ezzel szimbolizálná, hogy minden
konfirmált növendék mindenestől fogva az egyházhoz tartozik?
Egy ilyen újtestamentum ára 12 kr. de az abból kiáradó erkölcsi
erő fundamentuma a keresztény ember földi és mennyei
minden boldogságának. Jó lesz erről gondolkozni és renden
kívül jó lesz, meg is valósítani!

= **Lapunk 15-ik számában fölemlítettük**, hogy
Vajda-Szentiványon, nyolc pályázó közül, nagy többséggel Be-
nedek Árpád a. választatott meg. Most, Bod Károly, székely-
udvarhelyi tanár urnak «az igazság nevében» hozzánk
intézett felhívására kijelentjük, hogy az első választásnál ő, Bod
Károly úr, választatott meg e g y h a n g u l a g, és csak miután
ő ez állást el nem fogadhatta (Hát, akkor mért pályázott?
S z e r k.), a második választásnál választatott meg Benedek
Árpád nagy többséggel. Azt hisszük, különben, hogy ezek a
dolgok mindkonstatálva vannak a választási jegyzőkönyvekben,
és a világ sarkai meg nem inogtak volna ezek kijelentése nélkül
sem. De hát, «Fiat justitia, aut perat mundus!» Sőt, ha gon-
dolják, hogy ez a tény első sorban érdeklí az emberiséget,
e helyreigazításunkat átvehetik az összes világ-lapok.

HIVATALOS RÉSZ.

923—1893.

ÉRTESÍTÉS,

*valamennyi egyházmegyének nagytiszt. Esperes áának,
és a képviselőküldésre jogosított egyházközségeink tiszt.
kebli Tanácsának.*

Igazgató-Tanácsunk az 1892. évi július 30-án 2,101. sz.
alatt kelt és közzétett felhívása folytán, az egyházkerületünkben
törvényszerűen megejtett általános egyházkerületi közgyűlési
képviseelő-választások eredményében egyházi törvényeink 91. §.
h) pontjában irt jogánál fogva, alább megnevezett m. t. t. aait.
az 1893. évi január 1-től 1897. évi december 31-ig terjedő öt

évi ciklusra ev. ref. egyházkerületünk szabályszerűen megválasztott
közgyűlési képviselőiként ezennel igazolja, és pedig:

I. Vajdahunyadi egyházmegyéből: 1. Kiss Mózes, lel-
kész; 2. Réthy Lajos, kir. tanfelügyelő.

II. Gyulafehérvári egyházmegyéből: Molnár Albert,
lelkész. 4. Ferenci István, lelkész.

III. Nagy-enyedi egyházmegyéből: 5. Szilágyi Farkas, lel-
kész. 6. Jancsó Lajos, lelkész, 7. Barabás József, lelkész. 8.
Kovács Gyula, polgármester, 9. Bartha Miklós, orsz. képví-
selő, 10. Sándor József, Emke titkára.

IV. Kolozsvári egyházmegyéből: 11. Hegedüs Sándor,

orsz. képviselő, 12. Dr. Szádeczy Lajos, egyetemi tanár, 13. Dr. Deák Albert, ügyvéd, 14. Incédy Sámuel, ny. honv. ezredes, 15. Szentgyörgyi Lajos, tanító.

V. Kolozs-kalotai egyházmegyéből: 16. Zeyk Károly, nagybirtokos, 17. Barcsay Domokos, orsz. képviselő, 18. Lészay Gyula, nagybirtokos, 19. Bónis István, megyei főjegyző, 20. Bod László, lelkész, 21. Kolosvári Antal, lelkész.

VI. Szil-szolnoki egyházmegyéből: 22. Kovács István, nagybirtokos, 23. Vince Ödön, lelkész, 24. Dr. ifj. Szász Károly, orsz. képviselő, 25. Bakcsi Sándor, lelkész, 26. Botka Károly, lelkész, 27. Kerekés Endre, vallásnár, 28. Péchy Mihály, nagybirtokos, 29. Magyarósi István, lelkész, 30. Bartha Dezső, lelkész, 31. Szabó Pál, lelkész, 32. Kerekés József, kir. tanfelügyelő.

VII. Deési egyházmegyéből: 33. Sombory Lajos, nagybirtokos, 34. Herepey Árpád, bányahivatalnok, 35. Simó Béla, kir. tanfelügyelő.

VIII. Széki egyházmegyéből: 36. Br. Bánffy Kázmér, szolgabíró, 37. Ujvári C. József, lelkész, 38. Schilling Ottó, közjegyző, 39. Vásárhelyi Boldizsár, lelkész, 40. Gyárfás Albert, lelkész.

IX. N-sajói egyházmegyéből: 41. Fejérvári Jenő, birtokos, 42. Páncél János, alispán.

X. Görgényi egyházmegyéből: 43. Br. Kemény György, nagybirtokos, 44. Tolvaj Ferenc, birtokos, 45. Dénes József, lelkész, 46. Putnoki Domokos, birtokos, 47. Csekme Ferenc, lelkész.

XI. Marosi egyházmegyéből: 48. Benedek Dénes, lelkész, 49. Péterfi Dénes, kir. táblai bírósági, 50. Márton János, birtokos, 51. Molnár Lajos, lelkész, 52. Dali János, lelkész, 53. Rozsnyai István, főszolgabíró, 54. Ravasz János, lelkész, 55. Illyés Lajos, nagybirtokos, 56. Deák Lajos, tanfelügyelő.

XII. Küküllői egyházmegyéből: 57. Barthalus Sámuel, lelkész, 58. Hegyi Sándor, lelkész, 59. Sámuel József, lelkész, 60. Nemes Árpád, lelkész, 61. Mihály József, tanító.

XIII. N-szebeni egyházmegyéből: 62. Dr. Borosnyai L. Béla, orvos, 63. Ifj. Zeyk József, birtokos.

XIV. Udvarhelyi egyházmegyéből: 64. Györke János, lelkész, 65. Karácson Mózes, lelkész, 66. Ugron Zoltán, orsz. képviselő, 67. Somogyi István, birtokos, 68. Kelemen János, birtokos, 69. Bedő Ferenc, lelkész, 70. Toró Dénes, lelkész, 71. Sándor Lajos, tanító.

XV. Erdővidéki egyházmegyéből: 72. Bartha János, birtokos, 73. Nagy Lajos, birtokos, 74. Benedek Sámuel, tanító.

XVI. Sepszi egyházmegyéből: 75. Kis Albert, lelkész, 76. Tótn Zsigmond, jószágigazgató, 77. Imecs Ernő, birtokos, 78. Szász Károly, püspök, 79. Antos István, birtokos, 80. Ösz Salamon, k.-tanító, 81. Veress Gyula, ügyvéd.

XVII. Orbai egyházmegyéből: 82. Kovács Károly, ügyvéd, 83. Bodor János, lelkész, 84. Kovács Albert, theol. tanár.

XVIII. Kézdi egyházmegyéből: 85. Székely János, lelkész, 86. Farkas Ignác, birtokos, 87. Keresztes Ede, közjegyző.

XIX. Romániai egyházmegyéből: 88. Koós Ferenc, kir. tanfelügyelő.

XX. Deési püsp. vizsg. a. egyházközségből: 89. Dr. Bónis Árpád, ügyvéd.

XXI. Fogarasi p. v. a. egyházközségből: 90. Páncél Károly, lelkész.

XXII. Marosvásárhelyi p. v. a. egyházközségből: 91. Ajtai Gyula, városi tanácsos, 92. Gombás József, városi pénztárnok.

XXIII. Sz.-udvarhelyi p. v. a. egyházközségből: 93. Gyarmathy Ferenc, ügyvéd, aait.

Erről a midőn összes egyházmegyéinket és képviselőküldésre jogosult egyházközségeinket ez úton értesítjük, egyúttal nt. esperes aait. s az illető egyházközségek t. t. kébli Tanácsait felhívjuk, hogy megválasztott egyházmegyei, illetve, egyházközségi képviselőiket, egyházmegyénként külön-külön ezen igazolásról, hatáskörükből kifolyólag értesítsék.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvártt, 1893. április 9-én tartott üléséből.

Márkus János,
titkár.

Szász Domokos,
ref.püspök, mint elnök.

1033—1893.

KÖRLEVÉL,

valamennyi erdélyi ev. ref. kollegium méltóságos t. Elöljáróságának.

A közoktatási miniszterium f. é. márc. 28-án 2734. sz. a. kelt leiratában tudatja, hogy a tanév végén tartandó érettségi vizsgálatokhoz az 1883. évi XXX. t. c. 23. §-ából kifolyólag, kormányképviselőül a zilahi főgimnáziumhoz Ballagi Aladár, budapesti egyetemi tanárt, a kolozsvárihoz Hőgyes Endre, budapesti egyetemi tanárt, a marosvásárhelyihez Felméri Lajos, kolozsvári egyetemi tanárt, a szászvárosi és nagy-enyedi főgimnáziumokhoz Csiky Kálmán, műegyetemi tanárt, a székely-udvarhelyihez Török József, debreceni főiskolai tanárt, végül a s.-szt.-györgyihez Ilosvay Lajos, műegyetemi tanárt küldötte ki.

A miről a méltóságos t. Elöljáróságok mihez tartás s további szives intézkedés végett értesítetnek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsától Kolozsvártt, 1893. április 20.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

1057—1893. PÁLYÁZAT TANÁRI ÁLLÁSRA.

Az államilag segélyezett sepsi-szentgyörgyi ev. ref. székelly Mikó-kollegiumhoz, mint főgimnáziumhoz, rendes tanári állásra pályázat nyitattik. Ezen tanszékekkel a német-latin nyelv és irodalom tanítása van egybekötve.

Javadalma évi 1200 frt. és 200 frt. lakpénz, egy, esetleg két izben 100 frt. ötödéves szolgálati korpótlék. A kinevezés a közoktatásügyi m. kir. miniszter ur jogkörébe tartozik.

Pályázók vallásukat, életkorukat, végzett tanulmányaikat, tanári képesítettségüket, eddigi szolgálatukat és hadkötelezettségüket feltüntetve s a közoktatásügyi m. kir. miniszter urhoz címzett folyamodványukat a sepsi-szentgyörgyi ref. székelly Mikó-kollegium előjáróságához adják be folyó évi május hó 31-éig.

A kinevezett tanár a főgimnáziumi nyugdíjintézetnek kötelezett tagja. Állomását f. é. szeptember hó 1-éig tartozik elfoglalni.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvártt, 1893. március 19-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

340—1893.

FELHÍVÁS ÉS MEGHÍVÓ.

1. Miután egyházmegyénkben az egyházmegyei képviselők mandatumája lejárt, hivatalosan felhívom az egyes egyházak t. előjáróit, és a t. tanító urakat, hogy egyházmegyei képviselőjüket szabályszerűen megválasztva, a választási jegyzőkönyveket, illetve, szavazataikat f. évi május 14-éig hozzám mulhatatlanul küldjék be.

Továbbá, ismételten felhívom, most már e helyen is, azon egyházak t. előjáróit, a honnan még a múlt 1892. évi orsz. közalap-járulékok, és az ugynevezett egyházmegyei közpénzek nincsenek beküldve, hogy haladéktalanul küldjék be az e. m. t. pénztáros urhoz, hogy ne legyenek kénytelen, szigorubb intézkedéseket alkalmazni.

A küküllői ev. ref. egyházmegye f. évi tavaszi rendes közgyűlését május 30-án d. e. 9 órán kezdve, fogja megtartani D.-Szt.-Mártonban, az egyházmegye tanácskozó termében, hova ezennel van szerencsém a k. gyűlés m. és t. tagjait tisztelettel meghívni. Tárgyak: 1. Elnöki megnyitó. Esperesi jelentés. Tíz órakor isteniszteletet tartunk, (szónok t. Cseresnyés Ödön, d.-sz.-mártoni k.-lelkész aia) 3. A főjegyző jelentése egyházmegyei tanácsunk működéséről. 4. A tanügyi előadó jelentése. 5. A pénztáros jelentése, az általa kezelt egyházmegyei közpénzek és orsz. közalap állásáról, és ezen számadások felülvizsgálása. 6. Az özvegy-árvai gyámintézet felügyelő-bizottságának jelentése. 7. Felsőbb leiratok és átiratok felolvasása. 8. Az egyházmegye költség-előirányzatának felülvizsgálása. 9. A kiküldött bizottságok jelentése. 10. Kérvények, indítványok tárgyalása.

V.-Gálfalva, 1893. április 20-án.

Kovács Elek,
ref. esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.